OM

ARBETSKLASSEN

OCH

ARBETARE-FÖRENINGAR

AF

G. K. HAMILTON.

(Efter föreläsningar hållna i Stockholm hösten 1864).

LUND,
TRYCKT I HÅKAN OHLSSONS BOKTRYCKERI,
1865

Förord till den elektroniska utgåvan

För information om den typ av arbetarföreningar som här omtalas, se **Arbetarförening** i Wikipedia. Boken har scannats av Google Books och anpassades för Projekt Runeberg i oktober 2012 av Bert H.

i dess ursprungliga skick samt endast här och der tillåtit mig större tillägg eller förkortningar, äfvensom jag infort de nya statistiska upplysningar som kommit mig tillhanda.

En annan följd deraf att denna uppsats icke ursprungligen varit ämnad for trycket har varit att icke allestädes de begagnade källorna blifvit anförda. Antecknandet deraf skedde icke samtidigt med nedskrifvandet och deras förnyade uppsökande skulle varit mera besvärligt, än det kunnat medföra gagn åt allmänheten. Endast de hufvudsakligaste äro derföre angifna.
Lund i October 1865.
Författaren

Innehållsförteckning.

Kap. 1

Grunddrag i nutidens ekonomiska utveckling. Om olika historiska former for arbetets ersättning. Tidsenligheten af arbetare-associationer.

Under mensklighetens fortgående utveckling till sina höga mål förblifva visserligen de allmänna lagarne för menniskans verksamhet liksom naturlagarne oföränderliga. Men i mon af sin utveckling blir menniskan i stånd att bättre uppfatta tingens ordning och att bättre inrätta sig efter denna ordning. Likasom tillgodogörandet af den ena naturkraften ofta är beroende af insigten i den andras verkningssätt och framstegen ömsesidigt betinga hvarandra, så gäller ock i ännu högre grad inom samhället, att ett ensidigt framåtgående är omöjligt, att den ena åtgärden betingar den andra och att hvad som i ett tidehvarf eller hos ett folk är skadligt eller omöjligt kan i ett följande eller hos ett annat blifva gagneligt och nödvändigt. Mensklighetens historiska utveckling måste ske organiskt, så att den ena delens sunda fortgående är innerligt förbundet med den andras och att det helas och alla delars utveckling sker samstämmigt. En utveckling, som sker ensidigt åt ett håll, kan alltså icke annat än verka skadligt, verka såsom en sjukdomsorsak, ända till dess den allmänna jemnvigten blir återställd genom andra organers tidsenliga utveckling. Förändrade eller nya tidsförhållanden kräfva derföre i flere än ett hänseende förändrade eller nya samhällsformer.

Dessa allmänna sanningar hafva sin fulla tillämplighet jemväl i fråga om *samhälls-hushållningen*, på denpolitisJca ekonomiens område. 1 första rummet tillhör det denna vetenskap att göra sig noggrann reda for de allmänna naturlagarne för menniskans ekonomiska samhälls-lif, men det tillhör henne också att ej stelna i ett dylikt åskådningssätt, utan hafva blicken öppen jemväl för det vexlande i företeelserna samt att för hvarje tid söka uppfatta det för denna tid egendomliga och charakteristiska. Endast på en sådan sann uppfattning af detta kunna sådana ekonomiska åtgärder grundas, som med tidens kraf stå i samklang och som derföre med framgång kunna tjena såsom botemedel emot tidens onda.

Den tid, i hvilken vi nu lefva, är måhända mera än någon föregående utmärkt genom ekonomiska egendomlig-heter. Icke allenast äro de ekonomiska framstegen stora och af utomordentlig beskaffenhet, och intaga de ekonomiska förhållandena ojemförligt mera än förr en framstående plats i det allmänna samhällsmedvetandet; sjelfva ordningen för menniskornas yttre förhållanden till hvarandra är väsentligen förändrad eller syftar allt mera att blifva det. Framstående bland tidens egendomligheter äro synnerligast: en allt klarare insigt i och tillämpning af arbetsfördelningens stora lag, en dermed och med maschinernas uppfinning eller förbättring samt med en lifligare förbindelse mellan folken sammanhängande riktning af industrien till dess sammanförande och bedrifvande i den största möjliga skala, samt penningeväsendets och kreditens utveckling till ett allt fullständigare undanträngande af det hushållningssy-stem som grundar sig på omedelbara utbyten af vara emot vara eller tjenst emot tjenst i ömsesidiga natural-prcestationer. Samtliga dessa tidens drag utvisa ekonomiska framsteg, så till vida som i följd af denna nya ordning förnödenheter och varor skola kunna frambringas med mindre mensklig ansträngning och arbete, med mindre kostnad, till billigare pris. Samtliga äro de också af hvarandra beroende och för hvarandras möjlighet nödvändiga. Så kan arbetets fördelning genomföras endast i den mon tillverkningens skala ökas, så att äfven de obetydligaste operationer kunna gifva full sysselsättning åtsin man. Denna de industriella företagens stora utsträckning, hvilken omöjligt inom trångt begränsade områden kan ega rum, fordrar och befordrar handelsområdenas fortsatta utvidgning, dels genom kommunikationernas förbättring dels genom handelns frihet. En sådan alla folk allmänt förbindande och omslutande verldshandel tager allt mera för sina ändamål i anspråk det universella omsättningsmedlet — penningen och krediten, utan att kunna låta sig nöja med det inom begränsade ortsförhållanden inskränkta systemet af inbördes natur al-praestationer. Alla slags varor, alla slags tjenster komma derföre allt mera på den allmänna verldsmarknaden; och deras ekonomiska betydenhet mätes genom mellankomsten af penningen, som allt mera blir det allmänna måttet derför samt medgifver skarpare uppfattning af värdets gradationer.

Innerligt förbundna med hvarandra som dessa nutidens ekonomiska charaktersdrag äro, stå de i en icke mindre

nära och ögonskenlig förbindelse med tidens sociala egendomligheter, med egendomligheter i det allmänna samhällslifvet, bland hvilka här blott må anmärkas: den med de olika sysselsättningarnes skarpare särskiljande i egendomliga förrättningar fullständigare utvecklingen af den individuella personligheten; det med penningehushållningen inträdande upphörandet och utjemnandet af de stränga klass- och ståndsskilnademe; nationernas med verldshan-deln och kommunikationsväsendets stegrade utveckling stadigt fortgående syftning till sammanslutning i större och mera likartade politiska enheter.

Såväl i ekonomiskt som i allmänt socialt hänseende framstår också med utvecklingen af nutidens öfriga syftningar jemväl dess sträfvande till och behof af samverkan i mera omfattande frivilliga föreningar eller associationer. Utan den kraft, som genom mångas förening till gemensamma mål vinnes, vore i sjelfva verket många af tidens uppgifter rent af olösliga, andras lösning förenad med de största svårigheter. Af ju större omfattning de mål äro som sökas, desto lättare inträffar det, att deras förverk-

nligande öfverskrider hvarje enskilds krafter och endast blir tänkbart genom föreningen af mångas.

Långt före inträdandet af nutidens stadium af tillverkning i jättestor skala ställas visserligen i alla fall på tillverkningen så pass stora anspråk, att den enskilde utan något slags förening med andra ej skulle kunna gå dem till mötes. Redan från den första begynnelsen af all kultur måste städse enhvar, som upptäcker något vidsträcktare fält, egnadt för sin förmåga, samt eger mod och företagsamhet att bearbeta det, söka förening med andra: söka förening å ena sidan med arbetskrafter som kunna komplettera och understödja hans egna, å den andra med det förut undangjorda arbete, hvilket i verktyg, maschiner, förut anskaffade råämnen m. m. såsom kapital betingar möjligheten af det tillämnade företaget. Sådant kapital kan han tydligen icke alltid på förhand sjelf hafva anskaffat, lika litet som han sjelf kan fullgöra allt personligt arbete. En sådan förening af flera personer för ett gemensamt ekonomiskt ändamål, vare sig att de tillskjuta arbetskraft eller kapital, fordrar tydligen något slags fördelning emellan de förenade, så att alla dervid kuuna finna sin uträkning och erhålla ersättning för sitt biträde. Antingen biträde lemnas i kapital eller arbete, är det ur den åstadkomna produktens värde som denna deltagarnes ersättning i sista hand skall liemtas, äfven om företagets upphofeman åt en eller flera af de öfriga medarbetarne af andra tillgångar förskotterar en på förhand bestämd, af resultatet oberoende ersättning. Fördelningen kan nämligen ske, antingen att det till slut vunna värdet i vissa särskildt öfverenskomna proportioner delas emellan samt-lige deltagarne, som då samtlige dela företagets vinst och förlust, eller också på det sätt att någon, som åtager sig företagets risk och ledning, åt de öfriga lemnar en af framgången oberoende ersättning: nämligen åt dem, som med arbete bidraga, arbetslön för viss tids arbete, åt kapitalinnehaf-varen ränta för viss tids begagnande af kapitalet. Han köper så dessa tjenster af dem till ett bestämdt pris; och detta pris bestämmes på alldeles samma sätt som an-tl

dra priser: genom konkurrensen, genom förhållandet emellan tillgång och efterfrågan. Oaktadt formen för föreningen mellan deltagarne i dessa begge fall är väsentligt olika, så är det likväl klart, att i begge fallen ett slags association eger rum, att föreningen icke i det sednare fallet blifvit upphäfd, fastän vilkoren för dess afslutandeej äro desamma. Detta sednare sätt att gå tillväga — med en skarpare skilnad emellan arbetarens, kapitalistens och företagsledarens olika uppgifter — har tydligen sina stora och väsentliga fördelar, hvarförutan det icke skulle kunnat blifva så allmänt antaget och tillämpadt. Ett företags framgång måste väsentligen vara beroende af dess ledare, af den som deri är enheten och den sammanhållande principen. Och ju mera denne omedelbart är intresserad af företagets framgång eller har att befara af dess misslyckande, ju mera således hans egenansvarighet i detta hänseende utvecklas, desto bättre är företagets utsigt till framgång, desto säkrare kommer ledaren att uppbjuda hela sin förmåga för att bringa det till utveckling. Bristen på ett så verksamt egenintresse hos ledaren är ofta nog just den klippa, hvarpå de stora företagen och statens företag stranda. Men äfven å den andra sidan, såväl för kapital-egaren som för arbetsaflåtaren, vinnas i denna ordning flera vigtiga fördelar, synnerligast en som för båda är af en afgö-rande betydelse, näml. säkerheten och bestämdheten, upp-häfvandet af den för de flesta så betungande ovissheten och osäkerheten om hvad framtiden^ricall bringa såsom ansträngningens eller uppoffringens resultat. Från denna osäkerhet blifva de befriade och erhålla i stället för en öviss och osäker andel i produkten ett på förhand bestämdt medeltal af hvad de eljest skulle få. ”Det är märkvärdigt nog", säger Bastiat

—- ”fastän det märkvärdiga för oss genom vanan försvinner — att det sålunda till någon del lyckats att öfvervinna den i anseende till naturen af menniskors arbete skenbara omöjligheten att på förhand bestämma dess resultat. Ty, låtom oss tänka oss tillbaka till ett ursprung-ligare kulturstadium, till ett folk, som lefver af jagt, af iiske, af boskapsskötsel, af krig eller af åkerbruk. Antagatt vi till medlemmarne af ett sådant folk skulle säga: i samma mon som J gören framsteg i odling, skolen J der-jemte mer och mer kunna på förhand veta, huru lönande hvarje års arbete för er skall blifval De skulle icke kunna tro oss, icke kunna göra sig en föreställning om alla de sinnrika medel, hvarigenom det lyckats för menniskorna att emellan olika tider och ställen upprätta ett slags ömsesidiga försäkring8anstalter, i följd af hvilka en så ofantlig mängd af medlemmarne i nutidens samhällen kunna för åratal på förhand beräkna, hvad de skola få att lefva utaf.” Detta menniskans behof af säkerhet för framtiden är så stort, att uppoffringar derför nästan aldrig synas henne för stora, att hon till och med under vissa kulturförhållanden, der osäkerheten varit mera än vanligt hotande, för vinnande endast af säkerhet afstått från personlig frihet, så som här i Norden s. k. gåfträlar fordom gingo i frivillig träldom hos dem som gaf dem säkerhet för framtida underhåll. Slafveriet, den yttersta ändpunkten i det system, som hvilar på inbördes utbyte af natural-prsestatio-ner, sammanhänger således på det närmaste med detta behof af framtidssäkerhet; och lif egenskap hos herrar, som ensamme voro i stånd att gifva någon trygghet åt de svaga, har likaså deri haft en icke onaturlig anledning. Icke att härmed slafveri eller lifegenskap må försvaras! De äro jemväl från rent ekonomisk synpunkt fördömliga, och deras dom är längesedan fäld. Men det vore ett misskännande af grunddragen i all historisk utveckling att icke inse äfven dessa arbetsformers relativa berättigande för sin tid och sin tids förhållanden. Förening i arbetet var ej i andra former möjlig; men förening var då såsom alltid nödvändig. 1 och med en sådan förändring af kulturförhållandena, som medgaf slafveriets eller lifegenska-pens upphäfvande, måste likväl tydligen dessa råa och förnedrande arbetsformer bort. De måste bort äfven derföre, att de under dessa sednare kulturförhållanden blefvo ojemförligt merä tryckande och förnedrande än förut. Så länge herren och slafven eller den lifegne lefva tillsammans i ett patriarchaliskt förhållande på samma jord, som&t begge gifver allt hvad de behöfva, mildras derigenom till icke ringa del för slafven det tryckande, emedan han oftast icke skulle vilja öfvergifva sin herre äfven om han egde frihet dertill, och borttages för herren det demoraliserande i herraväldet, emedan han jemte makten äfven känner sig bära ansvaret för sina tjenare, hvilka äro en integrerande del af hans familj. Med andra kulturförhållanden deremot, så snart den personliga, ömsesidigt mildrande beröringen upphör och slafven för sin herre blott blir en förvärfskälla, af hvilken icke nog kan sugas, framträda i sin fulla dager till förderf både för slafvar och herrar slafarbetets inneboende verkningar, blomstrar trafiken i menskligt kött och blod. Samma orsaker, samma industriella utveckling, som göra slafveriet allt svårare, om det skulle fortfara, bidraga likväl också att bryta det. Ty det är just industriens utveckling och med denna uppkomsten af det tredje ståndet, som brutit slafveriets och lif-egenskapens § ett rar. I och med möjligheten för arbetare att utan sådan bundenhet finna lön och skydd, hafva dessa former förlorat grunden för sin tillvaro och måste alltså upphöra, så mycket heldre som den fries arbete, ju högre kulturen stiger, desto mera blir öfverlägset slafvens, och det fria arbetet sålunda äfven ekonomiskt blir öfverlägset slafarbetet. Slafven har icke någon utsigt att genom ar-# bete kunna förbättra sin ställning, dess resultat är honom alldeles likgiltigt, hans arbete blir derföre ovilligt, dåligt och dyrt.

På likartadt sätt förhåller det sig jemväl med den nu vanliga formen för arbetets ersättande: genom arbetslön for viss tids arbete. Arbetaren är härigenom försäkrad, att få ersättning för sin möda, huru än arbetets resultat utfaller; men denna vigtiga fördel är köpt med uppoffring af en del af det intresse, hvarmed arbetaren eljest skulle omfatta arbetet. Arbetarens trygghet mot risken af ett misslyckadt arbete måste medföra någon minskning i arbetets intensitet. I den mon det är möjligt aflöses också numera tidsarbetet af betingsarbetet; och i den mon arbetarens högre utveckling sätter honom bättre i stånd att sjelfu

bära risken af företagens framgång eller misslyckande, är det möjligt och sannolikt, att i allt flera fall fördelningen emellan samtlige deltagarne skall komma att bestämmas på grunden af dem alla omfattande medvetna associationer, hvarigenom det personliga intresset för arbetets utgång hos hvar och en kan fullt bibehållas och utvecklas.

Att söka teckna grunddragen af sådane associationer och deras förhållande till tidsutvecklingen i öfrigt är målet för denna uppsats. Förening och sammanslutning emellan dem som hafva gemensamma intressen har i alla tider varit hufvudsakliga medel för menniskornas verksamhet. Men de former hvari föreningarne kunnat ega rum måste för hvarje ny tid blifva nya och för tiden lämpade. Så är det som i medeltiden, för feodalsystemets brytande, lifegen-skapens upphörande, det tredje ståndets uppkomst, arbetet nödvändigt måste sammansluta sig i de former som äro bekanta såsom korporationer och skrån. Så är det ock söm i nutiden, vid industriens och produktionens nya storartade utveckling — sedan ett s. k. ”ijerde stånd11 uppkommit, eller rättare sagdt alla ståndsskilnader med personlighetens stegrade betydelse blifvit minskade och stånden öfver-gående i hvarandra, sedan skråen och korporationerna i följd af ändrade kulturförhållanden från att vara medel till frihetens försvar och arbetets höjande blifvit medel till förtryck och arbetets nedtryckande, sedan det gamla familjeartade förhållandet emellan mästare, gesäller och lärlingar vid företagens ofantliga utsträckning måst upphöra*), —nya förbindelseformer med omisskännelig nödvändighet frammanas och som för nutiden sträfvandet till fria associationer är betecknande och charakteristiskt. Detta gäller såväl om de i olika bolagsformer, synnerligast dock i actiebolaget, förekommande föreningar^ emellan kapital-egare till utförande af tidens många stora företag, som om föreningar emellan dem, hvilkas enda eller åtminstone

*) Härmed må ingalunda förnekas, att i skråen, gesällherbergen m. m. äfven i vår tid funnos frön till utveckling, hvilka ej bordt blifva med sjelfva inrättningen bortkastade, utan kunnat användas såsom en kärna för tidens syftning till fria associationer.hufvudsakliga tillgång finnes i deras arbetskraft — om s, k. arbetare-föreningar.

Kap. 2.

Om den lilla industriens förhållande till tidens syftning åt tillverkning i stor skala.

Det är oftast nödvändigheten, behofvet, farorna, som fora menniskorna tillsamman och tvinga dem till sammanslutning och förening. Så är det äfven den särskilda nödvändighet, de särskilda behof och faror, som i nutiden trycka eller hota de arbetande klasserna, af hvilka dessa klassers syftning till associationer bestämmes. Att vissa sidor af den nya tidens industriella utveckling — särskildt fabriksväsendet och industrien i stort — for den stora mängden af de i arbetet personligen medverkande medföra stora faror, torde af de flesta inses eller åtminstone dunkelt kännas. Dessa faror framstå i hotfull verklighet, ej blott för de arbetare, som inträdt i den nya stora industriens tjenst, utan lika ofta för dem, som obekanta med tidens nya ordning stannat qvar i de gamla näringsförhållandena, hvilka under konkurrensen med nyare fullkomligare arbetsmethoder efterhand måste gifva dem ett allt knappare och otillräckligare bröd. Det är något förfärligt i denna så ofta upprepade ojemna kamp emellan den lilla industrien och den stora, i hvilken stridens slutliga utgång ej kan vara oviss, om också tiden för afgörandet genom otroliga lidanden kan framskjutas. Det mera intelligenta, af naturkrafterna understödda arbetet måste segra öfver det blotta kroppsarbetet. Och då denna seger tillika är en det menskliga framåtskridandets seger, kan man ej önska en annan utgång, om det ock vore Önskligt, att dess offer vore färre. Men i allmänhet inse icke de små yrkes-idkarne, åtminstone icke alla, i rätta ögonblicket nödvändigheten af en förändring, utan fortsätta med minskad ar-betsförtjenst och ökad arbetstid den ojpinna kampen ända till dess yttersta gräns. Att för detta onda tillgripa så-dane förderfliga lindringsmedel som skyddstullar eller andra inskränkningar i näringsfriheten, att genom krig emot maschi-ner och den stora industrien på konstladt sätt söka utestänga konkurrensen, tjenar på längden endast till förvärrande af det onda. Man beröfvar sig då delaktighet i det gjorda framsteget; medlen dertill, som måste tagas ifrån alla andra samhällsklasser, utsina efterhand; och den öfvergång till annan arbetsordning, som dock slutligen måste ske, har på detta sätt endast blifvit fördröjd och försvårad. Det tjenar till intet att i ett land söka qvarhålla industrien på en ståndpunkt som hon i andra länder redan öfvergifvit; lindringsmedlets gift måste då intagas i ökade mått, som till slut blifva dödande. Då måste ändock samma öfvergång försökas, som från början varit enda räddningsmedlet. Ju förr och ju hastigare en sådan täflan kan bringas till upphörande, desto färre menskliga offer skall den kräfva. Antingen måste den lilla industrien sjelf antaga en mera fa-briksmessig och tidsenlig prägel, eller dess idkare söka sin utkomst i andra yrken eller, om de ej vilja eller ej kunna detta, i de stora fabrikerna af samma slag. Den större afsättning, som den i dessa åstadkomna nedsättningen i produktens pris framkallar, fordrar snart långt flera personers arbete, än som i de

gamla undanträngda näringarne af samma slag kunde sysselsättas *). Att i möjligaste måtto påskynda och underlätta dylika öfvergångar, der de äro nödvändiga, är samhällets pligt; ej att genom flygtiga nöd- v hjelpsmedel bidraga till kampens och lidandenas onaturliga förlängande. Då en del af de riktiga åtgärder, som härvid kunna vidtagas, tydligen måste vara beroende på särskilda för olika näringar och orter egendomliga förhållanden, hvilka kräfva särskild undersökning för hvarje sär-skildt fall, kan för sådana slags åtgärder tydligen ej här redogöras. Likaså behöfver endast antydas, hurusom dessa svårigheter minskas genom en hos alla klasser allmännare upplysning om förhållandenas natur, och genom en väl ordnad folkundervisning, som för alla gör öfvergång till

) Bomullsindustrien och boktryckerierna lem na härpå bekanta, lysande exempel.andra yrken lättare). Deremotskall här gifvas en fram* ställning af de sätt, på hvilka den del af handtverken och industrien, som fortfarande är lifskraftig, kan genom associationer understödjas och erhålla en for tidsutvecklingen mera lämpad ställning.

Vid en sådan syftning af tidsutvecklingen kunde det möjligen tyckas, som om åtgärder till handtverkens och den lilla industriens stödjande ej vore lämpliga, emedan dessa i alla fall vore dömda att efterhand alldeles gå under, all sådan slags verksamhet snart komme att alldeles undanträngas och handarbetet icke vore i stånd att bibehålla sig på andra områden än den egentliga individuella konstskicklighetens. Men dermed vore, enligt Schäffles skarpsinniga anmärkning, ”likaväl för litet som for mycket sagdt, då å ena sidan enligt daglig erfarenhet äfven många af detta sista slags näringsgrenar, så väl i tillverknings- som afsättningsförhållanden, med fulla segel löpa iu i fabriksväsendets farvatten, samt å den andra sidan mångfaldiga små näringsgrenar äfven af annat slag måste fortfarande blifva beståndande. Det riktiga är snarare, att redan nu alla handtverk i sig upptaga fabriksmessiga elementer och att intet enda är i stånd att från sig alldeles utesluta dem. Vissa näringsgrenar upptaga häraf mycket, andra åter endast litet. Men alltid blir det endast hos fåtalet, som det fabriksmessiga i alla elementer utvecklas; likasom i allt organiskt lif de mera ofulländade utvecklingsformerna städse, både till antal och slag, förblifva de allmännaste; näringar-nes medelskog skall alltid förblifva tätare och mångfaldi-gare än deras högskog; det skall alltid gifvas flera små företag än företag i största skala; och alldeles falskt vore det, om man, sättande handtverken och tillverkningen i liten skala på samma linea, ville blott i konsten tillerkänna handtverken en framtid”. De hufvudsakliga kulturländernas statistik visar också, att jemte fabriksväsendets utveckling äfven nä-ringarne och handtverken långt ifrån att aftaga snarare

*) Den lätthet och hastighet hvarmed yrke ombytes i Nordamerikas Förenta Stater är för dem en egendomlighet, som knappast kan undfalla någon betraktare af samhällslifvet derstädes.hafva blifvit tätare och talrikare. Likaså är det rakt stridande emot de statistiska facta, om man påstår att antalet af sjelfständiga näringsexistenser genom fabriksväsendet afta-git; om vissa näringsklasser kan detta till en tid vara sannt, men på det hela är det en af de många ogrundade förebråelser, som riktas emot fabriksväsendet. Denna fördom vinner så lätt insteg, ”emedan man är utsatt för den vanliga synvillan att icke såsom desamma igenkänna samma statister, som genom den ena kulissen försvinna och genom den andra åter inkomma". *)

Sålunda vore det väl ett af de största och svåraste misstag, om man i anledning af den stora industriens tilltagande betydelse alldeles ville vända sig bort från undersökning af tillståndet hos den lilla, som visserligen skall i tidens anda förändras, men ingalunda förstöras eller upphöra. De svårigheter, emot hvilka handtverkare och de små näringsid-karne i allmänhet under nutiden hafva att kämpa, äro förnämligast: svårigheten att erhålla nödig kredit; att i smått erhålla råämnen af god beskaffenhet till billigt pris; samt svårigheten att hvar för sig kunna tillegna sig de uppfinningar och fabriksmessiga anordningar, som jemväl för handt-verken äro nödvändiga. I samtliga dessa hänseenden böra klokt stälda föreningar kunna bidraga att minska svårigheterna, om ej alldeles upphäfva dem.

*) ”Konungariket Sachsen räknar i fabrikerna blott 135,328 sjelfständiga personer; deremot 228,326 i sådanehandtverksmessigayrken, som hafva till föremål förfärdigande och beredande af lifsmedel, kläder, bostäder, möbler och dylikt Den Belgiska officiella statistiken angifver för fabrikerna 336,447 personer, i ofvannämnda handtverk 296,379 arbetare. I sjelfva Stor-Britannien, der statistikens lekmän inbilla sig att allt

hvimlar af fabriksarbetare, funnos år 1841 på omkring 1,000,000 sådane i endast 20 andra handtverksmessiga yrken 1,047,077 sysselsatta manspersoner. I det hela äro sådane näringsgrenar i hvilka ännu handtverket är öfvervägande tillika de äldsta.” JRoscher: Ansichten der Yolkswirthschaft aus dem geschichtlichen Standpunkte sidd. 139 och 140.Kap. 3.

Om förskotts-föreningar, om föreningar för rååmnens anskaffande och för gemensamma

magasiner, gemensam utställning af varor. m. m.

Kreditens väldiga utsträckning och användning är på det närmaste förenad med industriens. Den förutan skulle i de flesta näringsgrenar ett mångdubbelt större rörelsekapital erfordras, emedan det eljest icke på långt när så hastigt kunde lyckas att frigöra det kapital som inom de olika näringsgrenarne ligger bundet och overksamt i färdiga produkter, och emedan utan kredit omsättningen icke kunde ske så hastigt. Hastigare omsättningar verka tydligen lika som egandet af större kapital, så att t. ex. 1,000 Rdr, som fyra gånger om året hinna omsättas, verka lika kraftigt som i samma yrke 4,000, der endast en årlig omsättning medhinnes. I följd häraf har kreditens bruk blifvit så allmänt, att det i ingen tillverkningsgren alldeles kan undvaras. Äfven mindre näringsidkare måste underkasta sig nödvändigheten att för att vinna afsättning gifva kredit, äfven om de sjelfva möta de största svårigheter att erhålla den. Skilnaden emellan deras ställning i detta hänseende och de stora industriidkarnes är i sjelfva verket lika ofantlig som ögonskenlig. Kreditens grundvilkor är, såsom ock dess namn gifver vid handen, fortroende, men förtroende kan icke i vidsträcktare mon komma andra till godo än sådane, som kunna erbjuda en allmännare bekant och mera påtaglig säkerhet. Redan den stora omfattningen af fabriken och det stora företaget gör detta i affarsverl-den mera kändt. Dess dyrbara anläggningar och maschi-ner erbjuda en säkerhet, en annan finnes i dess förlager, en tredje i sjelfva beskaffenheten af dess fordringar, som vanligen äro hos kända mellanhänder och alltså lättare kunna diskonteras. Om en större industri-idkare från början egt ett någorlunda tillräckligt kapital, om han derjemte är noggrann, duglig och ordentlig, finnas hos honom förutsättningar, som tillåta honom att med säkerhet påräkna en ganska vidsträckt kredit äfven under de mest ofördelaktiga konjunkturer, så hårdt än dessa någon gång kunnatrycka äfven honom. Helt annat förhåller det sig deremot med den mindre industri-idkaren. Äfven den ordentligaste och samvetsgrannaste kan ej blifva känd utom en mindre krets, hans synbara egendom är ej stor, hans fordringar falla inom en annan krets, och blifva ej af solidare bank-inrättningar antagne till diskontering. Ty diskontering p& omedelbar konsumtionskredit visar sig farlig, ej mindre för bankerne än för det allmänna välståndet, i följd af härigenom omåttligt stegrad konsumtion. Denna konsumtionskredit kan icke hållas inom tillbörliga gränser annat än genom omedelbar omtanke och försigtighet hos den som gifver sådan; en omtanke som icke gerna till andra hand kan utsträckas. Men då äfven sådan kredit inom behöriga gränser är nödvändig, medför detta stora svårigheter förde små näringsidkarne som stå konsumenten närmast. Så länge dessa äro isolerade, måste de förblifva svaga och ej kunna hvar för sig erhålla tillräcklig kredit. Ett antal små näringsidkare, som gemensamt iunehafva ett vida större kapital, än som i en större fabriksanläggning finnes sam-manträngdt, skall likväl icke kunna påräkna kredit till lika belopp som denna. Krediten är för dem hardt när oåtkomlig eller åtkomlig endast på de mest betungande, snart sagdt ruinerande vilkor. Från Tyskland uppgifves, af Delitsch-Schultsse, det verkliga beloppet af den årliga ränta som af de små industri-idkarne måste betalas oftast uppgå till 30—40 %, understundom till flera hundra °/0. I allmänhet kunna de små näringsidkarne och handverkarne endast af mellanhandlare och förläggare erhålla kredit, och de måste dervid för.varorna betala ett pris, som t. ex. för virke med 20 å 30 proc., för läder icke sällan med 40 å 50 proc. öfverstiger grosshandelspriset. Med denna svårighet att erhålla kredit förbinder sig jemväl den anmärkta svårigheten att till billigt pris erhålla rååmnen af god beskaffenhet. I det beroende af förläggarne, hvari de mindre handtver-karne sålunda så lätt komma, måste de jemväl icke sällan låta sig nöja med att äfven till så höga priser erhålla en till beskaffenheten sämre vara, hvilket hindrar äfven den duglige att på ett fullt tillfredsställande sätt betjena sinakunder. For att bibehålla sådafte måste han nedsätta pri-* serna, under det varan kostar honom mera, dervid hans ställning efterhand alltmera måste försvåras. Gernaskjutes för dylika missförhållanden skulden på de ockrande mellanhänderna, men att dessa frivilligt skola släppa efter är icke att vänta. Dels torde det vara klart nog, att den hög$ profit de betinga är nödvändig för betäckande af ofta inträffande förluster, dels visar dessa

tjensters höga pris också deras oumbärlighet under närvarande förhållanden, dels kan man regelmessigt aldrig af någon hel klass vänta, att den för sina tjenster skall åtnöja sig med mindre än den högsta ersättning konkurrensen medgifver. Här som eljest måste den som vill blifva hjelpt, söka att hjelpa sig sjelf. Ett vigtigt medel för underlättande af sådan sjelfhjelp gif-ves i associationen, i förening och sammanslutning af de många små till $törre enheter. Det är just splittringen på många personer af elemeaterna för krediten, som gjort denna oåtkomlig. Genom deras förening skall kunna vinnas tillräcklig grundval för en kredit, som med noggrannare kännedom om föreningens beskaffenhet skall vexa. 1 sjelfva verket motsvarar den årliga afkastningen af de arbetandes personliga arbetskraft ränta på kapital, som för det närvarande ändamålet äro mera än tillräckliga. Den årliga inkomsten hos 200 handtverkarefamiljer, äfven om den efter afdrag för sjukdomsdagar och andra arbetshinder icke skulle beräknas högre än till 500 Riksdaler för hvardera, utgör ju likväl sammanlagdt 100,000 Riksdaler om året» hvilket efter fem för hundradet motsvarar ett kapital af två millioner. För arbetarne tagne i massa kan icke heller arbetsförtjenst fela, ty om samhället möjligen kan undvara enskilda arbetare, icke kan det undvara arbetet. Visserligen kan ej denna årliga inkomst. vara eller blifva för detta ändamål tillgänglig — detta vore blott tänkbart i af-seende å sådane föreningar som omfatta alla de hufvud-sakliga föremålen för förbrukningen — men detta upp-väges mera än väl deraf att för återgäldande af förlag och dylikt icke blott netto-behållningen utan bruttoinkomsten kan tagas i anspråk. Och sålunda torde det varapå-tagligt tjog, att om hela detta belopp, livilket dessutom genom en billigare kredit kan vexa, kunde sammanslås till en enhet, denna genom ett slags ömsesidig assurans hos låntagarne skulle bilda en fullt tillräcklig säkerhet för ka-pitalinnehafvaren. Den första kärnan till det behöfliga kapitalet skall dessutom af medlemmar i föreningen kunna förskjutas, lika väl som de äfven eljest måste anskaffa och spara något eget kapital till begynnandet af sin rörelse. Så blir det möjligt att de små näringsidkarne skola blifva i stånd att hjelpa sig sjelfva, utan att anropa mellankom-sten af staten eller af den enskilda välgörenheten. Mellan-komsten af dessa skall icke i en sund utveckling vara be-höflig; tvärtom blir den skadlig genom förslappandet af de arbetandes förmåga och omtanke för sig sjelfve. Endast sådan hjelp kan gifva stadigvarande resultater, som gifver arbetaren kraft att hjelpa sig sjelf, som utvecklar hans egenansvarighet, derigenom också hans sparsamhet och företagsamhet.

Dessa allmänna grunder för möjligheten af sådana föreningar hafva också på ett segrande sätt bestått den praktiska erfarenhetens prof.

De försök som i detta hänseende i Tyskland blifvit an-stälda och satta i gång genom den oförtröttade ihärdigheten af den härigenom bekante Schultze-Delitsch äro redan något vida mera än försök och hafva gifvit verkligen lysande resultater. Dessa föreningars hastiga utveckling är bästa beviset för deras tidsenlighet och nödvändighet. En sammanträngd redogörelse för deras uppkomst, utveckling och organisation torde jemväl för våra förhållanden, som i dessa hänseenden ej äro synnerligt olika de Tyska, innebära den bästa hänvisningen.

För att begynna med FörsJcottsföreningame, hafva alla dessa tillkommit efter år 1850, då förskottsföreningen i De-litscJb först grundades. Ännu år 1856 voro de icke flere än 13. År 1859 hade deras antal stigit till 183, 1860 till 257, 1861 till 364, 1862 till 511 och år 1863 till 662. Af dessa sistnämnda hade 339 — för hvilka fullständiga redogörelser inkommit till den af Schultze organiserade gemen-samma centralbyrån (Anwaltschaft) — med 99,175 medlemmar, under året gifvit i förskotter nära 91 mill. Rdr (34 mill. thaler), egde i egna med§l omkring 5 V3 mill. Rdr samt hade i fremmande medel upptagit något öfver 24 mill. Rdr, dels i lån, dels såsom sparbanksinsättningar. . Förslagsvis torde kunna antagas, att antalet medlemmar i samtliga dessa föreningar sistnämnda år uppgått till minst 125,000, deras förskotter under året till omkring 107 mill. Rdr, deras eget kapital till 7 */, mill. Rdr, deras på ofvan-nämnda sätt upplånta medel till omkring 52 mill. Rdr!*) Organisationens hufvudgrunder äro:

1. Hvarje för skotts sökande måste sjelf vara medlem af föreningen, i sin mon bidraga till det gemensamma än-> damålets vinnande och derföre deltaga ej mindre i företagets risk än i dess vinst, likasom i dess styrelse.

Då föreningarne måste bestå såsom sjelfständiga in-, rättningar, ej ens få hafva skuggan af allmose- eller välgörenhetsanstalter, måste ock dess medlemmar vara sådane som i någon mon äro i stånd att hjelpa sig sjelfve

och som endast tillfälligtvis i sitt arbete behöfva understödjas. Endast sådane kunng, genom sin förening vinna kraft och blifva i stånd att lijelpa hvarandra. Äfven den som icke eger något mera än sin arbetskraft måste, om ock med mindre belopp, lika väl lemna sitt bidrag, som den jemförel-sevis mera förmögne, samt lika med denne ikläda sig ansvarighet för föreningens förbindelser. De som i och för sitt yrke eller rörelse kunna till gagn använda förskott och behöfva kredit måste ju också idka något yrke, i hvilket det kan användas, så att ej förskottet må urarta till understöd. I sådant

*) Samtlige dessa uppgifter äro hemtade ur d^f Schultze-Delitsch utgifna årsberättelserna. Dessa, jemte samma författares särskilda skrifter öfver dessa frågor ("Vorschuss u. Credit-Vereine als Yolks-banken" 3 Aufl. Leipzig 1862, "Die arbeitenden Klassen und das Associationswesen in Deutschland" 2 Aufl. Leipzig 1863, samt wAsso-ciationsbuch fur deutsche Handwerker und Arbeiter") ligga hufvudJ sakligen till grund för den följande framställningen, som likväl, om också något fullständigare än ursprungligen var fallet, icke fullt uttömmande kan behandla det vigtiga ämnet. Till dessa praktiskt anlagda arbeten, riktade af mångårig praktisk erfarenhet, hänvisas derföre de, som i vårt fosterland vilja lägga hand härvid.

2fall vore den vunna krediten en vinst af ganska tvifvelak-** tigt värde. Ty bär som eljest — beliöfver det väl sägas — kan krediten icke blott gagna, utan äfven skada. Och der-före måste medlemmarnes beskaffenhet vara sådan, att den Jemnar garantier emot missbruk. Deras vilja att hjelpa sig gjelfva och förbättra sin ställning får icke stanna blott vid losa hugskott, utan måste vara allvarlig och kraftig. En $ådan allvarlig och kraftig vilja är också mäktig af uppoffring, och visar sig först i denna. Den som icke för att åtnjuta föreningsfördelarne är i stånd att i veckan afstå från ett glas öl eller en sup har ej af föreningen mycket att hoppas. Men deremot är den fortsatta stadiga uppoffringen det bästa beviset.på en vilja, mäktig att försätta berg, och det säkra kännetecknet på en person, som ej skall missbruka föreningens fördelar, utan vända dess kraft till godo för sig och andra. Derföre måste ock föreningens medlemmar sjelfva \krda föreningens allmänna angelägenheter, sjelfva och bland sig sjelfva utse sin styrelse och §ina tjenstemän,

I vissa Tyska föreningar finnas utom de egentliga leda-mötcrna jemväl hedersledamöter, som lemna bidrag, ränte-fria lån o. s. v. samt i öfrigt bispringa med råd och dåd. Oaktadt härigenom åtskilliga lättnader kunna vinnas, är detta likväl betänkligt, så väl emedan det är stridande emot den allmänna grundsatsen af sjelfhjelp, som i föjjd af den skefva ställning dessa hedersledamöter så lätt komma att intaga. Medlemmar af de förmögnare klasserna, som känna sig uppfordrade att till ändamålet bidraga, göra det långt bättre genom att sjelfva ingå såsom verkliga medlemmar.

2. All föreningens verksamhet måste ställas på affiirs-messig grund, så att å ena sidan föreningens fordrings-egare erhålla vanlig ränta och provision på sina för sträckningar, å den andra också förskottstagarne betala lämplig ränta och provision.

Äfven detta följer deraf, att föreningen skall stå på egen botten och kunna utöfva en fortfarande verksamhet. Då samtlige kostnader för föreningen måste af de inflytande räntorna betäckas, är det ögonskenligt, att räntefoten förde lemnade förskotterna ej får bestämmas/or låg och måste vara högre än för upptagna lån. Hvilken räntefot dervid är den lämpligaste måste väsentligen bero på ortsförhållan-dena och föreningens omfattning. Ju mera dess rörelse blir en egentlig bankrörelse och omfattar mera förmögna näringsidkare, dermed också utlåningsrisken och besväret minskas, desto lägre kan naturligtvis räntefoten sättas. Det vanliga i de Tyska föreningarne lärer vara 8—12 proc. for år. Till en början torde rådligast vara att bestämma räntefoten på lemnade förskotter snarare högre än lägre än hvad som oundgängligt erfordras. I den mon tillgån-garne vexa och erfarenheten visar möjligheten deraf, kan nedsättning efterhand lätteligen ske. För öfrigt måste ihåg-kommas, att hvad sålunda gifves med ena handen i den andra återkommer såsom utdelning. I alla fall blir det för denna klass en väsentlig fördel att vid verkligt behof kunna med säkerhet påräkna lån; och den ränta som sålunda betalas blir ändå ojemförligt lägre än den som nu för lånebehöfvande af denna klass är den vanliga, om lån kunna fås till något pris. Till och med så mycket som 3 öre för 10 Rdr i veckan, således nära 16 °/0 årlig ränta, torde ej för våra förhållanden vara orimligt. En till en början någorlunda hög räntefot afskräcker dessutom från onödiga lån,

påskyndar lånens inbetalning och uppmuntrar hvarje delegare att så skyndsamt som möjligt öka sin kapital-andel. Till åstadkommande af större punktlighet vid inbe-talningarne har det jemväl visat sig lämpligt, att betalningens uteblifvande medför förhöjning af räntefoten för den öfverskjutande tiden. Om den vanliga räntan afdrages vid lånets utgifvande, kan straffräntan begynna vid förfallo-tiden.

För öfrigt är jemväl det ögonskenligt, att den förskotts-sökande skall ställa någon säkerhet. Denna lemnas antingen i pant eller vanligare genom borgen, helst af någon föreningsmedlem. Sådan borgens erhållande är i allmänhet ett af de säkraste tecknen på den förskottssökandes pålitlighet, likasom dess uteblifvande derpå att han verkligen

ieke är förtjent af förtroende. Den duglige och pålitlige

2*arbetaren kan vara förvissad att hos kamrater, som sjelfva behöfva samma återtjenst, finna borgesmän; och fruktan att svika sådant förtroende är en af de kraftigaste spor-rarne till punktlighet i skuldens inbetalning. Tydligt är också, att äfven för detta slags utlåningsanstalter den allmänna regeln måste gälla, att den tid, på hvilken lån utlenlnas, icke får öfverstiga den tid på hvilken de upptagas.

3. Föreningens förlag skapital anskaffas dels' genom insatser af medlemmame, dels genom bildande af enreserv-f ond, dels genom upplåning emot ansvarighet af samtlige föreningsmedlemmar, en för alla och alla för en.

Alla tre dessa kapitalkällor äro för föreningen nödvändiga. Föreningsmedlemmarnes tillskjutna andelar utgöra den kärna kring hvilken de öfriga båda sluta sig. Genom reservfonden erhåller föreningens tillvaro säkerhet för framtiden och betryggas för inverkan af tillfälliga och plötsliga yttre omkastningar. Utan upptagande af fremma\ide kapitaler blefve åter lösningen af föreningens uppgift förmycket fördröjd och otillfredsställande.

Föreningsmedlemmarnes kapitalandelar, hvilka bildas genom månadtliga eller veckobidrag, måste begränsas till ett visst högsta belopp, som andelen icke får öfverstiga och före hvars uppnående medlemmens tillskott icke må stanna. Då det högsta mål som härmed kunde eftersträfvas vore, att medlemmarnes egna kapitalbidrag blefve tillräckliga för rörelsens bedrifvande, ligger häri en naturlig regel för bestämmande af detta hvarje andels högsta belopp. Större rörelsekapital behöfver icke föreningen, än det förlag dess medlemmar kunna behöfva. Summan af detta behof, lika fördelad på samtlige föreningsmedlemmar, gifver hvarje andels högsta belopp. "Om man t. ex. hos en förening af 200 medlemmar kunde räkna på en årlig omsättning af 80,000 Rdr, hvartill behöfdes ett rörelsekapital af omkring 20,000 Rdr, så blefve hvarje medlems högsta insats 100 Rdr, emedan om samtlige medlemmar till fullo inbetalt sina andelar, beloppet utgjorde 20,000 Rdr eller just det behöfliga rörelse-kapitalet". En motsatt anordning kunde leda till kapitalan-delarnes sammanförande på några fa förmögnare medlemmars händer, hvilket, då andelen i utdelningen måste ratta sig efter insatsens storlek, vore för de mindre förmögne afgjordt skadligt och stridande emot föreningens natur. Om också nu den ene förr, den andre sednare hinner högsta insättnings-beloppet, behöfver ej den som sist hinner fram frukta att finna sin plats på förhand upptagen. Det belopp, hvar till hvarje medlems kapital-andel vid räkenskapsårets slut hunnit, bestämmer hans andel i utdelningen för det följande året. Den som qvarstår i föreningen får icke rubba detta sitt kapital, som först vid afgång ur föreningen till honom utbetalas. Då städse nya medlemmar i föreningen ingå och gamla utgå, följer häraf* att man aldrig må vänta sig, att alla medlemmarnes kapitalandelar skola samtidigt befinnas vid sitt högsta belopp.

Reservfonden, hvars ofvan antydda ändamål är att utgöra en säker, ouppsägbar tillgång till mötande af pennin-gemarknadens vexlande konjunkturer och att sålunda stadga föreningens kredit, utgör föreningens gemensamma tillhörighet och må sålunda ej för andra ändamål tillgripas eller utdelas förr än föreningen alldeles upplöses. Den bildas lämpligen: dels genom första årets vinst, dels genom inträ-desafgifter af nya medlemmar, motsvarande de äldres andelar i reserv-fonden, dels genom afsättande dertill af någon del af årsvinsten. Till andel i första årets vinst är enligt ofvan för utdelning stadgade grunder ingen berättigad, emedan vinsten utdelas efter innehafvande kapitalandelar vid föregående räkenskapsårs slut. Inträdesafgift fordras af nya medlemmar derföre att det vore tydligen orättvist, om en nykommen medlem derförutan blefve likberättigad med de gamla, som tillsläppt den forut befintliga reservfonden. Då behofligheten af en reservfond grundar sig på nödvändigheten att upplåna

kapital, bör dess storlek bestämmas i förhållande till det upplånade kapitalets belopp, fonden genast uppbringas till 10 °/0 af detta och dess tillökande icke afstanna förr än den stigit ända till 50 °/„ deraf.

Det kapitalbehof som öfverskjuter det på de begge föregående sätten anskaffade egna kapitalet fylles dels genom upplåning, dels genom upptagande af sparbanksinsättningaivallt under samtlige delegares gemensamma solidariska ansvarighet. Ledes företaget i öfrigt med omsorg och icke utsträckes utöfver sina naturliga gränser, bör visserligen denna solidariska ansvarighet aldrig komma att anlitas. Till förekommande deraf måste likväl nödig férsigtighet vid upplåningen iakttagas. Sålunda bör hvarken af det upplånade kapitalet eller af sparbanksinsättningarne för stor andel, om ens någon, vara ställd till betalning vid anfor-dran. Vidare, om föreståndarens och tjenstemännens arf-voden, på sätt i öfrigt är lämpligt, äro bestämda till någon procent af rörelsens omfattning, måste upplåningens maximibelopp tid efter annan af föreningen bestämmas, på det att icke föreståndarens och tjenstemännens önskan att utvidga rörelsen och sålunda öka sin aflöning må inleda föreningen i vidlyftigheter. Försummandet af detta försigtighetsmått har förorsakat förlusterna hos den enda Tyska förening — den i Dresden — der sådane af någon större betydenhet förekommit.

4. Medlemmarnes antal är obegränsadL Inträde står öppet för alla myndiga medborgare; att utgå derur likaså; det sednare dock endast efter viss uppsägningstid.

En sådan föregående uppsägning af den som vill utgå ur föreningen betingas dels af vådan för föreningen, om den när som lielst måste vara beredd på utgifvande af medlemmarnes kapitalandelar, dels af den solidariska ansvarigheten, som derigenom kunde kringgås. Afgången bör helst ske vid räkenskapsårets slut och uppsägningen ega rum sednast någon månad förut.

På dessa organisationsgrunder har det lyckats dessa tyska föreningar icke allenast att med ovanlig säkerhet bestå, utan jemväl med en ännu ovanligare hastighet utveckla och sprida sig. Deras förluster hafva med det ofvan om-förmälda undantaget varit ringa, deras vinster betydande, deras rörelse och kredit i stadigt stigande.

De välgörande verkningarne af dessa förskottsförenin-gar äro af flera slag. Först och främst öppnas derigenom älven för den arbetande klassen, synnerligast för smärre handtverkare och yrkesidkare, möjligheten att med använ-dande af kreditens häfstång förbättra sin ställning, utvidga sin rörelse och begagna sig af gynnsamma tillfällen. Huru många sådana blifva ej obegagnade i brist på ett litet i rätta ögonblicket tillgängligt kapital?! Vidare måste härigenom hos samma klass sparsamhet, omtanke, företagsamhet, ordentlighet och affärsvana i hög grad befordras. Om föreningsandelarne gifva högre afkastning än vanliga sparbanksinsättningar, måste de ju också mera än dessa egga till sparsamhet. Den för erhållande af förskotter nödiga punktligheten framkallar omtanke och förmåga af förutseende ordentlighet i alla lifvets förhållanden. Vanan vid gemensamt handhafmnde af föreningens angelägenheter vidgar blicken icke allenast för vidsträcktare affärsförhållanden utan äfven för öfriga samhällsangelägenheter. Och slutligen är utvecklingen af arbetarens förmåga att begagna sig af kreditens häfstång af största vigt för understödjande och befordrande af alla öfriga slag af arbets-asso-ciationer. I penningehushållningens tid är mellankomsten af penningen,. det allmänna omsättnings- och rörelsemedlet, i alla företag nödvändig, icke minst i sådane som utgå ffån arbetsklassen*).

Ifrån förskottsföreningarne öfvergå vi nu till de likartade föreningarne for gemensamt anskaffande af råämnen, med hvilket ändamål ofta förbinder sig ett befordrande af lämpligare afsättningstillfällen genom förening om gemensamma bodar och magasiner till försäljning och utställning.

*) Den stora framgången af de Tyska förskottsforenihgarne liar manat till deras efterbildning äfven i andra länder. Så äro dylika föreningar bildade så väl 1 Belgien som på flere orter inom det nu jemväl i ekonomiskt hän seende med ny lifskraft vaknande Italien. Till och med i Egypten bildades 1864 — i Alexandria — en förskottsförening emellan de Europeiska arbetarne och handtverkarne derstädes. Sedan flera år tillbaka är man i Frankrike betänkt på deras införande, ehuru man i detta centralisationens land i stället för att, med grundande af lokalföreningar i olika orter, begynna nedifrån och gå uppåt, gjort tvärtom och börjat med organiserande i Paris af en stor ”Société du Credit au travail”, från hvilken landsortsföreningarne sedan skulle utgå. Jemväl i vårt fädernesland har början skett innevarande år (1865) genom bildande af en ”Förskottsförening” i Stochholm.

Måtte den kraftigt utveckla sig, och exemplet mana till efterföljd!Dessa föreningar i Tyskland hafva öfverhufvud taget samma ursprung, historia och organisation som förskotts-föreningarne. En väsentlig olikhet finnes dock deruti, att nu ifrågavarande föreningars ändamål begränsar deras omfattning till vissa yrken och yrkesklasser allteftersom olika slags råämnen och materialier för dem behöfvas; livilket åter medför andra, lätt insedda smärre skiljaktigheter. Deras mera enskilda natur och mindre vidsträckta omfattning gör det svårare att om alla sådane föreningar erhålla kunskap och att ens från dem hvilkas tillvaro är känd erhålla fullständiga uppgifter. Emellertid uppskattas deras antal för år 1863 till 225—250, med omkring 12,000 medlemmar, en årlig omsättning af 5 Vs mill. Rdr och eget kapital af omkring 1 1/a mill. Rdr*). Af dessa utgjorde skomakares föreningar det ojemförligt största antalet — mera än 80 —, livilket sammanhänger med förhållandena i läderhandeln, hvarest skilnaden emellan gross- och minuthandelspriserna voro ovanligt stora, likasom skiftningarne i råämnets beskaffenhet. Dernäst i afseende på antalet komma skräd-darne med bortåt 40 föreningar, vidare snickare och mö-belmakare af flera slag, väfvare, smeder, bokbindare, kam-makare, garfvare m. fl.

Organisationens hufvudgrunder äro i korthet:

1. Det till råämnens och materialers inköp erforderliga kapitalet anskaffas genom upplåning emot solidarisk ansvarighet af samtlige medlemmar; eller ock inköpas varorna i gross på kredit med lika ansvarighet.

Nödvändigheten af sådan solidarisk ansvarighet betingas här af alldeles samma orsak, som vid förskottsföre-ningarne: omöjligheten att annorledes komma i åtnjutande af tillräckligt förtroende i affärsverlden.

2. En egen föreningsfond, dels i medlemmars kapitalandelar, dels i reservfond, bildas genom innehållande af medlemmarnes andelar i årsvinsten, och, i några föreningar, äfven genom inträdesafgifter och månadsbidrag alldeles såsom i förskottsföreningarne.

*) Häri äro likväl också inbegripna omkring 20 tillverkningsföreningar.Ehuru en sådan föreniugsfond här icke är så oundgänglig som vid förskottsföreningarne, är den likväl synnerligt gagnelig för föreningens verksamhet, kredit och inköp. För att uppmuntra till dess ökande torde derföre den ränta som af behållningen krediteras medlemmarnes andel icke sättas allt för låg, utan åtminstone något högre än sparbankernes.

3. Materialförsäljning sJcer ur det gemensamma lagret till medlemmar med en förhöjning af å—8 °/0 utöfver

. inköpspriset.

Härmed betäckas samtlige gemensamma utgifter, såsom räntor å upplånta medel, magasinshyror och förvaltningskostnader. Den derutöfver uppkommande, jemförelsevis icke obetydliga, vinsten fördelas emellan medlemmarne i förhållande till hvarderas inköp ifrån lagret under räkenskapsåret. Denna fördelningsgrund är icke mindre klok än rättvis. Det är rättvist, att de som mest begagnat sig af lagret och sålunda mest bidragit till vinsten också deraf erhålla den största andelen. Det är också klokt, emedan detta väsentligen bidrager till ökandet af afsättningen inom föreningen, hvars medlemmar visserligen icke böra vara förhindrade ifrån att, om de kunna, på annat satt lämpligare fylla sina förlagsbehof. Samma grundsats har i de Engelska förbruknings-föreningarne erhållit en ännu vidsträcktare användning, hvarom mera framdeles.

4. Förvaltningspersonalen, synnerligast lagerhållare, kassörer och kontrollörer, aflönas med en viss procent af försäljning svinsten. Lagerhållaren bör af sin aflönings-procent sjelf anskaffa och hålla lokal, åtminstone der rörelsen inskränker sig till råämnens anskaffande och icke tillika omfattar försäljning af färdiga produkter. Orsa-kerne till denna anordning äro sjelfklara. Genom andel i vinsten sporras samtliga förvaltningspersonalens nit och omtanke. Genom lagerhållarens anskaffande af lokal blir denna mest billig och ändamålsenlig, med undvikande af allt skrytsamt prål.

Denna organisation har lemnat iallo tillfredsställaude reäultater. Det åsyftade ändamålet har fullkomligt vun-nits. Föreningarne liafva kunnat erhålla fremmande kapital utöfver sitt behof. Fabrikanter och andra producenter af råämnen hafva for att vinna dem till kunder utöfver förväntan gått dem till mötes med förmonliga anbud och varu-afsändningar. Förluster på rörelsen hafva icke inträffat, åtminstone inga värda att nämnas. Sålunda har det lyckats, att i stället för den förut befintliga orimligt höga skilnaden emellan gross-pris och minut-pris hålla handt-

verkare råämnen tillhanda med den i detalj knappt märkbara förhöjningen af 4—8 °/0, samt att dertill försäkra dem om den för afsättningen så vigtiga fördelen af verkligt goda råämnen. Härjemte vinner hvarje medlem derpå, att han icke behöfver sjelf hålla något lager, åtminstone kau betydligt minska det egna lagret; alldeles på samma sätt och efter samma grundsats som mellankomsten af en pen-ningebank befriar ifrån nödvändigheten att vidare hålla så betydliga belopp innestående såsom enskild kontant kassa.

Orsakerne hvarföre associationer fördelaktigt kunna konkurrera med enskilda förläggare och försäljare af råämnen äro, utom i hvad ofvan blifvit sagdt, att finna dels i föreningarnes större kreditmessighet och förmåga att köpa kontant, dels i deras omedelbara större säkerhet om af-sättning till föreningsmedlemmarne. För detta ändamål måste andra förläggare underkasta sig betydliga uppoffringar i annonser, resor m. m., hvilket allt till slut måste betalas af de så kostsamt- vunna afnämarne. Likväl är det icke troligt, att sådane enskilda mellanhänder skola komma att af associationerna alldeles undanträngas. Visserligen kommer möjligen antalet af de förra härigenom att något minskas, — hvaruti, om och när de äro öfverflödiga, icke är något ondt, — men sannolikt komma både enskilda förläggare och förlagsassociationer att bestå jemte hvarandra, de förra genom sin konkurrens förhindrande den möjlighet till förtryck och ömsesidigt uteslutande som hos associationer af hela klasser städse förefinnes, föreningarne åter genom sin konkurrens förhindrande tillverkarnes utsugning af mellanhänderna. De förra ega på sin sida i denna täflan fördelen ai ett mera steguadt samladt egen-intresse samt af större rörlighet, föreningarne åter fördelen af den förenade kraftens större, så att säga, tyngd och styrka. Konkurrensen blir sålunda för båda möjlig och såsom alltid for det hela välgörande.

Dessa föreningar, till råämnens anskaflaode hafva med fördel dels trädt i förbindelse med tidigare befintliga före* ningar till gemensam försäljning och utställning af varor, dels jemväl till sådan rörelse utsträckt sin verksamhets Afsättningen är för tillverkaren i liten skala oftast svårare än för den som tillverkar mycket. För tillverkaren i smått är det tydligen omöjligt att kunna motsvara alla4 olika köpares olikartade anspråk på varans beskaffenhet. Den ene söker t. ex. företrädesvis ett prydligt yttre, en annan styrka och godhet, en tredje billigt pris; och samma storlek passar ej för alla. Ett rikare urval är derföre i alla yrken ett nödvändigt vilkor för den stora allmänhetens gunst, ett urval, hvarpå tillverkarne i smått icke hvar för sig kunna bjuda; hvarföre de äfven i afseende på försäljning lida af större osäkerhet än tillverkaren i stort. Genom sin förening kunna de deremot här som eljest i allo vinna samma fördel.

Af sådan vidsträcktare omfattning är t. ex. associationen af 71 de förenade möbelsnickarnes centralmagasin” i Berlin. Med virkes och råämnens anskaffande förbinder denna förening jemväl utställning och försäljning af färdiga varor. Efterhand har den fått förmåga att för sin räkning inköpa och inreda ett eget stort och välbeläget hus, deri medlemmarnes färdiga möbler i alla våningar äro utstälda. Jemte ett godt och stort urval erbjudes köparen här fördelen af fasta priser. Medlemmarnes antal var (1863) 136. Den årliga omsättningen uppgick till 130—150,000 Rdr; af försäljningspriset innehållas 10 °/o för föreningens räkning till bestridande af omkostnader, amortering och utdelning. Med associationen är förenad en ”Handtverkare-bank”, med 140 medlemmar, hvilken under året på tre månader å 10 °/0 utlånat nära 190,000 Rdr. Der ett sådant sammanförande af förskottsverksamhet med andra slags verksamhet eger rum, är det alldeles oundgängligt, attverksamhetens olika grenar strängt skiljas ifrån hvaran-dra. Eljest uppkomma lätt förvecklingar, det ena ändamålet kommer i strid med det andra o. s. v. — I all* mänhet torde också, så vidt möjligt är, försälj ningarne från utställningen böra ske emot kontant* och icke på kredit; och om detta sednare är nödvändigt, krediten lemnas, inom vissa på förhand bestämda gränser, på lagerhållarens eget ansvar och risk. Intresserad för rörelsens utvidgning som han genom sitt aflöningssätt är, skall han sålunda hvarken onödigtvis neka kredit, ej heller oförsigtigt bevilja sådan.

Till ännu ett slags utveckling kunna dessa föreningar möjligen lämpa sig, nämligen till föreningar för gemensam tillverkning, till att i handtverken införa sådane fabriksmes-siga anordningar, genom maschiner, bättre arbetsfördelning o. s. v., som derför lämpa sig, samt att med en sådan tidsenlig utveckling förena bibehållandet af idkarnes sjelfstän-diga, af hvarandra oberoende ställning. Svårigheterna för gemensamma tillverknings-föreningar äro vida större, än för andra slags föreningar. En mera omfattande förening för gemensam tillverkning förutsätter hos deltagarne en utveckling af andlig sjelfbeherrskning och intelligens, som det synes nästan

otänkbart att kunna påräkna i allmännare utsträckning. Om sådane tillverkningsföreningar skola kunna med framgång uppstå och bestå, kunna de det likväl endast ibland ett urval af arbetare, af sådane som äro vana vid gemensam verksamhet och dertill blifvit i lifvets skola uppfostrade. Den stora svårigheten vid tillverkningsföreningar är att kunna åtkomma de verkliga fördelarne af förening, utan att derför uppoffra de enskildes sjelfverksamma egenintresse och ansvarighetskänsla.

Ett fortskridande till detta mål är ej tänkbart utan öfvergångsformer, som motsvara olika skeden af de enskildes personliga utveckling. Härtill erbjuda de omtalade råämnes-och utställningsföreningarne möjligheter, som tillförene ej stått till buds. Utom det att vanan vid gemensam behandling af gemensamma angelägenheter redan i dessa blifvit utvecklad, ligger öfvergången härifrån till egentliga tillr verknings föreningar i sjelfva verket ganska nära. Till de

by lOOQlegemensamma mag^sinérna inkomma efterhand icke sällan större beställningar; dessa utlemnas naturligtvis till tjenliga föreningsmedlemmar, likasom dessa äfven eljest ega tillfälle att hos lagerföreståndaren göra sig underrättade, hvilka slags varor för tillfället hafva den lifligaste efterfrågan. När varan på förhand är beställd och afsättningen sålunda försäkrad, kan också jemte beställningen äfven råmaterial utlemnas. Så finner man kanske uträkning vid att gemensamt anskaffa kostbarare maschiner eller andra inrättningar, deraf medlemmarne emot viss ersättning till föreningen hvar i sin

%

ordning kunna betjena sig. Så finner man ock, att vissa medlemmar lättare och bättre komma ut med vissa delar af arbetet, andra medlemmar åter med andra delar, hvaraf följden blir en fördelning af arbetet emellan dem. Och så blir steget ifrån en sådan ordning till en fullständig till-verkningsförening endast obetydligt. Detta slag af arbetareföreningar skall emellertid först sednare mera fullständigt framställas. De hittills framstälda hafva företrädesvis, om ej uteslutande, tillämplighet för handtverkare och mindre yrkesidkare. Tillverknings-föreningen, likasom öfriga ännu ej vidrörda slag af arbetsföreningar, lämpar sig icke blott för dessa, utan för tillståndet inom nutidens arbets, klass i sin helhet, och vidrör intressen som äro gemensamma äfven för de arbetare som tagit steget ut och till fullo inträdt i den stora industriens tjenst.

Emellertid afslutas härmed undersökningen af associationens betydelse särskildt för handtverksklassen och de mindre yrkesidkarne i vår tid. Riktigt ordnad skall associationen utan tvifvel mäktigt kunna understödja och befordra deras makt att vinna kredit, deras förmåga af ändamåls-enliga inköp och försäljningar, samt underlätta upptagandet af sådane fabriksmessiga anordningar i tillverkningen, som jemväl för handtverken i nutiden äro åtkomliga. Den i Tyskland vuuna erfarenheten torde så mycket heldre äfven hos oss böra kunna tillgodogöras, som dessa föreningar äro egnade att fylla ett äfven hos oss i och med näringsfriheten och handt-verkens utveckling alltmera kännbart behof; och som de för föreningarnes framgång oundgängliga vilkoren af handtVer-karnes duglighet, redbarhet och bildning, säkerligen hos våra handtverkare förefinnas i minst lika hög grad som hos de Tyska. Den egenskap hvari de äro underlägsna — förmågan att klokt ordna och hushålla i smått, förmågan att ekonomisera, som i alla riktningar är för Tyskarne så egendomlig — denna egenskap skall, jemte förmågan af enig samverkan, utan tvifvel just genom associationen i hög grad framkallas och utvecklas.

Kap. 4.

Öfversigt af arbetsklassens* ställning i nutiden.

Stora förändringar i samhällenas ekonomiska ordning medföra ock stora förändringar i de sociala förhållandena inom hvarje samhällsklass. Aldra minst kan en så beskaffad ekonomisk tidsutveckling som den närvarande undgå att mäktigt ingripa i arbetsklassens allmänna ställning och omgestalta förhållandena hos den samhällsklass, som i den nya tidens stora företag bildar det understa och största lagret. Söker man att göra sig reda för den allmänna ställningen inom denna klass i denna, de stora företagens, arbetsfördelningens, maschinernas och penningehushållnin-gens tid, kan man icke undgå att der jemte mycket godt, som af tidsutvecklingen framkallats, också finna mycket ondt, som högt påkallar genomgripande botemedel. Naturligtvis framstår såväl det onda, som

det goda i skarpaste dager hos de länder, som i tidsutvecklingen hunnit längst, men vid den allmänna förbindelsen och samfärdseln emellan de civiliserade folken, kan intet folk alldeles undgå att mera eller mindre känna äfven sig berördt af den allmänna tidsströmmen.

På den goda sidan af tidens utveckling framstår främst produkternas goda pris, det minskade arbete, hvarmed i allmänhet produkterna kunna åstadkommas; och då detta goda pris ögonskenligen kan blifva lägst för de allmänna-ste förbrukningsartiklarne, emedan just dessa städse skola kunna frambringas i störstu skala, så måste det goda priset på alla håll företrädesvis komma dem till godo, som sammanlagdt förbruka mest, d. v. s. de många små konsumenterna, således företrädesvis arbetsklassen *). Vidare framstår ett godt i den fortskridande befrielse ifrån det endast mechaniska och kroppsliga i arbetet, som ovilkorligen för-anledes af maschinernas utveckling. Ju mera ett arbete endast är mechaniskt och i ju större skala sädane blott mechaniska operationer erfordras, desto lättare och säkrare hemfalla de nämligen åt maschinen, och menniskoarbetet inskränkes till maschinens förnuftiga ledning. På samma gång härigenom arbetets beskaffenhet blir af en högre art, blir genom maschinen en högre ersättning för detta mera intelligenta arbete möjlig, om också ej alltid verklig. Säkert är, att öfvergången till högre arbetsslag och dermed följande större arbetsförtjenst nu står mera öppen för alla arbetare än förr, ehuru den naturligtvis är mest tillgänglig endast för de utmärktare. Af denna arbetets beskaffenhet följer också, att ehuru skilnaderne i arbetsslag, dermed också i aflöning, nu äro långt mera betydande, gränserna emellan olika klasser af arbetare — likasom emellan alla samhällsklasser — likväl äro långt mindre skarpa och oöf-verstigliga än fordom.

Vidare befordras den högre intellectuella utveckling hos arbetarne, som måste följa af sysselsättningens nyss-anmärkta mera intellectuella beskaffenhet, icke litet af arbetarnes sammanförande till större industriella centralpunkter och af den härigenom uppkommande inbördes vexel-verkan — så att säga andliga friction — som är så gynnsam för nya idéers framkallande, pröfhing och utveckling.

*) Ingenting är väl mera slående än tidens allmänna riktning att göra alla slags förnödenheter mera åtkomliga för alla. Jemte ett fullständigare och bättre tillfredsställande af behofven för de förmögnare aftager likväl skilnaden emellan det sätt hvarpå den rike och den fattige kunna få samma behof tillfredstäldt. Hvilken obetydlig skilnad t. ex. emellan passageraren i första och i tredje klassens jern-vägsvagnar, jemförd med skilnaden t. ex. emellan den i bärstolen burne och de bärande!Till sist måste ock såsom en i (len nya tidsutvecklingen vunnen fordel for arbetsklassen framhållas den i följd af det gemensamma arbetet och de stora massornas sammanförande hos arbetarne efterhand framkallade och vexande förmågan af samverkan, sammanslutning och förening.

På grund af allt detta borde man i nutiden hafva kunnat väntat synnerligen märkbara och hastiga framsteg i det allmänna välståndet och särskildt i arbetarnes tillstånd, i deras ekonomiska, moraliska och intellectuella ställning. Verklighetens motbild emot dessa förhoppningar är dock ännu långt ifrån tillfredsställande. Ju noggrannare undersökningarne härom blifvit verkstälda, ju mera oväldigt jemförelsen mellan nu och förr egt rum, ju mera blicken dervid varit fästad vid utvecklingen i sin helhet och ej vid tillfälliga omständigheter, desto säkrare finner man visserligen, att tiden medfört framsteg och att tillståndet på det hela verkligen blifvit bättre; men framstegen äro likväl icke så stora man kunde hoppas, och förbättringen är så blandad med skärande missförhållanden, som jemte framstegen blifvit framkallade eller skärpta, att det verkligen är förlåtligt, om verkligheten af det gjorda framsteget blifvit ifrågasatt och förnekad, så att mången menniskovän trott sig finna de onda sidorna af tidsutvecklingen öfvervägande. Man behöfver ej genombläddra många sidor af de undersökningar häraf, som på båda sidor om Kanalen blifvit verkstälda, för att mångenstädes finna tillståndet inom arbetsklassen, synnerligast hos fabriksbefolkningen, högst uselt och vådligt. Man finner sålunda — för att här blott antyda de mest framstående klagopunkterna — hand i hand med utvecklingen af den stora industrien hos fabriksbefolkningen ett farligt och sorgligt försvagande af familjebanden, der sådana finnas. Mannen, hustrun och de äldre barnen tillbringa alla sin dag i fabriken och intaga sina måltider på krogen, öf-verlemnande de yngsta familjemedlemmarne åt gatans lärdomar eller opiirusets amning. Endast under natten samlas de i sitt hem, om de ens ega något sådant och de icke, såsom i vissa fabriksdistrikter i Frankrike egt rum, måste taga sin tillflykt till gemensamma bostäder i fuktigaqvafva hålor, der gifta och ogifta, gamla och unga, män och qvinnor om

hvarandra infösas!

Vidare finner man esomoftast emellan herrar och arbetare ett spändt, misstroget och fiendtligt förhållande. Å den ena sidan betrakta och behandla herrarne alltför ofta sina arbetare icke såsom lefvande menniskor, utan såsom besvärliga maschindelar — dervid det Engelska uttrycket nMillhana!* för arbetare är betecknande nog —; å andra sidan se arbetarne icke sällan, äfven der herrarne göra sitt bästa, i sina husbönder (”Mill-lords”) endast förtryckare och fiender.

Mångenstädes finner man, slutligen, en tilltagandepaupe-rism och en fruktansvärd tillökning af den del af arbetsklassen, som kallas proletärer, som ega intet utom talrik afkomma (proles), som af sitt arbete visserligen lefva, men kunna lefva blott för dagen, och hos hvilka den minsta rubbning i de industriella förhållandena med oafvislig nödvändighet måste framkalla hungerns, nödens och brottens gräsligheter. Paw-perismen och proletariatet äro, har man sagt, den nya tidens kräftsår. Och befintligheten af en sådan i sin ekonomiska tillvaro städse hotad samhällsklass måste i nutiden vara så mycket vådligare, som just den närmare beröringen mellan folken och utvecklingens snabbhet måste kunna föra med sig mera eller mindre betydliga industriella rubbningar, äfven der sådane rubbningar ej framkallas af krig och andra politiska hvälfningar, för hvilka faror vår tids samhällen visserligen icke äro betryggade.

Inför sådana sorgliga missförhållanden må väl ingen kunna anse allt i den nya tiden vara godt. Visserligen är det sannt, att teckningen af dessa missförhållanden icke sällan blifvit för starkt färglagd; deras tillvaro torde dock icke kunna förnekas, icke ens att vissa sidor häraf sammanhänga med tidens utvecklingsgång. Äfven om man till stöd för ett sådant förnekande med något skal kunnat åberopa statistiken och de stora medeltalens ögon-skenliga syftning till ett bättre, så innebära likväl dessa tal föga tröst för de många som personligen lida; och detta oaktadt återstå i nutidens industriella lif tillräckligt många

och starka skuggsidor. Faran blir säkerligen icke mindre,

3om man för henne söker tillsluta sina ögon; men väl skall hon kunna öfvervinnas, om man vågar djerft se henne i ansigtat och undersöka hennes orsaker för att finna botemedlen samt om man sedan icke tvekar att använda dessa.

Orsakerne till den arbetande klassens ofördelaktiga ställning i nutiden kunna vara af tvenne slag: dels sådane, som stå utom den nya tidsriktningen eller till och med i motsats deremot, dels också sådane, som verkligen förefinnas i tids-utveeklingen och af vissa sidor i denna blifvit framkallade. De förra torde hafva varit de öfver-vägande. Den nya tidens industriella fortgång har varit så snabb, att samhällsutvecklingen icke hunnit med och att man i andra hänseenden — i lagstiftning, i beskattning, i sam-hällsinrättningar — ofta nog kommit att midt inne i en ny tid stå qvar på en medeltidens ståndpunkt. Att särskildt framhålla alla dessa missförhållanden medgifves hvarken af den närvarande framställningens omfång eller mål. Utan någon särskild utveckling torde det vara påtagligt nog, att om samhällets lagstiftning och beskattningsväsende icke stå i öfverensstämmelse med tidsutvecklingen, utan i många fall äro stridande emot arbetarens intressen — om t. ex. privilegier, monopoler och näringstvång hindra honom ifrån den fördelaktigaste användningen af hans arbetskraft, eller om han i följd af skyddstullar och andra anstalter tvingas att till andra medborgares fördel betala sina förnödenheter utöf-ver deras verkliga värde och att skatta icke blott till statens nödvändiga ändamål, utan till andra samhällsklasser —, så är det ingalunda att undra på, att hans tillstånd i sådane samhällsförhållanden icke är det bästa möjliga. Han har genom utvecklingens gång blifvit beröfvad naturalhushåll-ningens fördelar, men hindras orättmätigt genom samhällets lagstiftning ifrån att tillegna sig penningehushållningens ännu större. Han är numera uteslutande hänvisad till egna krafter i konkurrensen med andra; men i den täflau, hvarpå sålunda hans tillvaro beror, får han ej i allo fritt förfoga öfver dessa sina egna krafter. Och är det i dessa hänseenden betecknande nog, att, under det de anmärkta missförhållandena tillförene och så länge som England höllfast vid skydds-systemet der voro mest framstående, ställningen der sedermera blifvit bättre, hvaremot skildringarne fortfarande äro mörka ifrån det vid samma system mera segt fasthållande Frankrike*).

Men äfven oberoende af sådane orsaker, hvilkas rot finnes i en förfluten och snart äfven förgången tids emot

nutiden stridande syftning, finnas jemväl i sjelfva tidsutvecklingen vissa orsaker till det onda. Om utvecklingen är sund och får fortgå, ksola visserligen efterhand äfven sådana sidor af tidsutvecklingen blifva framkallade, genom hvilka den störda jemvigten skall kunna återställas. I sitt eget sköte framalstrar säkerligen hvarje tid äfven botemedel emot det onda, hvaraf den lider. Men så väl det ondas orsaker som botemedlen deremot kräfva säkerligen noggrann och allvarlig pröfning.

I första rummet torde man såsom en sådan i tidsutvecklingen liggande orsak till missförhållanden inom arbetsklassen kunna anmärka:

de ofördelaktigare konkurrensförhållanden, som, åtminstone för många bland arbetarne, med den stora industrien inträda.

Arbetslönen, likasom andra priser, bestämmes ögon-skenligen af konkurrensen, af förhållandet emellan tillgång på och efterfrågan af arbetare. Den andel dessa kunna få såsom lön, priset for deras arbetskraft, är beroende af konkurrensens lag, som verkar under ständigt svigtande emellan ett högsta och ett lägsta dervid möjliga belopp. Lägre kan icke för någon längre period arbetslönen nedpressas, än till den punkt der arbctarnes antal aftäger i följd af dess otillräcklighet till lifvets uppehälle; icke heller fortfarande stiga högre, än att företaget bär sig för den som använder arbetare. Men emellan dessa gränser bestämmes arbetslönen af konkurrensen, likasom i sjelfva verket äfven dessa grän-

*) Bet sätt hvarpå den af det Amerikanska inbördes kriget föranledda bomullsbristen i England kunnat uthärdas torde ensamt var» nog att visa den betydliga skilnaden i den Engelske arbetarens ställning nu ooh några årtionden tillbaka. ‘

rser äro bestämda deraf. Klart är emellertid, att ju flera de äro som efterfråga arbetare och ju färre de som efterfråga arbetsförtjenst, desto fördelaktigare är förhållandet för arbe tarne, och tvärtom *). Men i båda dessa hänseenden blir förhållandet, under öfvergången till stor industri, förän-dradt på ett arbetslönen nedtryckande sätt. Å ena sidan minskas nämligen antalet af herrar, som söka arbetare, å den andra ökas arbetarnes leder med alla de små näringsidkare, som efterhand måste uppgifva den omöjliga konkur-rensenmed den stora industrien, dervid helst vilja fortsätta sitt gamla yrke och fördelaktigast kunna det genom anställning i en fabrik af samma slag. Äfven om de öfvergå till någon annan yrkesgren, så öka de i alla fall i denna antalet af dem, som der söka arbetsförtjenst. Om t. ex. 800 arbetare tillförene haft sysselsättning dels hos 10 fabrikanter, hvardera i medeltal med 50 arbetare, dels hos 200 små mästare, hvardera med 1 å 2 biträden, så intaga ar-betarne under denna förutsättning ögonskenligen en bättre ställning på arbetsmarknaden, än om de 200 små mästarne tillsluta sina verkstäder, inträda i deras leder och jemte sina förra biträden söka anställning i fabrikerna. Härigenom ökas i det anförda exemplet arbetarnes antal till 1000. Äfven med antagande att fabrikernas antal samtidigt fördubblas eller deras omfattning vidgas derhän, att alla dessa 1000 arbetare äro behöflige och fortfarande kunna vinna anställning, så måste ändock en så beskaffad förändring ogynnsamt inverka på hvarje ensjdld arbetares ställning på arbetsmarknaden. Hvarje sådan betyder ju i den stora fabriken jemförelsevis mindre än i den lilla verkstaden och kan lättare för någon tid undvaras. Emellan ett mindre antal arbetsgifvare kunna ock lättare träffas öfverenskommelser att nedsätta arbetslönerna, hvilket åtminstone för någon kortare tid skall kunna lyckas. Om arbetarne visa sig gensträfvige, kunna de stora arbetsher-rarne tvinga dem till eftergift genom ett samtidigt tillslu-

) ”Intet i ver Iden”, är Cobdens målande uttryck, ”kan hindra arbetslönen från att stiga, när två herrar springa efter en arbetare, eller från att falla, när två arbetare springa efter en herre”.tande af sina verkstäder. På längden kunna visserligen arbetsgifvarne lika litet vara utan arbetare, som dessa kunna undvara arbetsförtjenst, men för en kortare tid är öfverlägsenheten tydligen på arbetsgifvarnes sida. Det skulle sålunda kunna blifva en möjlighet, att arbetslönen ned-tryckes bortåt dess lägsta gräns, som bestämmes af dess otillräcklighet för lifvets uppehälle, då arbetame antingen skola gå under eller måste öfvergå till andra yrken Ja, konkurrensen med andra företag kan synas tvinga arbetsgifvarne till att söka i möjligaste måtto nedtrycka arbetslönerna I Detta förhållande torde blifva alldeles påtagligt, om man tänker sig den stora industrien utvecklad till sin högsta möjliga grad, en utveckling som väl icke alls är sannolik eller ens i verkligheten möjlig, men som man i alla fall kan föreställa sig

förattdermed åskådliggöra det möjligen skadliga för arbetaren i nutidens sammanförande af företagen till ett färre antal. Tänke man sig således, att all rörelse och industri i något land vore sammanförd i en enda ofantlig fabrik, utgrenad öfver landets alla delar, lydande under en enda herre och sysselsättande alla landets arbetare. På livilkendera sidan vore väl i sådant fall öf-verlägsenheten i fråga om bestämmandet af arbetslönen? Många dagar behöfde ju icke denna fabriks verksamhet afstanna, för att arbetarne skulle kunna tvingas till sådane eftergifter i löneanspråk, som åtminstone för tillfället fullt betäckte den förlust som genom ett litet afbrott i tillverkningen kunnat uppkomma. Genom rörelsens sammanförande i allt större, men färre verkstäder inträffar i nutiden en förändring i sådan riktning. Och derest denna förändring icke motväges af andra förhållanden i tidsutvecklingen, skall den tydligen kunna blifva farlig förarbe-tarnes välstånd*).

Otvifvelaktigt förefinnas dock sådane motvigter emot denna syftning. Och fastän tidsutvecklingen sålunda med-

*) Under det i Belgien af 296,379 personer, sysselsatta i handt-verksmessiga näringsgrenar, 102,762 voro husbönder och 198,617 biträden, så voro af 336,447 i fabrikerna blott 3,696 herrar och 332,751 aflönade arbetare. Utan tvifvel en stor och betecknande skilnad!fört vissa ökade möjligheter till arbetslönernas nedtryckande för någon viss tid eller ort, så är likväl inflytandet på det hela häraf mindre stort än det vill synas. Ty öfverhuf-vud taget har den nya tidens billigare till verkningssätt, som förökat den stora mängdens makt att förbruka, dermed också ökat afsättningens myckenhet derhän, att i nutiden ojemförligt flera arbetare äro behöflige, fastän en betydligt större tillverkning i medeltal belöper sig på hvarje arbetare. Men om detta är fallet och alltså utrymmet för de arbetande jemförelsevis är större än någonsin, så skall också konkurrensen med andra näringsgrenar och med nyuppkoramande täflande fabriker på det hela nog rätta hvaije missförhållande, så att nutidens ar betare komma i åtnjutande af en förhöjning i arbetslöner, som någorlunda motsvarar den allmänna stegringen af arbetets tillverkningskraft. Om ar-betsgifvarnes vinst i något yrke är högre än annorstädes, drages konkurrensen ditåt; och just de som förskaffat sig en tillfälligt högre vinst genom nedtryckande af arbetslönen kunna lätt sedermera komma att lida genom följderna af den ökade konkurrens, de sjelfva ådragit sig. Vare sig för den ene eller den andre blir det på längden omöjligt att genom ensidiga öfverenskommelser godtyckligt bestämma arbetslönens belopp. I allmänhet taladt står det icke i arbetsgifvarnes makt att gifva högre arbetslön, än konkurrensen medger; ej heller att nedtrycka den derunder.

Såsom regel qvarstår derföre blott i ett enda hänseende någon väsentligare olägenhet för arbetsklassen af dessa nya konkurrensförhållanden, nämligen i den olika grad, hvari gynnsamma och ogynnsamma förändringar i konjunkturer komma arbetstagare och arbetsgifvare till godo eller skada. Inträffar en fördelaktig konjunktur, så söka alla fabrikanter att för dess fulla tillgodogörande utvidga sina rörelser; och måste för att draga flera arbetare till sig bjuda bättre vilkor d. ä. öka arbetslönen. För vinnandet af detta ändamål behöfva de likväl icke gå längre än nödvändigt är, för att från andra näringsgrenar draga till sig arbetare. Men om de konkurrerade med hvarandra inbördes, skulle de nödgas bjuda ännu mera, för att söka dragaarbetarne fråti hvarandra. Vore nu antalet af sjelfständiga företag stort, så att öfverenskommelser emellan deras olika ledare vore omöjliga, skulle arbetslönen stiga så högt den i följd af täflans påtryckning kunde; men när företagens antal är litet, kunna emellan arbetsgifvarne träffas öfver* enskommelser, genom hvilka de befrias ifrån täflan med hvarandra och lönens stegring stannar vid det minsta möjliga. Sådane öfverenskommelser emellan arbetsgifvare äro derföre i nutiden lika möjliga, som vanliga. I någon mon kommer alltså den goda konjunkturen äfven arbetaren till godo, men ej i samma grad som eljest skulle kunnat ega rum. Efterhand utjemnas visserligen förhållandet genom en större tillverknings inverkan till nedsättande af varupriserna och den tillfälligtvis för stora vinstens nedtryckande till vanlig jemnhöjd. Emellertid har den goda tiden icke kommit arbetarne till godo lika med arbetsgifvarne. Dåliga konjunkturer åter drabba visserligen båda hårdt, men blifva mest tryckande för arbetarne, som hafva mindre rikliga tillgångar. Lönerna måste då nedtryckas till det yttersta, om de icke till och med, genom fabrikens tillslutande, alldeles upphöra. Eudast någon gång kunna härvid arbetsgifvarnes större kapitaltillgång och motvilja att af-skeda goda arbetare skydda dessa emot inverkan af den dåliga konjunkturen och sålunda bereda dem en fördel, motsvarande förut af handlade olägenhet. Då sålunda' arbetsgifvare och arbetare i vissa afseenden hafva motsatta iutressen och denna motsats icke i nutiden, såsom fordom, mildras af ett personligt umgänge och daglig

beröring dem emellan, kan häraf också den ofta anmärkta ökade spänningen emellan herrar och arbetare förklaras. Samma skiljaktighet i intressen förefanns visserligen äfven emellan den nu förgångna tidens små ”mästare* och deras arbetare; men af huru många andra gemensamma band voro ej de förbundna? Och huru länge betraktade de icke sig sjelfva och hvarandra mera såsom medlemmar af samma familj, ömsesidigt hjelpande hvarandra, äu i dagern af med hvarandra köpslående främlingar?

Härmed må likväl förhålla sig huru som helst, otvif-velaktigt är, att detta icke ensamt kan göra tillfyllest för att förklara lönernas otillräcklighet och det otillfredsställande i arbetsklassens ställning. Ty, såsom nyss anmärktes, erfarenheten visar, att flera arbetare behöfvas i industriens nya ordning än i den gamla. Och om så är, skall icke ensamt den jetnförelsevis inträffade minskningen af företagens antal kunna nedtrycka arbetslönerna. Men onekligen förefinnes i fabriksarbetet ett och annat, som syftar till en fortfarande nedsättning i arbetslönen, genom uppdrifvande af de arbetssökandes antal.

Härtill inverkar förnämligast:

fabrikslifvets inflytande på arbetarnas familjelif och på arbetarebefolkningens tillvext.

För det fordna handtverket var förhållandenas familje-artade skaplynne betecknande. Arbetet fördes, så att säga, in i familjens hägn, och äfven den främmande upptogs i familjen såsom medlem. I fabriksarbetet åter spränges lätt äfven den naturliga familjen för arbetets skull; och familjens egna medlemmar kunna blifva nära nog främmande för hvarandra. Redan den så aflägsnade möjligheten, att blifva i andra familjer upptagen, och den utan eget giftermål nödtvungna saknaden af sfllt familjelif måste utan tvifvel mäktigt drifva fabriks-arbetarne till tidiga giftermål. Andra orsaker medverka dertill och med detsamma också till befolkningens hastiga tillvext. Ju mindre den inkomst är som inom någon samhällsklass anses tillräcklig för en familjs nödtorftiga underhåll, desto mera måste inom denna klass utvecklas en benägenhet till tidiga äktenskap. I de gamla handtverken blef giftermålet vanligen uppskjutet, tills mau blifvit mästare samt förvärfvat och sparat något kapital till verkstad, verktyg o. s. v. Helt annorlunda förhåller det sig med fabriksarbetaren, som redan tidigt hunnit så långt som han öfverhufvud taget anser sig kunna hinna samt icke heller för sin verksamhet behöfver anskaffa sig något kapital, vare sig till verkstad eller verktyg. Om nu äfven bruden har anställning i en fabrik, så uppkommer omedelbart genom giftermålet ingen synnerlig tillökning i lef-nadskostnaden. Hvårföre skulle väl då arbetarne uppskjutagiftermålet? Komma barn, så medförer väl deras underhåll under de första åren en ökad utgift för föräldrar ne, men vanligen kunna snart nog äfven barnen bidraga till hushållet genom fabriksarbete, om ock härigenom deras kropps- och själsutveckling brådmognas och deras lifsträd i förtid afklippes. Om tillika, såsom icke sällan sker, familjens samtliga medlemmar utom hemmet intaga sina måltider och endast tillbringa natten i ett gemensamt hem, återstår visserligen icke mycket af ett arbetaren förädlande familjelif t I en sådan ordning skall befolkningen hastigt ökas och dess tillvext endast hämmas af tilltagande brist och nöd. Och en sådan ordning eller, rättare, oordning kan i fabriksväsendet lätt uppkomma. Ty så vidt som qvinnor och barn med lägre dagspenning kunna vid mera likformiga och mindre ansträngande delar af arbetet användas i stället för manspersoner, skall detta för tillfället medföra ekonomisk fördel så väl för fabrikanterne som för arbetarehushållen. Om för någondera en stadigvarande och verklig fördel härigenom vinnes, är ganska tvifvelaktigt, då det å ena sidan tydligen är ett steg baklänges, icke framåt, att qvinnan på detta sätt aflägsnas från sin af den naturliga arbetsfördelningen föreskrifna plats inom familjen, och då å andra sidan fattigvårdens tunga af en så tillkommen fattighjonsbefolkning i väsentlig mon måste återfalla på arbetsgifvarne. Om familjelifvet gestaltar sig på sådant sätt, att enligt ett med hänseende härtill nyttjadt uttryck ”elden på den husliga härden slocknar”, kommer hela samhället, hvars grundval familjen städse är, härigenom att lida; och lidandet måste dervid blifva störst hos de arbetande klasserna, hos hvilka sjelfansvarigheten och framtidsomtanken i ett sådant lif från barndomen med roten uppryckes och förstöres. Så kan det utan tvif-vel hända, att de ökade tillgångar som den nya industrien skapat skola visa sig i ett ökadt menniskoantal, men icke i förädladt menniskolif. — Skyndom oss att tillägga, att om också ett sådant sorgligt tillstånd onekligen på alltför många ställen inträdt, förhållandet på det hela visserligen icke är sådant. Ty faktiskt är att, oaktadt tillvaron afdessa eller dylika missförhållanden och oaktadt befolkningens oerhördt hastiga tillökning i fabriksdistrikterna, industriens utveckling dermed på det hela

hållit mera än jemna steg, så att arbetslönerna i medeltal vuxit, på samma gång som priset på en mängd af arbetarens lifsförnödenheter fallit *). Och förhållandet härutinnan visar sig vanligen bättre, ju fullständigare maschinernas verksamhet blifvit utvecklad, ju mera det menskliga arbetet inskränkes till deras ledning och ju mera det alltså blir möjligt att öka arbetarens ersättning **). Så kunna många af nutidens fabriksarbetare i ekonomisk ställning anses fullt jemförliga med, om icke öf-verträffande fordna tiders ”mästare*, och kan arbetslönen nu i medeltal vara högre. Och då ett väl ordnadt famil-jelif, om tillgångarne räcka till, icke kan annat än vara tilldragande, finner man äfven härutinnan i medeltal förhållandet mångenstädes vara godt eller stadt i öfvergång till ett bättre. Men under detta medeltal står i alla fall tillståndet hos ett icke ringa antal arbetare. Äfven för dessa skulle dock tillgångarne kunna vara någorlunda tillräckliga, om nämligen tillgångarne alltid blefve klokt och ekonomiskt använda. Men just i

bristen på en klok och ändamålsenlig hushållning med tillgängliga medel

torde man kunna riktigt angifva den tredje, med båda de föregående nära förbundna, liufvudorsaken till arbetsklassens mindre tillfredsställande tillstånd i nutiden. Den osä-

*) Tooke uppgifver att från 1851 till 1857 arbetslönerna i England i medeltal stigit med 15—20 °/0 samtidigt med en förkortning af arbetstiden ifrån 70—60 timmar i veckan. Till och med vid en beräkning af arbetslönen i motsvarande myckenhet hvete, hvilket synnerligast före spanmålslagarne i England var en betydligt stegrad vara, finner Wade skilnaden emellan nutiden och tiden för 1688 års revolution vara obetydlig, hvilket, då snart sagdt alla andra förnöden^ heter mycket fallit i pris, visar en betydlig förbättring i tillståndet öfverhufvud taget.

**) I de äldre bomullsspinnerierna i Glasgotv kunde 1856 en spin-nare svårligen förtjena mera än 18 R:dr i veckan; i de nyare med bättre maschineri 27 R:dr på samma tid. Men också ledde han i dessa sednare ett vida större antal spindlar. I Leeds förtjenade sådane väfvare som avbetade med tillhjelp af ångkraft omkring 10 R:dr i veckan, andra endast 6 */2 R:dr.kra och beroende ställning, hvari fabriksarbetaren, synnerligast på de nedersta trappstegen, i följd af erfarenheten om ofta vexlande konjunkturer tycker sig stå, verkar men' ligt till ett lättsinnigt lif för dagen, utan allvarlig tanke på framtiden. Det kan låta besynnerligt, att osäkerhet i ställning, som just borde uppmuntra till omtanke, i stället skall leda till obetänksamhet och vårdslöshet; men detta är en gammal erfarenhet, och samma orsak föranleder samma verkan jemväl i alla yrken, der osäkerheten är större än vanligt. Fabriksarbetarens ställning synes honom osäker, de omständigheter som derpå inverka äro honom oförklarliga eller af hans åtgöranden oberoende, derföre saknar han kraft till de ihärdiga ansträngningar, som äro oundgängliga för att ställningen skulle kunna blifva mera tryggad. Kommer härtill — af de anledningar som ofvan an-gifvits — ett mindre lyckligt familjelif och vantrefnad i hemmet, så bidrager äfven detta till att tillgångarne förslösas på kroglif *) eller på andra sätt. Till denna brist på sparsamhet och klok hushållning hos fabriksarbetaren bi* drager slutligen äfven det, att han icke såsom den mindre jordbrukaren eller handtverkaren ständigt har för sig ett eget sjelfständigt arbetsområde, der de gjorda besparingarné genast komma till gagn, der omärkliga, men ständiga besparingar kunna göras och rikligen betala sig.

Men äfven i andra hänseenden är det ögonskenligt, att arbetaren i allmänhet icke kan ställa sin hushållning jemförelsevis så fördelaktigt som den rikare, och att han pftast icke kan med lika kostnad ernå lika mycket som denne. Genast i bostaden är detta märkbart. För de sämsta lokaler får arbetaren oftast betala lika mycket som den rikare för vida bättre. I bränsle, genom sjukdoms-dagar o. s. v. blir denna bostad honom ännu dyrare.

*) I Londons fabriksdistrikter gaf man en tid bortåt nogrannt akt på 14 stycken brännvinsmagasiner. I medeltal besöktes hvardera dagligen af icke mindre än 2,748 gäster, deraf 1,453 männer, 1,108 qvinnor och 187 barn! I Manchester räknades en afton kunderna i en geneverforsäljning (”ginshop”). På 40 minuter ingingo dit 112 männer och 163 qvinnor! De s. k. ”ginpalatsernas” antal har sedan några årtionden tilltagit i en fyra gånger starkare progression än befolkningen!Likaså kan äfven i afseende på öfriga förnödenheter den som är större afnämare, bättre kund, gemenligen betinga sig både bättre pris och bättre vara. Ännu värre är det; om arbetaren kommit in på kreditens så farliga stråt

— krediten på krogen eller hos minuthandlaren. Han blir då snart lika beroende af denne som den mindre handt-

verkaren af den som förlägger honom råämnen: ett beroende som för arbetaren är så mycket vådligare, som hans ställning är svagare och han derföre har mindre kraft att. sönderslita det garn, hvari han fastnat. Om lyckligtvis icke hos oss i Sverige arbetarens dagliga skuldsättning blifvit en vana, har detta onda så mycket skarpare framstått i England, hvarest särskildt det s, k. ”truck cmd cottage-systemet visat sig vådligt. Dermed förstås, hvad som äfven hos oss icke så sällan utan öfverklagad olägenhet förekommer, att husbonden förser arbetarne med bostäder och förnödenheter» I och för sig är detta icke något ondt. Det är blott en fortsättning af naturalaflöningssystemet, och kunde onekligen för arbetaren vara fördelaktigt, emedan husbonden fördelaktigare kan både bygga och göra inköp. Men här som eljest visar sig, att hvad som för en tid kan vara lämpligt, ja nödvändigt, under andra tidsförhållanden blir skadKgt. I ett allmänt system af penningehushållning och fri konkurrens hafva få anordningar mera än denna lämpat sig för missbruk och förtryck. Husbondens vinningslystnad tyglades icke af någon konkurrens och fick derföre fritt lopp* För varorna betaltes 3 å 4 gånger deras verkliga värde. Af deras bostäder ("cottages”) erhölls 50—75 */0 i årlig ränta. Veckoaflöningen förlädes af husbönder till krogar, som de sjelfva höllo 1 Om arbetaren sålunda efterhand kommit i den ställning att en förbättring synes honom omöjlig, upphöra med hans förhoppningar också hans sträfvanden. Han hoppas icke mera på något annat, än att någon gång komma i tillfälle att genom bruket af starka drycker döfva tanken på sin belägenhet, och han fogar sig i att tänka sig slutet af sin bana på fattighuset. Hvarföre skulle han då spara? Hvarföre förneka sig de stundens njutningar, som för honom äro åtkomliga? Kanske för att hans husbondeicke på honom skall göra någon förlust? Eller för att sparpenningen skall tagas i beräkning till minskning af fattigunderstödet? Visserligen icke! Och erfarenheten visar tyvärr oförnekligt, att sparsamhetens dygd hos fabriksarbetaren snart sagdt är ett undantag, hans goda egenskaper må i öfrigt vara hvilka som helst. I de åkerbrukande di-striktema af England var hvarje 12—18:de person spar-bankiusättare; i Lancashire endast hvaije 33:dje. I Frank-rike egde 7 fabriksstäder, med en befolkning af sam-manlagdt omkring 400,000 innevånare, i sparbankerna omkring 7 l/a raill- Rdr, 14 andra städer med sammanräknadt lika stor folkmängd i sådane besparingar omkring 10 l/a mill. Rdr, samt 8 handelsstäder, också med ungefärligen

400,000 innevånare, något öfver 14 mill. Rdrl

Sammanfattas nu det här sagda om orsakerna till det otillfredsställande i arbetsklassens ställning i nutiden, så äro dessa orsaker, så vidt de äro framkallade af sjelfva tidsutvecklingen och ej härleda sig ifrån onaturliga, dere-mot stridande samhällsförliållanden, efter vår uppfattning hufvudsakligen att finna i:

ofördelaktigare konkurrensforhållandeny som i den stora industrien uppkomma genom inskränkning af arbetsgifvar-nes, tillökning af arbetames antal;

ett härmed sammanhängande större beroende och en osäkrare ställning för enskilde arbetare, hvilket leder till försvagande af deras sjelfansvarighetskänsla och framtids-omtanke;

menliga förändringar i familjelifvets gestaltning, hvilka stundom ledt till en onaturlig och derföre skadlig tillökning af den lägst stående arbetarebefolkningens antal; och slutligen i

en ofta förekommande misshushållning med de knappa medlen, beroende icke allenast på bristande omtanke hos arbetaren, utan äfven på hans ofördelaktigare ställning såsom förbrukare i smått.

Att undanrödja dessa orsaker, afhjelpa detta onda, måste vara en hufvuduppgift för den tid, hos hvilken de utvecklat sig. Botemedlen kunna sökas, antingen hos deni staten eller kommunen samlade samhällskraften, eller hos de bättre lottade samhällsklasser som i ekonomiskt hänseende stå öfver arbetarne, eller ändtligen hos samma samhällsklass, som det onda företrädesvis gäller, d. ä. hos ar* betsklassen sjelf.

Kap. 5.

Om åtgärder från staten» eller kommunens sida. till förbättrande af arbetsklassen» stiHniny i nutiden.

Staten och kommunen befinna sig båda i förevarande hänseende i en likartad ställning. Båda äro uttryck af samma gemensamma samhällskraft. Hos båda måste de ekonomiska medlen för deras verksamhet förnämligast vinnas genom beskattning. Och hufvudmedlet för bådas verksamhet är stiftandet och handhafvandet af

medborgarne gemensamt bindande tvångslagar. På grund af denna huf-vudsakliga likhet i bådas ställning behöfver icke här någon skilnad emellan dem göras, om ock kommunens verksamhet i vissa fall kan i följd af medborgarnes mera omedelbara handhafvande af kommunens angelägenheter utsträckas längre än statens, bättre lämpa sig efter olika ortsförhåUan-den samt någon gång antaga mera enskild hållning. I hufvudsak gäller derföre hvad som i den följande framställningen säges om statens verksamhet äfven om kommunens, och det äfven i de fall der ifrågakommande åtgärder kunde lämpligast tillhöra kommunen.

En undersökning af statens åtgöranden i afseende på arbetsklassens ställning kan näppeligen leda till annan slutsats, än att statens omedelbara ingripande i dessa samhällsförhållanden städse är vådligt, sällan om någonsin verkligen nyttigt.

Tänker man sig först genom hvilka medel staten skulle kunna inverka på konkurrensförhållcmdena emellan herrar och arbetare eller på deraf beroende arbetslöner, så skulledetta kunna ske: antingen derigenom att man, med återgång till fordna skråförhållanden och näringstvång, på konstladt och våldsamt sätt begränsade antalet arbetare i samtliga näringsgrenar; eller så att man genom förhindrande af mera arbetsbesparande arbetssätt — under fortsatt krig emot alla maschiner, all arbetsfördelning och stor industri — sökte bereda en konstlad tillökning i behofvet af arbetskrafter och sålunda i efterfrågan af arbetare; eller slutligen genom för&ök att, oberoende af förhållandet emellan tillgång och efterfrågan, omedelbart inverka på arbetslönens belopp. Samtliga dessa medel äro af sådan art, att om de så naket som nu skett framställas, det knappt är möjligt att undgå vid första ögonkastet inse deras fruktlöshet och orimlighet. Men i annan klädnad framstå de ofta förledande, och en kortfattad granskning torde derföre vara nödvändig.

Hvad det första medlet angår — näringstvånget och begränsningen af arbetareantalet i hvarje yrke — torde det vara ögonskenligt, att det redan inom en ganska trång krets af personer — t. ex. för några hundra familjer, af-stängda i en aflägseu vrå af verlden — skulle möta ganska stora svårigheter för en öfverordnad myndighet att bestämma, hvilka behof hvar och en iinge söka att tillfredsställa, huru mycket mat, kläder och dylikt en hvar finge förbruka, åt hvilka arbeten enhvar skulle fa egna sig. Men ju vidare och mera omfattande förnödenhetskretsen och afsättningens område blir, desto mera omöjlig för öfver-ordnade myndigheter blir lösningen af en sådan uppgift. Men äfven förutsatt, att staten genom ett slags underverk blefve i stånd att riktigt afgöra, huru mycket som af hvarje vara behöfdes och huru många som med dess frambringande finge sysselsättas — något som endast för den fria konkurrensen kan fullständigt lyckas —, hvad skulle väl staten sedan göra med dem, som efter en dylik begränsning möjligen voro öfverskjutande? Med dem, som inom de bestämda näringsgränserna icke finge rum? Antingen skulle staten låta dem förhungra eller ock försöija dem. Det förra vore omenskligt ; det sednare upphäfde fördelen af begräns-ningen genom att medelst beskattning taga i anspråk samma arbetslöner, som möjligen genom begränsningen af konkurrensen kunnat höjas. Från annat håll kunde nämligen icke underhållet till de från arbete utestängda tagas, än ifrån den tillgång som samhällets arbete skapat. Men denna tillgång är minskad med allt hvad de uteslutnas arbete möjligen kunnat frambringa. Och begränsningen leder sålunda endast till en allmän minskning i tillgångar. Om detta till stor del egde sin fulla tillämplighet äfven i den förflutna tiden — då likväl de flesta näringsgrenar voro till sin natur lokalt begränsade — om inskränkningar i näringsfriheten redan då voro tryckande och omöjliga att rättvist genomföra, huru skall man väl i nutiden, med dess alla länder omfattande och sammanslutande tillverkning, kunna tänka sig några steg i sådan riktning möjliga?

Det andra medel, som staten kunde försöka — arbetsmarknadens förbättring genom förhindrande af mera ar-betsbesparande arbetssätt — visar sig snart föga bättre än det föregående. Flera arbetare tyckas visserligen sålunda — genom undanrödjande af maschiner, tillverkning i stor skala, arbetsfördelning o. s. v. — blifva behöfliga och komma till användning, men hufvudsaken, en förbättring af deras vilkor, vinnes derigenom icke. Ty om det större antal, som så kommer att användas i tillverkningen, frambringar endast lika mycket eller mindre, än hvad som färre på ett annat sätt skulle kunnat åstadkomma, blir derigenom på det hela icke någons ställning förbättrad. Det är som om man ville påstå, att en sämre jordmon, derföre att den är sämre och jemförelsevis tar mera arbete i anspråk, skulle underhålla flera arbetare än en rikare jord. Lika väl kunde man,

enligt Bastiats träffande liknelse, söka förbättra arbetarens belägenhet genom ett allmänt förbud att i något arbete få begagna den högra handen. Mera arbete skulle utan tvifvel så behöfvas, menicke blefve med ett minskande af arbetsresultatet arbetarens ställning bättre! Emellertid återkomma i en eller annan form dessa och dylika föreställningar med märkvärdig seghet, De sakna ej heller sin naturliga förklaringsgrund. De beropå den så att säga synvilla, som for hvar och en uppkommer derigenom att han* inskränkt som han är till ett visst yrke eller sysselsättning, städse finner sin ställning bättre, ju mera hans arbete i detta yrke behöfves och vinner afgång. Omedvetet sammanblandar han derföre blotta verksamheten, arbetandet, med arbetets resultat. Men lika litet för honom som för samhället i dess helhet har blotta arbetandet utan ett resultat i och för sig något värde. Det är deremot en ekonomisk grundlag, att städse icke myckenheten af arbete utan storleken af den genom arbetet åstadkomna nyttiga verkan måste bestämma arbetets värde och sålunda arbetarens ersättning. Ty endast på detta sätt blir hvar och en tvingad att söka ställa sitt arbete så ändamålsenligt och klokt, så arbetsbesparande som möjligt, i följd hvaraf det mesta möjliga genom arbetandet åstadkommes och samhällets behof kunna allt fullständigare fyllas. Derföre må icke heller samhället medgifva, att någon blir berättigad till arbetsersättning endast och allenast på grund deraf att han i detsamma arbetat. Han blir det endast, om han genom sitt arbete gagnat, om han gjort samhället en tjenst och i mon af storleken af denna tjenst. Dztäx produkten, som samhället behöfver, ej i och för sig arbetandet. Der-med att ”bagaren eldat sin ugn, knådat degen o. s. v. är han icke i något hänseende berättigad att ersättas af samhället eller af dess medlemmar; endast i mon han lem-nar dem bröd blir hans ansträngning af värde ocli bör ersättas mera, i den mon han lemnar mera bröd eller bättre bröd.71 Men om han i ugnen bränner upp den knådade degen eller på annat sätt åstadkommer ett dåligt arbetsresultat, har han lika litet rätt till ersättning för sitt arbetande, som om någon toge sig för att, om än aldrig så flitigt, hacka på en sten eller ösa vatten med ettssåll. Och hvenu ville väl, att sådant arbete skulle af staten uppmuntras och befordras? — Men h\arje förhindrande å statens sida af det mest tjenliga och arbetsbesparande tillverkningssättet innebär i sjelfva verket, dels act åtskilliga samhällsmedlemmar dömas till ett dylikt fruktlöst arbete, dels ock att

de öfriga tvingas att af sitt arbetes frukt betala det. Om

4man börjar med att förbjuda eller ffcrstöra vissa maschi-ner, så borde man följdriktigt förstöra alla, till slut äfven dragare och de vanligaste redskap, emedan ju äfven dessa undantränga menniskoarbete *). Men alldeles samma skäl som sålunda, vid ringaste eftertanke, visa sig ovilkor-ligt tala för maschiners bibehållande, måste äfven afhålla staten från ingrepp emot andra arbetsbesparande tillverk-ningssätt, om ock idkarne af vissa yrken skulle vinna derpå. Ett sådant ännu omtyckt ingrepp eger rum genom skyddstullar, då landet afspärras ifrån utlandet, för att skydda vissa yrkesgrenar inom landet emot utländska medtäflare. Skydds-systemet förhindrar medborgarne från att använda det fördelaktigare arbetssättet, att arbetet fördelas emellan olika länder under ömsesidigt utbyte af produkter; detta system innebär ett tvång för vissa medborgare, vissa arbetsklasser, att för arbetet betala mera än det rätteligen är värdi; det hvilar på rent kommunistisk grund och minskar det totalresultat af samhällsarbetet, hvaraf alla skola lefva. Om möjUgen för tillfället arbetet härigenom göres mera lönande för några få — hvilket, äfven det, i längden är tvifvelak-tigt —, så är det der emot ej tvifvel underkastadt, att lif-vet sålunda för alla fördyras och att minst lika många andras arbete blir mindre lönande. Men ”man ser endast det arbete som härigenom framkallas och ser icke allt det arbete som härigenom hindras11! Industrien kan ej drifvas i stor skala utan arbetsfördelning emellan länderna; en sådan arbetsfördelning åter kan omöjligt ega rum ensidigt, så att det ena landet endast skulle lemna varor, det andra endast emottaga dem. Om så skedde, vore ju den att beklaga, som på sin lott finge allt arbete, men icke erhölle något i stället. Den som vill afyttra varor till andra kan icke göra det, utan att taga andra varor igen; ty penningen, som omedelbart lemnas för varan, är blott ett allmänt bytesmedel för omsättning af produkter, hvilka på det hela taget till sist utbytas emot hvarandra. Genom

*) Också visar erfarenheten, att arbetsklassens ställning är sämst i sådane yrken, der uppfinningar minst förökat arbetets tillverkningskraft.uteständgande af den utländska varan blir den inhemske arbetaren beröfvad arbete just i de riktningar der arbetet är mest lönande, i dem der afsättningen kunde ske ej allenast inom landet, utan i hela verlden. Ty kostnaden för skyddet af sådane näringar, som ”ej bära sig utan skydd11, måste ju tagas från något håll, och detta håll kan endast sökas hos sådana näringsgrenar som nbära sig? Dessa som mest borde utvecklas få

derföre betala för de andra och blifva derige-nom nedtryckta.

Alla åtgärder i riktning att öka arbetsefterfrågan medelst qvarhållande af sämre arbetssätt äro alltså, i hvilken förförisk gestalt de än uppträda, icke allenast gagnlösa, utan jemväl särskildt för arbetsklassen skadliga.

Återstår alltså för staten blott det tredje medlet, att nämligen oberoende af konkurrens-förhållandena söka omedelbart inverka på arbetslönerna. Man skulle kunna tänka sig, att staten antingen sjelf försäkrade arbetarne om tillräckliga arbetslöner eller åtminstone tvingade ar-‘ betsgifvarne dettill. Här framträder mera ohöljd samma 'kommunistiska syftning, som mera dold ligger till grund för skyddstullarne, att nämligen staten må taga ifrån den en för att gifva till den andre. Ja! Om staten verkligen utan andras betungande kunde tillskjuta det felande och af sig sjelf gifva tillräckliga arbetslöner! Då vore ”ingen nöd11! Då vore ”den sociala frågans” lösning lätt, då vore oförlåtligt att icke genast göra allas ställning lysande! Om staten i sig sjelf egde tillgångar, så kunde ju staten hjelpa alla5 och det vore verkligen enfaldigt af någon att besvära sig med att arbeta, om det kunde gå lika bra ändå. Men tyvärr har icke staten såsom sådan i och lör sig några tillgångar, utan dessa måste hemtas ifrån statens medlemmar. Denna enkla sanning glömmes alltför ofta, då ropen höjas, att staten eller kommunen skall göra än det ena, än det andra, att staten skall göra snart sagdt allt. Och det behöfves blott ett stadigt fasthållande vid denna sanning för att inse statens eller kommunens oförmåga att genom omedelbara bidrag hjelpa arbetarne, vidare än i den aldra

mest inskränkta mon och under ständig fara, att under

4*fortgången på denna bana hjelpkällorna skola utsina på samma gång som behofven tilltaga. Ty medlen härtill måste i en eller annan form tagas ifrån andras arbete. Derigenom blir det för dessa andra mindre fördelaktigt att arbeta och mera svårt att köpa arbete; och deremot skall antalet ständigt ökas af dem, som finna sin bästa uträkning vid att låta arbetet vara samt i stället låta sig underhållas af andra. Ett sådant statens ingripande minskar på alla håll egenintresset hos de arbetande och angriper samhällsmedlemmarnes känsla af personlig ansvarighet för sig sjelfva, dermed också arbetets tillverkningskraft. Om icke det onda — lättjan, vårdslösheten, utsväfningen — i någon mon medförde onda verkningar för dem som deråt hängifva sig, skulle en af de mäktigaste dammarne emot det ondas tillväxt varda nedbruten, Äfven i så inskränkt skala, som en verksamhet i denna riktning utöfvas af samhället genom den allmänna fattigvården, är det farliga inflytandet häraf märkbart. Och fattigvården måste derföre i hvarje klok lagstiftning betraktas såsom ett sorgligt nöd-hjelpsmedel, af hvilket man visserligen är nödsakad att i begränsad mon begagna sig, men som ovillkorligen tillika i någon mon medför det ondas förvärrande. Ty om den lott som genom fattigvården beredes är lika god eller bättre än den som arbetaren genom egen omtanke kan bereda sig, hvartill tjenar då hans omtanke? Men kan han sjelf bereda sig en bättre, hvartill tjenar då fattigvården ? En fattigvård är nog under närvarande samhällsförhållanden nödvändig, men alltid måste den betraktas såsom ett nödvändigt ondt, som, utsträckt öfver de trängsta gränser icke kan undgå att angripa äfven den ordentliges och omtänksammes förmåga att försörja sig. Och huru under-gräfver icke allmosan, äfven om hon ordnas och förmedlas af staten, allmosetagarens sjelfkänsla och menniskovärde?! Att förbättra arbetslönerna genom omedelbara statsbidrag, kan alltså icke af någon tänkande på allvar sättas i fråga.

Men skulle staten icke kunna, utan att sjelf bidraga till arbetslönerna, likväl vinna ändamålet genom att tvingatwbetsgifvame till att göra dem mera tillräckliga eller genom att åtminstone stadga en lägsta arbetslön. Äfven om man ser bort ifrån frågan om rättmätigheten af en sådan åtgärd, ifrån frågan om staten rätteligen må sålunda taga ifrån den ene och gifva åt den andre, är i alla fall denna åtgärd näppeligen utförbar. Historien om alla af offentlig myndighet stadgade prisgräuser visa* tydligen omöjligheten af att på längden kunna upprätthålla priser, stridande emot sakens natur, afvikande ifrån det pris, som bestämmes af tillgången och efterfrågan. När det icke gick för sig under Franska revolutionens skräckvälde, torde tanken på en sådan bestämning i nutiden böra uppgifvas af alla* som ej vilja tillgripa ännu våldsammare medel. Men om också prisbestämningen för arbetslönen skulte kunna genom oblid-kelig stränghet upprätthållas, så blefve likväl derigenom endast en del arbetares ställning förbättrad. Ty om ar*-betslönerna äro låga, så är det ju derföre att helar den utbjudna arbetsmyckenheten endast till ett så Bågt pris kan vinna efterfrågan. Om nu arbetslönen genom statens

mellankomst höjes, så skall i följd deraf efterfrågan af en del arbetare upphöra, och dessa ieke alls finna arbete. Och så återkomme man till alternativet, att antingen låfa dem svälta ihjäl, för hvilket åtminstone de hungrande väl blefve staten föga tack skyldige, eller oekså underhålla dem på allmän bekostnad. Men detta vore ju alldeles detsamma som om staten tillskjöte det felande i arbetslönerne* hvilket vi förut funnit olämpligt, om icke omöjligt *>. Huru frår

*) Icke ens i den jemförelsevis mera oskyldiga formen, att tvinga arbetsgifvarne till att for sina arbetare, utöfver arbetslönen, göra insättningar i ränteförsäkringsanstalter,. torde ett sådant tvång vara lämpligt. I Preussen t. ex. är kommunen berättigad att för arbets-gifvare föreskrifva skyldigheten till sådane insättningar, på det arbetarens underhåll på hans ålderdom skall vara tryggadt utan kommunens betungande. Det är dock klart nog, att tyngden häraf måste återfalla på arbetaren, såvida icke en lägsta arbetslön tillika kan stadgas och upprätthållas. Arbetslönen skall, om ej konkurrensen förändras, komma att minskas med insättningens belopp. Om man verkligen vågar ett sådant ingrepp i arbetarens fria förfoganderätt öfrer sin lön, vftre det bättre att omedelbart till Tumom sjelf ställa anspråket. Så vig tigt än det sökta ändamålet äfven för arbetaren är, torde det lik-gan än vändes, återkommer mån således alltid till samma svar: staten kan lika litet omedelbart höja arbetslönerna, som han kan det genom iuverkan på konkurrens-förhål-landena.

Kan då staten omedelbart inverka på den andra huf-vudorsaken till arbetsklassens svårigheter: på äktenskapen, familjeförhållandena och den häraf beroende tillyäxteu af arbetarebefolkningen ?

Detta kunde ske, dels genom bestämmelser i afseende på rätten att inträda i äktenskap och inskränkningar häri, dels genom lagstadgade anordningar för iamiljelifvet.

I det förra hänseendet är det onekligt, att, då man vet, hurusom nöden inom arbetsklassen åtminstone till tre-ijerdedelar ytterst är hänforlig till ingående af oförsigtiga eller lättsinniga äktenskap och likartade förbindelser, det ligger något frestande i tanken, att angripa detta onda vid dess rot genom att för rätten till familjebands knytande hos mannen fordra någon viss förmögenhet, en tryggad inkomst, borgens ställande eller dylikt. Men man finner snart, att om dylika inskränkningar också i ett eller annat fall kunde fördelaktigt inverka, de lätteligen i mångfaldigt flera fall måste blifva skadliga. Genom dem skulle mången gång hindras äfven sådana giftermål, hvilkas ingående för kontrahenterna vore ändamålseuligt och nyttigty tvånget kunde lätteligen leda till ökande af olofliga förbindelser utom äktenskapet o. s. v. Härtill komme det förhatliga och tryckande i ett dylikt förmynderskap, som måste utsträckas äfven till sådane, som deraf icke vore i behof! Och tvånget skulle ändock icke kunna ordnas så, att all oförsigtighet härutinnan blefve förebygd. Ty antingen måste den äskade säkerheten för framtida bergning sättas så lågt, att den för ändamålet blefve alldeles otillräcklig och således gagnlös, eller ock så högt att derigenom äfven sådane blefve uteslutne ifrån rätteu till äktenskap, i afse-ende på hvilka knytandet af detta band i alla afseenden vore högst Önskligt och hvilka möjligen just derigenom

väl bäst vinnas genom att i denna riktning utveckla hans fria sjelf-verksamhet; hvilket endast i associationer är möjligt.kuiide erhålla uödig moralisk stadga. Det kunde till och med hända, att åtgärden motverkade sitt ändamål, så att oförsigtiga äktenskap derigenom befordrades, om nämligen individen ansåge sig hafva gjort nog, gjort allt hvad på honom ankomme, så snart han åstadkommit den lagstadgade säkerheten, och om sålunda lians känsla af sjelfansva-righet och hans omtanke för framtiden blefve förslöade. Då det endast är individens eget inre skaplynne och arbetsduglighet som kunna fullt trygga äktenskapets framtid, blifva åtminstone alla sådane bestämningar, som blott röra den yttre förmögenheten eller inkomsten, för ändamålet odugliga, om de icke tillika äro bevis på en sådan tryggande inre utveckling. Ett bevis på befintligheten af sådane inre egenskaper finnes utan tvifvel i arbetarens fortsatta ansträngningar till förbättraude och tryggande af sin ställning, i någon tids fortsatta besparingar samt framför allt i hans deltagande i sådane föreningar, som trygga honom för följderna af sjukdomsfall och åldersbräcklighet. Och detta skulle sålunda möjligen kunna stadgas för rätten till äktenskap. Af den som skrider till ett så vigtigt och i sina följder på hela samhället återverkande steg, som grundandet af en familj, vore det visserligen icke för mycket, om samhället fordrade, att han sörjt för de vanligaste förekommande olycksfall, som hota familjens bestånd, så att icke den nya familjen komme att falla samhället till last och af

samhället underhållas. Genomförandet af en. lagstadgad fordran härpå vore ändock betänkligt och fullt af svårigheter. Åtminstone bör dess genomförande från statens sida icke ifrågakomma förr, än genom inflytandet af dylika föreningar — om hvilka mera framdeles

— fordran på en sådan omtanke hos familjefäder redan ingått i arbetsklassens vanor och föreställningssätt, så att denna fordran utgår ifrån arbetarne sjelfva och lagen grundas på deras egen insigt om dess nödvändighet. Anda till dess kan statens omedelbara inflytande på ekonomisk för-sigtighet i äktenskaps ingående endast blifva tryckande och förhatligt.

Ajterstår alltså blott, att staten skulle, sedan familjenfått fritt bilda sig, kunna omedelbart ingripa till ett bättre ordnande af dess inre förhållanden. Men huru förhatligt och för individernas personliga frihet och utveckling förstörande ett sådant ingripande skulle blifva, behöfver knappt särskildt framhållas. Det behöfver blott nämnas, för att dess våda genast skall inses. Blott i ett enda hänseende är ett sådant ingripande i grundsats riktigt, nämligen i fråga om anlitandet af barnens arbetskrafter för familjens underhall. På det uppvexande slägtet beror statens framtid. Staten måste skydda alla sina medlemmar från rätts-kränkning. Äfven barnen äro samhällsmedlemmar, meu kunna icke såsom de fullmyndige sjelfva inse och bevaka sina intressen. Derföre måste samhället se till, att dessa intressen ej vårdslösas. Och ehuru denna vård i allmänhet både kan och bör öfverlemnas åt föräldrarne, såsom af natur och pligt lämpligast dertill, så måste barnens framtid skyddas äfven emot föräldrarne, 0111 detta af erfarenheten visas nödvändigt Således måste staten såsom barnens högste jordiske målsman kunna fordra, att barnen uppfostras, att de erhålla undervisning samt ej ansträngas på något sådant sätt, som är menligt för deras framtida utveckling till medborgare. Och föräldrar hafva öfver sådan kontroll icke att klaga, då de vid äktenskapets ingående måste vara betänkta på uppfyllandet af dess pligter, samt minst af allt må grunda sin hushållning på barnens öfveransträngning. Men ehuru statens ordnande häraf således stödjer sig på rättsligt och ekonomiskt riktiga grundsatser, visa sig likväl äfven i lagstiftningen härom svårigheterna af hvarje statens ingrepp på familjens område. Något kan utan tvifvel göras, och har också i de flesta lagstiftningar blifvit gjordt, för att trygga barnens uppfostran och inskränka deras arbete i fabriker, såsom genom stadgande af viss ålder för tillträde, visst högsta antal arbetstimmar, förbud emot nattarbete o. s. v. Men äfven detta lilla är svårt _ att genomföra utan hårdhet. De engelska berättelserna öfverflöda af berättelser om de mångfaldiga sätt hvarpå lagen der kringgås: genom arbete i flera fabriker olika tid, genom falska åldersuppgifter m. m. En större fabri-kant bortskickade t. ex. för underårighet 35 barn; inom 14 dagar voro de alla åter med formellt fullständiga åldersbetyg. Endast emot nattarbetet torde lagen någorlunda skydda, åtminstone efter tillsättande af särskilda uppsyni ngsmän, som i fabrikerna öfvervaka dess iakttagande; och redan detta är onekligen en stor vinst. För öfrigt må om ock blott i förbigående, anmärkas, att lyckligtvis utvecklingen åt sig sjelf lemnad medför inskränkning i användningen af barn i fabrikerna. I den mon nämligen, som det rent kroppsliga och mekaniska i arbetet undantränges af det mera intelligenta, blir barnens arbete jemförelsevis mindre brukbart. Och om föräldrarues vil-kor förbättras, skola nog de flesta göra allt för barnens framtid. Också visa de statistiska uppgifterna från England, att äfven inom lagens gränser barnens antal i fabrikerna numera, långt ifrån att ens jemförelsevis ökas lika som äldre arbetares, rent af är i aftagande och ersättes genom maschiner.

Frågas det slutligen, om staten genom omedelbara föreskrifter kan göra något väsentligt till undanrödjande af den tredje hufvudorsaken till arbetsklassens syårigheter i nutiden, frågas det, om staten omedelbart kan söka åstadkomma en förnuftigare och klokare hushållning hos arbetsklassen, så blir svaret, att detta förhindras af samma betänkligheter, som i allmänhet förbjuda staten att ingripa i det husliga lifvet. Utan olämpliga ingrepp i arbetarens enskilda lif kan tydligen en sådan bättre hushållning icke af staten framtvingas. Och äfven der det kunde tänkas möjligt — t. ex. genom inköp i stort af varor —, visar erfarenheten, att staten i allmänhet icke ens för sig sjelf är en skicklig hushållare. Äfven i de fall der staten är tvungen att befatta sig med dylika ting — t. ex. vid soldaters proviantering eller fångars underhåll — kan han i allmänhet ej göra det billigt, änskönt det då sker i mindre utsträckning och alltså derpå kan fästas en noggrannare uppmärksamhet, än om en dylik statens verksamhet skulle utsträckas till hela arbetsklassen. En sådan verksamhet blefve säkerligen ingenting mindre än

fördelaktig.Likaså äro, i allmänhet taladt, förbud emot vissa förnö-denheters bruk såsom lyxartiklar olämpliga, så väl derföre att begreppet lyx nästan helt och hållet är beroende af förbrukarens tillgångar och ställning, af tidsförhållanden m. m., som derföre att det städse är vådligt, att i något hänseende minska egarens rätt att förfoga öfver sin egendom, eller att hindra den som arbetat från att just så som han helst önskar använda sitt arbetes frukt. Hvarje dylikt tvång återverkar lätt på arbetets fart, minskar dess tillverkningskraft och försvagar sjelfansvarigheten. I någon mon, men likväl alltid med stor varsamhet, skall dock staten genom ett ändamålsenligt ordnande af beskattnings-väsendet kunna inskränka sådane slags förbrukningar, hvil-kas öfvermått praktiskt visar sig mest skadligt t. ex. bruket af bränvin, tobak och dylikt. Den hufvudsakliga förbättringen vinnes emellertid aldrig ensamt genom detta medel, utan måste härledas ur individernas egen inre utveckling, ur deras tilltagande insigt och förmåga att sjelfva vårda sina egna angelägenheter. Af dessa skäl torde alltså ej mycket, om ens något, vara för arbetsklassen att hoppas af omedelbara statsåtgärder till förbättring af dess hushållningssätt.

Men är då staten i nutiden så godt som alldeles redlös i fråga om afhjelpande af tidens onda? Visserligeu icke! Om han också omedelbarligen ej stort kan uträtta, är inflytandet af hans verksamhet i nutiden icke destomin-dre lika stort, som någonsin förr. Men verksamheten är mera äu tillföreue samlad och riktad på statens hufvudsakliga uppgifter att skydda allas sjelf ständighet och utveckling; vinnandet af andra ändamål befordrar nu staten bäst medelbarligen genom dessa. Äfven i statens verksamhet och dess beskaffenhet framlyser påtagligt den nya tidens syftning till ett skarpare frånskiljande af olikartade uppgifter med en i allo fullständigare arbetsfördelning, för att så åstadkomma ökad kraft Den äldre staten, sådan den framstod i medeltiden, under Gustaf Wasay samt ännu långt sednare, förenade hos sig en blandning af de mest olikartade förrättningar. Det var något faniiljeartadt äf-ven i statens lif; och den gode regenten styrde då sta^ ten såsom husfadern sin familj. Men med aftagandet af natural-hushållningen och införandet af penninge-hushåll-ning och mera omfattande yrkesfördelning framstår äfven hos staten ett sträfvande att frånskilja fremmande förrättningar och mera uteslutande rikta verksamheten åt vissa håll, der han nu kan göra mera än någonsin, just derföre att han icke nu blandar sig i allt. Statens makt är en tvångs-makt och bör derföre hufvudsakligen användas endast der tvång är berättigadt, till afvärjande af tvång och våld. Om staten så följer tidens riktning och samlar sin verksamhet till sina egentliga uppgifter, gör han derigenom alla samhällsklasser och äfven arbetaren den bästa tjensten: sålunda genom en lagstiftning och lagskipning, som kraftigt, skyndsamt och för godt pris värnar allas rätt; genom ett rättvist beskattningssystem, det der icke förtrycker någon; genom omsorgen om allmän uppfostrau; genom öfverva-kande af allmänna sundhetsförhållanden; och, med få ord, derigenom att statens hela lif syftar till att utveckla med-? borgarnes personlighet, att höja deras sjelfständighet och tillit till sig sjelfva, deras vana vid samverkan och förmåga af ”sjelfhjelp”. Och sålunda kan visserligen arbetarens ekonomiska ställning sägas ytterst vara beroende af stats-lifvet och dess sunda utveckling, fastäu man icke från staten väntar omedelbara åtgärder till dess förbättrande.

Kap. 6.

Om förbättrande af arbetsklassens ställning genom verksamheten af andra samhällsklasser, genom välgörenhet o. s. v. Om arbetsgifvares åtgärder för sina arbetare; om arbetarens deltagande i företagens vinsi.

Den omedelbara handräckning, som, enligt det föregående, staten icke kan gifva arbetaren, torde möjligen desto mera kunna väntas af enskild frivillig medverkan från de mera lyckligt lottade samhällsklassernas sida. Den enskilde kau ju ej undgå att, hvar i sin stad, komma i beröring med arbeta-ren. Den lyckligt lottade skulle kunna tyckas med sina bättre tillgångar vara i stånd att afhjelpa nöden hvarhelst och närhelst den yppar sig: både menskligbet och intresse för det allmänna bästa mana honom dertill. Och i sjelfva verket kan också på enskild väg onekligen vida mera göras omedelbart, än af kommunen och staten, fastän icke så mycket som vanligen antages, ej heller på det vanliga sättet

Såsom en följd af de allmänna idéer om mensklig likhet och gemensamhet, som alltmera tränga in i tidsandan, förefinnes nu mera än någonsin tillförene, tro vi, ett varmt och lifligt intresse hos de förmögnare samhällsklasserna för åe öfriga. Men detta intresse yttrar sig snart sagdt omedvetet i syftning till ett

samhällsideal, som tillhör den gamla tiden, ej den nya. Det är färdigt att göra allt för de arbetande klasserna, knappt någonting genom dem. Den f örra, den gamla tidens riktning, kallas af J. St Mill beroendets theori Cdcpendenee"), den sednare, nutidens, oberoendets (”self-dependence”). Af den förra ger han med sin saftiga penna följande teckning, som, i sin sanning, genom den fina ironien tydligt bär spåren af den i England, jem-te all undergifvenhet under den herrskande aristokratien, dock tillika groende förbittringen mot dess öfvervälde och anspråk. ”Enligt den förra åskådningen11 säger han, ”skola de lägre klasserna icke uppfordras eller uppmuntras att tänka för sig sjelfva, att bilda sig egna omdömen eller ega någon afgörande röst vid bestämmandet af sin lott. Det antages vara de högre klassernas skyldighet, att tänka för dem och att åtaga sig ansvaret för deras lott, likasom anföraren och befälet i en armée måste besluta och ansvara för gemenskapen i denna. Till ett samvetsgrannt fyllande af denna uppgift skulle de högre klasserna omsorgsfullt bereda sig, likasom deras hela uppförande borde vara egnadt att ingifva de fattigare förtroende dertill, så att de med tålig och verksam lydnad för gifha föreskrifter i alla andra hänseenden kunde hängifva sig åt en förtröstansfull menlöshet (”insouciance”) och hvila i siua beskyddares skugga. Förhållandet emellan rika ochfattiga skulle efter denna åskådning endast till en del vara beroende af maktbud: det skulle vara vänskapligt, moraliskt och känslofullt; ömt nedlåtande skydd å ena sidan, vördnadsfull och tacksam hangifvenhet å den andra. De rika skulle vara i faders ställe C in loco parentisn) för de fattiga, ledande och tillbakahållande dem såsom barn. Någon frivillig sjelfverksamhet hos dessa skulle ej behöfvas. De skulle ej uppfordras till annat än sitt dagsarbete samt för resten, att lefva sedligt och religiöst. Så väl religion som sedelära skulle tillhandahållas dem af deras öfverord-nade, hvilka skulle se till, att bådadera lämpligen bibringades, samt borde göra allt som vore nödvändigt för a^'i utbyte emot de fattigas arbete och tillgifvenhet försäkra dem om ordentlig föda, kläder, bostad, andlig uppbyggelse och oskyldiga nöjen.11

"Detta är11, tillägger han, rframtidsidealet för alla dem, hvilkas missnöje med det närvarande antager formen af tillgifvenhet för och saknad af det förflutna, men oaktadt allt det förledande och för känslan tilldragande i detta åskådningssätt, som för öfrigt ej heller i den förflutna tiden någonsin haft en motbild i verkligheten, så är det likväl på en helt annan grundval som i framtiden arbetsklassens välbefinnande och riktiga åtgöranden måste hvila. Dessa klasser hafva vuxit ifrån ledbanden; de kunna ej längre styras och behandlas såsom barn. På deras egen utveckling måste nu deras framtid bero, och vården derom måste lemnas åt dem sjelfva. Nutidens folk måste lära sig att begripa, att folkens välbefinnande endast kan vinnas genom utvecklingen af allas förmåga att sjelfva taga sina intressen om hand. ”Beroendets11 theori sökér att frigöra de beroende klasserna från nödvändigheten af förmågan att sköta sig sjelfve. Men just derföre att dessa klasser numera äfven i yttre hänseende städse kunna intaga en mera oberoende ställning och deras lynnen allt mindre och mindre blifva benägna att foga sig i förmynderskapet, är det just oberoendets dygder, hvaraf nu för tiden göres dem behof. Hvilka råd, hvilka uppmaningar, hvilken ledning, som än bjudas de arbetande, alltid måste sådant nu bjudas demsåsom likar och af dera mottagas med öppna ögon. Framtiden är beroende af den grad i hvilken de kunna utbilda sig till tänkande och sjelfständiga,” *)

Till detta sammandrag af J. St Mills framställning må endast med fullkomligt instämmande i det anförda likväl tilläggas, att om ock nutidens utveckling till sin riktning och sina syften icke allenast är demokratisk, utan måste och bör så vara, så har dock hittills ännu ingen tid kunnat, lika litet som efter all sannolikhet någon tid framdeles skall kunna umbära jemväl aristokratiska beståndsdelar, nämligen de naturliga anlagens, bildningens, i n^on mon äfven förmögenhetens aristokrati. Just i en äkta demokratisk utveckling kan en sådan aristokrati ej saknas och förbinder sig naturligt dermed. Men sättet för dess verksamhet måste i den nya tiden blifva väsentligt olika emot förr. I penningehushållningens och protestantismens tid passa ej i någon riktning feodal naturalhushållning eller katholicism! Ej heller i afseende på de högre samhällsklassernas omedelbara verksamhet för arbetsklassen. Man har mycket svårt att der frigöra sig ifrån en feodalistiskt-katholsk tankebild med sina allmosor, välgörenhetsinrättningar och andra goda gerningar, gjorda för de arbetande klasserna ej genom dem. Så länge som äfven industrien hufvudsakligen var begränsad inom lokalt trånga områden och på sitt sätt var feodalt ordnad, ingick i denna ordning såsom en nödvändig del äfven de ”stores” välgö-renhetsverksamhet för de ”ringaP Men i den nya utvecklingen af industrien och i nutidens samhällsordning måste ett sådant system, om det

söker hålla jemna steg med utvecklingen och utbildar sig följdriktigt, på det hela inverka förderfligt. Af välgörenheten och af dess bättre, fullständigare och mera omfattande ordnande har den nya tiden intet att hoppas. Visserligen måste i detta likasom i andra hänseenden Öfvergångarne från ett samhällsskick till ett annat i mångfaldiga gradationer ingå i hvarandra; säkerligen kan

*) I. St. Mill. Principles of political economy vol. 2 sidd. 328— 333. ITppl. V.enskild välgörenhet i särskilda fall verka godt; och så länge nöd finnes — och äfven oförvållad sådan kan väl aldrig komma att alldeles upphöra, huru mycket än menni-skans makt öfver tillfälligheten under hennes framåtskridande måste ökas —, skall utan tvifvel också den barm-hertiga menniskokäi leken med skäl komma att tagas i anspråk för att mildra vissa tillfälliga yttringar af det onda. Men om man tror sig genom systematisk utbildning af välgörenheten, genom mångdubblande af barnhus, hospitaler, arbetsinrättningar, krubbor o. s. v. kunna åstadkomma en stadigvarande förbättring, så är detta icke allenast ett misstag, utan derjemte ett djupt ingripande, förderfligt misstag. Det kännes tungt att nödgas förklara så många ur den renaste menniskokärlek härledda inrättningar vara ens i något hänseende skadliga. Men det är icke rätt att tillsluta ögonen för något sådant som att de verkligen kunna vara mycket skadliga. Det är nämligen ögonskenligt — och detta bekräftas hvarje dag af statistiska erfarenheter —, att om dylika inrättningar skulle vinna sådan utsträckning, att genom dem det onda i någon väsentligare mon skulle afhjelpas, så skulle i följd af deras verksamhet det onda tilltaga och behof vet af deras anlitande vexa i en ständigt fortgående skala. Man skall nämligen icke kunna undvika, att dessa anstalter komma att ingå i befolkningens framtidsberäkningar; och i denna beräkning skola de som kunna så blifva hulpne ej längre sjelfva anstränga sig till undvikande af allt det, som är roten till det onda. Ju mera man sträfvar att upphäfva de onda verkningarne, desto mera fruktsamma skola de qvarstående orsakerna blifva. Ju flera behöfvande som försörjas, desto färre skola de blifva som taga sig till vara för oförsigtiga äktenskap eller olofliga förbindelser, som samla något för framtiden och derför uppgifva njutningen i det närvarande o. s. v. Och huru rikligt än allmosorna må utfalla, till slut blifva de ändock, likaväl som statens tillskott otillräckliga; källådern utsinar och flödet upphör; ingens törst blir fullt stillad, men de törstandes antal vexer. Men icke blott befordrar allmosan på detta sätt nödens tillvext och behofvetaf allmosor; äfven omedelbart göres derigenom inkräktnin-ningar på det produktiva kapital, som sätter arbetsgifvande foretag i rörelse och ger den arbetssamme förtjenst. Tillståndet i Belgien är i detta hänseende synnerligen upplysande och lärorikt. Det ger den tänkande en hemsk varning emot att fortgå på denna väg. Den högt uppdrifna industrien är der i allo ordnad efter nutidens förhållanden; men på samma gång är landet genomkatholskt och feodalt i ordnandet af välgörenheten, så att omfånget och utvecklingen af välgörenhetsanstalter derstädes göra det, snart sagdt, till en verklig mönsterstat för allt dylikt. Men mindre än någorstädes utgår der denna verksamhet ifrån de arbetandes sjelfverksamhet, utan tyckas dessa taga det såsom en gifven sak, att omsorgen om deras uppehälle tillhör staten eller de talrika välgörenhetsinrättningarne. Hvilka äro väl verkningarne häraf? ”Belgiens folkmängd utgjordes enligt 1853 års uppskattning af 3,830,000 personer, fördelade på 908,630 familjer. Af dessa sednare befunnos 89,630 i goda lefnadsvilkor eller derutöfver;

373.000 i mera eller mindre betryckt ställning; samt

446.000 (således omkring hälften), i elände.

Af dessa sista erhöllo 226.000 (nära nog en fjerdedel af befolkningen) understöd af offentliga medel med årligt belopp, uppgående till öfver 10 millioner rdr, till stor del hemtade ifrån andliga korporationer och fromma stiftelser!! Man kan lätt förstå, med hvilken oerhörd tyngd äfven produktionen måste tryckas af en sådan ställning och af en så ofantligt stor årlig utgift. Men icke nog härmed: denna utgift kan måhända uppskattas till dubbla beloppet på grund af det starka anlitandet af en måhända lika stor enskild välgörenhet” 1 *) En fortgång på denna väg är uppenbarligen omöjlig. Till slut skola alla fordra understöd, ingen kunna gifva det.

*) Schulze-Delitsch: Die arbeitende klassen 2 aufl. sid. 45 o. f. Hans uppgifter äro på det hela öfverensstämmande med de officiella uppgifter som för tillfället varit mig tillgängliga^ Då indelningen i olika förmögenhetsklasser städse är i viss mon godtycklig, må väl ej ensamt dervid för mycken vigt fästas, ehuru den ungefärliga riktniugen antydes. Men utsträckningen af offentligt understöd är talande!*Huru villigt man således

än må erkänna nödvändigheten så väl af allmän som enskild välgörenhet — nämligen såsom medel emot enstaka fall af ekonomisk redlöshet —; för den egentliga uppgiften, att höja det fortfarande, till vana öfvergångna tillståndet hos stora talrika klasser af befolkningen, är visserligen välgörenheten bland alla medel det mest förvända. Blifva icke sjeliVa källorna till eländet täppta, uppväckas icke hos arbetarne vilja och kraft att sjelfve arbeta sig upp, så tjena åtgärder ifrån andra samhällsklassers sida till lika litet, som försök att utifrån inblåsa nytt lif i en tynande organism. Detta uppväckande af inre kraft, som nödvändigt måste hvila på sedlig och ekonomisk grundval, kan nu omöjligen åstadkommas genom ett medel, hvilket, såsom allmosan, medför sedlig och ekonomisk redlöshet, i det att menniskorna derigenom vänja sig till att se bort ifrån möjligheten af hjelp genom egen kraft samt till att slå ifrån sig all tanke på sjelfansvarighet för följderna af eget görande och låtande. Öfverallt der allmosan organiseras i stor skala ser man derföre arbetarnes välstånd sjunka hand i hand med ett aftagande i deras själskraft och sedlighet; och häraf följer återigen en minskning i deras arbetsduglighet och i lanevärdet af deras tjenster. Likasom härigenom å ena sidan hela industriens alstringskraft försvagas, så vexer ock å andra sidan i en ständigt tilltagande skala arbetarnes nöd ochbehof af understöd; och de stegrade anspråken på välgörenhet komma att alltmera medtaga landets produktiva kapital, tills slutligen byggnadens alla delar sammanstörta i ett allmänt gemensamt falP*).

Ehuru således allmosegifvandets och de patriarchali-ska samhällsförhållandenas tid i det närmaste torde vara förbi och de högre samhällsklassernas verksamhet i denna riktning allt mindre kan motsvara tidens kraf, är dock en verksamhet å deras sida för samma hufvudsakliga mål äfven nu, om också ej oundgängligen nödvändig, likväl behöf-lig och nyttig, såframt den utvecklar sig på ett tidsenligt

*) Schulze-Delitsch: Die arbeit. klassen s. 46, 47.

5sätt. Till att börja med måste redan det {ör dem vara en svår uppgift att i förhållande till andra klasser intaga en alldeles förändrad ställning, som för dem är vida mindre smickrande än den gamla, om också på det hela fördelaktigare än denna. Och det är dessutom icke nog med* att de utan motstånd foga sig i denna förändring: såsom främst i intelligens och i den nya tidens utveckling, måste de ock i främsta rummet föra denna an. De måste sätta sig in i den nya tidsriktningen och sjelfve medverka dertill, att alla lyftas upp till en ställning, bredvid hvilken deras egen jemförelsevis blir mindre betydande. Af dem har man rätt att vänta, att de med upplysning i råd och dåd bidraga till utveckling af alla klassers sjelfstän-dighet och förmåga af ”sjelfhjelp”. Ty om den nya tidens ombildning förnämligast härleder sig ifrån en högre själsodling, så bör väl ock denna ombildning företrädesvis understödjas och befrämjas af de samhällsklasser, hos hvilka själsanlagen äro som mest utvecklade. Af dem måste lem-nas annat och mera än penningebidrag, om arbetsklassens sträfvanden till en förbättrad ställning skall kunna af dem understödjas och ledas i en förnuftig och för alla verkligt gagnelig riktning. De måste verka far arbetsklassen med arbetsklassen, i personlig beröring och gemensamt sträfvande att lösa tidens uppgifter. Att i sådan verksamhet arbeta mest och vara främst är uppgiften för framtidens aristokrati.

Men icke blott genom den . mera insigtsfulla ledning, som förnämligast bör kunna vara att påräkna hos de högre samhällsklasserna och genom deras personliga deltagande i arbetarnes bemödanden att hjelpa sig sjelfva, kunna de förra medverka till en förbättring i de sednares ställning. Äfven i öfrigt är de högre klassernas inflytande stort och innebär för dem ett stort ansvar. Af deras sätt att använda sina tillgångar beror väsentligen så väl den på arbetslönens höjd inverkande efterfrågan af arbetare, som ock förbättringar i arbetarens enskilda hushållningssätt. Ty ju större del af deras tillgångar som användes till produktiva företag och ju flera sådane företag alltså ifrågakomma, desto större måste ögonskeuligen efterfrågan af arbetareblifva. Redan härigenom medför de rikares sparsamhet och förnuftiga lefnadsordning välmåga äfven för alU. andra. Samhällsförmögenheten, som sålunda ej på onyttiga njutningar förslösas, skall derigenom hastigt och säkert tilltaga samt medgifva och befordra en hand i hand der-med fortgående stegring af arbetslönen till arbetsklassens fördel. Denna fördel befordras äfven i andra hänseenden genom en sådan lefuadsordning hos de rikare, ty inflytandet af deras föredöme på arbetsklassens familjeförhållanden och enskilda hushållningssätt är allt för stort för att kunna lemnas utan afseende. Om de förmögnare samhällsklass serna verkligen vijja göra något för att åstadkomma en förbättring i arbetarens enskilda lefnadssätt, så måste de göra början hos sig sjelfve. Just häri visar sig nämligen

det aristokratiska inflytandet större i nutiden än någonsin, att de högre klassernas åsigter, fördomar och lefnadsva-nor ojemförligt mera än förr intränga i andra samhällsklasser, inverka på andra klassers lefnadssätt samt sluta med att göra sig gällande hos alla. Och detta just af den orsak, att numera de olika klasserna i snart sagdt omärkliga öfvergångar sluta sig till hvarandra och att all sträng klass-skilnad håller på att upphöra. Fordom lefde hvarje klass ett egendomligt lif inom sig sjelf. De store, den lärda verlden, näringsidkare, bönder rörde sig alla hufvudsakligen hvar i sin skilda krets, ofta nog strängt betecknad genom väsentliga olikheter i seder och åskådningssätt, som funno ett uttryck jemväl i sådane yttre skil-nader som i klädedrägten m. m. Afståndet emellan den storé herren och hans underlydande var allt för betydligt, för att dessa sednare skulle kunnat eus tänka på att söka efterlikna honom; för dem var det såsom en gifven sak, att deras lefnadssätt på intet vis kunde likna hans. På lika sätt förhöll det sig, om ock i mera eller mindre hög grad, inom hvarje af de från hvarandra söndrade, hvarandra mot-vägande stånden. Nu åter har allt detta efterhand undergått en förändring, som är i jemnt tilltagande. I jemn-bredd med det allmänna rotfästandet af begreppet om allas personliga jemnlikhet, bestämmes lifvet i hvarje sam-

5*hällsklass, om ock omedvetet, alltmera af steäfvandet och syftningen till att i alla afseenden vara lik eller åtminstone efterlikna den närmast högre. Hvad är t. ex. målet för sträfvandena hos den bättre eller bästa delen af arbetsklassen, hos just de arbetare, for hvilka uppstigandet till högre trappsteg i samhällsbyggnaden i nutiden är så betydligt underlättadt? Kan det vara annat än att, om också icke för sig sjelfve, så åtminstone för sina barn bereda inträde i de högre samhällsklasserna samt tillegna sig eller dem den högre bildningens och det finare lefnads-sättets företräden! Det måste ju så vara och bör så vara* Men så sker också, att alla samhällsklasser, mera eller mindre medvetet, bäda sitt lif och sina lefnadsmål efter kvaranim, och att i detta hänseende andan och syftena hos de högre samhällsklasserna just i vår tid måste ut-öfva ett omätligt inflytande icke allenast till godo, utan äfven till ondo. Såväl ondt som godt skall numera i alla klasser återfinnas af samma slag, om ock i olika grada-tioner; och ehuru äfven återverkan nedifrån och uppåt, till en ombildning inom de högre klasserna genom en allmän påtryckning af de lägre, i nutiden är möjligare än fordom, emedan klasserna nu i allt stå hvarandra mera nära, måste dock verkan städse vara störst uppifrån och nedåt. Derföre kan man näppeligen mera hos arbetsklassen än hos andra samhällsklasser vänta sig eller fordra att finna ett verkligen ädelt familjelif och en i allo klok hushållning; och om de högre klasserna sätta sin lycka och heder i lättsinniga njutningar, i fåfängliga kalaser, i ett ytligt innehållslöst lif, så kan det svårligen hjelpas, att samma syftning, om ock i andra former, skall uppenbara sig jemväl hos arbetsklassen: i lättsinne, i omåttiighet, i familjelifvets tillbakasättande för tom lyx och prål. Detta är påtagligt, likasom äfven att, i den mon jemnhöjden under den nya utvecklingen blir högre och medelklassen från de båda yttersta sidorna blir förstärkt, reformen i dessa hänseenden — en äfven hos oss i så mycket behöflig reform — bäst kan utgå ifrån och lättast genomföras af medelklassen.Sparsamhet, måttlighet och åierhålisamhet hos de förmögnare äro sålunda dygder, som icke allenast för dem sjelfva äro af vigt, utan äro det jemväl för arbetsklassen* hvilken deraf gagnas så väl derigenom att samhällets produktiva kapital så vexer och ger arbetarne rikligare sysselsättning och förtjenst, som genom det stora inflytandet af de rikares föredöme på arbetarnes lefaadssätt och hushåll-* ning. Äfven häruti framstår alltså en af de många öfver-ensstämmelserna i de stora samhallslagarnes syftning till titt* samhällsklassers gemensamma bästa.

Sammanfattas nu det här sagda om öfriga samhälls* klassers enskilda åtgöranden till arbetsklassens bästa,, så finnes, att om ock de enskilde mera än staten kunna, omedelbart uträtta något emot nöden,, just derföre att deras verksamhet kan vara mera personlig och mera kan inskränkas till verkliga undantagsfall,, så må likväl dessa klassers hufvudsakliga uppgift ej sökas åt detta håll,, ej sökas i välgörenhet och allmosor. Dessa kunna blott för tillfället lindra, utan att åstadkomma någon stadigvarande förbättring. Deremot beror mycket af de högre klassernas vilja och förmåga att sätta sig in i sin nya ställning, i nutiden, af deras verksamhet för arbetsklassens andliga utveckling, af den personliga hjelp och ledning de lemna, samt af deras sätt att tillvarataga och använda sina egodelar, så att i följd af allt detta en stadigt tillvexande samhällsförmögenhet städse kan hereda en jemu efterfrågan af arbetet och en god samfundsanda fostras hos alla samhällsklasser.

En särskild del af de mera förmögna samhällsklasserna står likväl tydligen i ett närmare förhållande till arbetarne

än de ofrige och kan derföre för arbetarne uträtta mera än andra: vi mena arbetsgifvame. De stå ju i en omedelbar och daglig beröring med arbetaren, de måste hafva den lifligaste erfarenhet af hans fel och förtjenster, och de veta sina företag vara beroende af arbetarne, likasom arbetarne af företagen. Om ock alla samhällsklasser utan tvifvel äfven för sin egen räkning äro intresserade af förbättring i arbetsklassens tillstånd, måste likväl detta intresse vara mest omedelbart hosarbetsgifvarne. I ett hufvudsakligt hänseende har man visserligen hvarken rättighet eller anledning att af dem vänta något: nämligen i afseende på arbetslönernas belopp och de nya konkurrensförhållanden, som genom industriens samlande i större foretag uppkommit. Härut-innan hafva arbetsgifvarne, i allmänhet sagdt, hvarken förmåga eller vilja att hjelpa: maktlösa äro de, emedan de ej kunna ge högre löner än som bära sig, och viljan saknas, emedan det knappt är tänkbart, att någon vill handla emot sitt eget intresse. Hvar och en måste tydligen sjelf bevaka sina intressen, om de skola blifva väl bevakade. Ingen är opartisk i egen sak. Men just deras eget intresse, lika väl som menskligbet, manar dem att i andra hänseenden göra allt för att befordra arbetarnes fördelar. Meden mångsidigare och allmännare erfarenhet måste ju den sanningen allt klarare göra sig gällande, att det äfven från rent ekonomisk synpunkt gör en betydlig skilnad för arbetsgifvarne, om deras arbetare i ekonomiskt, sedligt och intellektuelt hänseende stå på en högre eller lägre ståndpunkt, om arbetarne ega kraft och vilja att med fart och lust förrätta sitt arbete, eller om de gå dertill med dolsk tröghet samt ständigt måste pådrifvas och öfvervakas. Också är det ett glädjande tidstecken, att allestädes i de stora företagen omsorgen om arbetarens ställning är i märkbart tilltagande *). I de fall der eii stadigvarande förbättring sålunda kunnat åstadkommas, hafva medlen dertill samtlige måst vara af beskaffenhet att kunna ordnande och förädlande ingripa i arbetarens hela lif: att gifva honom ett mål att

) Äfven vårt land kan uppvisa många prof på en klok och lef-varide omtanke för arbetarne hos arbetsgifvare. I utlandet framstå namn sådane som Hrr Gr eggs, Price i Belmont, M:r Salt i Saltame, Dolfus i MUhlhausen, Miillensiefen i Westphalen m. fl. Om alla gjorde hvad dessa gjort och göra, skulle så mycket ej återstå. Mycken sanning ligger utan tvifvel i yttrandet a'f den arbetare som på tillfrågan förklarade, att ”om alla husbönder endast gjorde fjerdedelen af hvad hans (Mr Salt) gjorde, inga andra åtgärder iör arbetaren vore behöfliga”, hvartill han på invändningen, att icke alla egde tillgångar dertill lade svaret, ”att sådant äfven från hushållnings-synpunkt bure sig väl.n Ett sådant yttrande visar också, att i dylika fall den öfver-fclagade misstron och oviljan emot arbetsgifvarne kunnat öfvervumas1Jefva för i ett medelst egna ansträngningar tillförsäkradi framtida ekonomiskt oberoende, helst om detta är förenadt med någon liten jordbesittning och ett eget hem; att ge~ nom bättre uppfostran utveckla hans högre själsegen skaper,- att i arbetet söka höja hans sjelfverksamhet och omedelbara intresse för dess framgång, hvilket sista skett dels genom ett allmännare ordnande ai arbetet efter beting och styckearbete, dels i vissa fall genom att medr gifva åt arbetarne utö/ver vanhg arbetslön någon mdeluii företagets rena behållning. Denna sistnämnda anordning förtjenar särskild uppmärksamhet, derföre att anordningen bildar en Öfvergångsfori» till en jemväl arbetarne omfattande tillverkningsförening, Detta förfaringssätt saknar likväl icke väsentliga olägenheter, som torde hindra dess allmännare utsträckning. Så vidt nämligen arbetarne icke kunna jemte andel i företagets vinst bära risken af dess förluster, så är i sjelfva verket deras andel mera att betrakta såsom en premie utöfver arbetsliönen, än såsom en frukt af sjelfansvarigt deltagande. Men samma orsaker som förhindra, att arbetslönen omedelbart höjes utöfver hvad de naturliga konkurrensförhållandena medgifva, samma orsaker synas också förhindra möjligheten af dess höjande genom en sådan premie. Endast under en förutsättning kan sådant blifva möjligt, om nämligen arbetarne på grund af deras sålunda väckta större iutresse i företagets framgång, kunna hvar för sig för lönen göra mera eller bättre arbete,, i hvilket fall arbetskostnaden, oaktadt den tillagda premien,, egentligen icke blir högre än eljest. Detta kan likväl icke antagas inträffa med andra arbetare, än sådane som stå öfver medelmåttan och derföre ega insigt i nödvändigheten liäraf och kraft att handla derefter. Tillika måste man besinna, att vinstandelen utan deltagande i risken icke kan blifva synnerligt stor och således icke heller i högre grad sporra arbetarens arbetsifver. Vidare förekomma lätt vid bestämmande af företagets rena behållning samt den deraf beroende vinstandelens belopp och fördelning missnöje och tvistigheter, så väl emellan husbonden och arbetarne som emellan dessa sednare inbördes. Då afgörandet haraf, i följd af svårig»heterna vid all bokföring och dess granskande, i väsentlig mon måste öfverlemnas åt husbondens heder och omdöme samt arbetarnes billighet, förutsätter äfven undvikandet af denna

svåra stötesten å båda sidor en ovanligare grad af utveckling. Der nu antydda förutsättningar inträffat har emellertid detta system i större eller mindre utsträckning redan blifvit i ganska många företag med framgång tillämpadt; och i moft af arbetsklassens stigande utveckling skall det säkerligen efterhand blifva det i ännu flera *).

) Särskildt bekant är exemplet af målaren Leclaire i Paris. Vi återgifva derföre (efter J. St. Mill) hufvuddragen af hans arbetsplan. Leclaire använder öfverhufvud taget omkring 200 arbetare, som betalas på vanligt sätt genom årslön eller dagspenning. Han sjelf erhåller, utom ränta på sitt kapital, visst arfvode för sitt arbete och sin cm-svårighet såsom ledare. Vid årets slut fördelas den öfver skjutande behållningen på samtlige arbetare, honom sjelf inberäknad, i förhållande till deras intjenta aflöning. Anledningen och skälen till hans antagande af ett sådant system äro af honom sjelf angifna och synnerligen upplysande! Som han fann sina arbetares uppförande mindre tillfredsställande, försökte han först verkan af att gifva högre löner, än andra arbetsgifvare. Härigenom lyckades han erhålla en kärna af goda arbetare, som icke ville lemna hans Ijenst för någon annan. Sedan han så lyckats vinna någon stadga i sammansättningen af sin personal, väntade han att fa njuta af ett större själslugn för arbetets gång. Men häri blef hans förhoppning besviken. Så långt som han sjelf kunde öfvervaka allting ifrån det största till det minsta, gick allt väl, men från den stund han i följd af arbetenas utsträckning icke kunde vara annat än den medelpunkt, hvarifrån befallningar utgingo och dit arbetsberättelser ingingo, åter-kommo den förra oron och obehagen. ”Alla andra källor till oro för industri-idkaren äro småsaker i jemförelse med den ständiga förargelsen af förluster, uppkommande genom arbetarnes slarf och vårdslöshet. Han finner städse arbetare, som af liknöjdhet för hans intressen ifcke göra ens två tredjedelar af det arbete som de borde; hvaraf för företagets ledare uppkommer en jemnt gnagande oro, gränsande intill misstanken att hans arbetare hafva sammansvurit sig för att ruinera den, från hvilken de erhålla sitt dagliga bröd. Om dagsverkaren vore säker om ständig sysselsättning, vore hans ställning bättre än husbondens, emedan han är säker om sin arbetslön, som han far, an tingen han arbetar mycket eller litet. Han löper ingen risk och har ingen annan eggelse än önskan att göra sin pligt. Husbonden åter är för sin ersättning i mycket beroende af tillfälligheter . hans ställning är full af oro och ängslan. Detta skulle icke längre blifva fallet, om bådas intressen vore med hvarandra samman-*Oaktadt allt hvad som sålunda kan för arbetarm göras af arbetsgifvarne och i nutiden äfven verkligen af dem blir gjordt, torde likväl ingen ensamt häral skäligen kunna väuta en allmän och fortfarande förbättring i ar* betarnes tillstånd. Äfven om det ännu mera påtagligt kunde bevisas ligga i arbetsgifvames eget intresse att här* för göra allt, så är dock genomförandet af dylika åt* gärder beroende icke allenast på en verkligt menniskovän* lig välvilja, utan tillika på djupare insigter i tingens ordning och i menniskans natur, förenade med en framstående anordningsförmåga, allt egenskaper, hvilka omöjhgen kunna hos alla arbetsgifvare antagas utbildade, om man icke skulle hos dem vänta undantag från den allmänna mensk-liga ofullkomligheten. Andra åter, som äro utrustade med erforderliga egenskaper, hindras af bristen på tillräckligt kapital. Må vara, att det kapital, som till dylika ändamål användes, i längden betalar sig och betalar sig väl. I huru ofantligt många fall är det icke, som en fabriksegare i brist på kapital måste uppskjuta de nödigaste förbättringar, äfven der dessa mycket snart skulle betala sig? Men den ekonomiska fördel, arbetsgifvarne kunna hemta af goda anstalter för arbetarnes trefnad och utveckling, kan ej väntas snart* utan endast i den mon arbetarens högre utveckling deri-genom blifvit vunnen eller en stam af goda arbetare blifvit utbildad. Tydligen skall dock detta erfordra åratal, måhända

flätade och förenade genom något sådant band, som en gemensam fördelning af årsvinsten”. Redan första året af Leclaires försök kröntes af fullständig framgång. Ingen af dem som arbetat året om? förtjenade mindre än 1500 francs, (1 frcs ungef. =* 70 öre), många betydligt mera. Då ingen i dagspenning erhöll mera än fyra francs och årsförtjensten utan vinstandel alltså högst kunde uppgå till 1200 frcs, måste 300 frcs (omkr. 210 Rdr rmt) hafva varit det minsta belopp, som någon erhöll såsom vinstandel 1 starka uttryck beskrifves den genast ögonskenliga förbättringen i arbetarnes vanor och uppförande icke blott i arbetet och i deras förhållande till ledaren, utan äfven i alla andra förhållanden, hvilket hos dem utvisar ökad sjelf-känsla och aktning för andra. Och de följande årens erfarenhet har fortfarande, så för Leclaire sjelf som för hans arbetare, varit lika fillfredsstäIlande. I Leclaires fotspår hafva sedermera flera andra följt med liknande framgång. Jfr M. Chevalier: Lettres sur Torganis. du

travail; Villiaumé: Nouv. traité d'Écon. pol. m. fl.mansåldrar; och sällan om någonsin skall fördelen snart kunna inhöstas. Men i många företag är det oundgängligt, att det nedlagda kapitalet hastigt återkommer. Derföre skola dessa förbättringar i många, kanske till och med i de flesta fall komma att sättas efter andra, som skyndsammare betala sig. Och konkurrensen med andra företag skall till och med kunna tvinga den mindre kapitalstarke arbetsgifvaren till förbättringarnes undanskjutande.

Icke ens på arbetsgifvarnes åtgärder kan således förhoppningen om en stadigvarande förbättring i arbetsklassens ställning med någon säkerhet grundas; ehuruväl man kan hoppas, att arbetsgifvarnes bemödanden efterhand alltmera skola åsyfta att bidraga dertill. Hvad den ene bland dessa bygger upp kan likväl af den andre rifvas ned; och någon tillförlitlig fortgång kan ej väntas förr än ställningen blir sådan, att endast utmärkta arbetsgifvare kunna £å goda arbetare, hvilket förutsätter en föregående väsentlig förändring i dessa sednares ställning. Men i alla fall! Äfven om man tänkte sig snart sagdt fullkomliga herrar oeh arbetsgifvare, så ligger det ändock temligen nära till hands och i tidens anda, att äfven i sådant fall icke alla arbetare skola härmed låta sig nöja och kanske minst de arbetare, som i grunden äro de bästa, hos hvilka begäret efter sjelf-ständigt oberoende är mest utpregladt. Detta kraf kan ej blifva fullt tillfredsstäldt med mindre, än att de icke öfver sig ega någon husbonde, utan kunna på egen hand och för egen räkning fritt ordna sin verksamhet. Men då en sådan sjelfständighet vid en relativ minskning i de sjelfständiga företagens antal, sådan den följer af den nya tidens syftning till stor industri, icke är tillgänglig för så många som förr, så framt icke i hvarje särskildt företag finnas flera delegare, så hänvisar äfven detta till nutidens behof af arbetareföreningar, i hvilka den sökta sjelfständigheten kan vinnas.

Till arbetsklassen sjelf, till dess egen framtida utveckling äro vi emellertid nu med nödvändighet hänvisade för att der söka de hufvudsakliga botemedlen emot tidens onda, sedan vi förgäfves sökt dem i statens och kommunens eller i högre samhällsklassers verksamhet. Finnes ej förmåga af hjelphos arbetsklassen sjelf, s& finnes den ingenstädes! Möjligta torde just arbetareföreningar förmå, icke allenast om-bilda konkurrensförhållandena till arbetarens förmon, utån dermed äfven för honom öppna ljusare framtidsutsigter, som kunna mana honom så väl till större kraft i arbetet som till ett ädlare husligt lif och till en förbättrad hushållning?

Kap. 7.

Om betydelsen tor arbetareföreningar af den enskilda personlighetens utveckling

och om den fria associationens förhållande till socialismen.

Då man, enligt den föregående framställningen, efter allt hvad som af staten, kommunen eller öfriga samhällsmedlemmar kan göras eller bör underlåtas till förmon för arbetsklassen, likväl icke ifrån något af dessa håll kan vänta någon verkligen genomgripande bot emot tidens onda, så måste kraftiga föryngrande botemedel, om As finnas, endast kunna sökas hos de lidande sjelfva, i ett återväckande af natureus egen lifgifvande kraft. Och att sådane verkliga botemedel, som ej blott äro tillfälliga lindringsmedel, måste finnas, om de allvarligt sökas, det kan eg dragas i tvifvels-mål af den som har öppet öga för de lika mångfaldiga som storartade öfverensstämmelsema i den stora verlds-ordning, som omfattar så den yttre naturen somdemensk-liga samhällena. Men likväl! Huru vänta sig att de betryckta sjelfva skola kunna aflyfta sin börda? Att de svage skola förmå mera än de mäktige? Det kan icke heller ske annorledes än om de svage blifva starka; och detta åter är endast tänkbart genom deras förening til} större kraft: genom associationen, som alltså måste blifva lösen för nutidens arbetare. Till undersökning af associationens beskaffenhet, medel och ändamål måste vi derföre nu öfvergå.

Icke desto mindre måste framställningen af föreningens och sammanslutningens betydelse inledas med ett framhållande af den enskilda personlighetens. Ty det stårfast, att hvaqe mensklig utveckling tillika måste innebärå en framåtgående utveckling af hvarje enskilds personlighet samt att någon stadigvarande förbättring i menskliga samhällen icke kan vinnas annat än genom ett framåtgå* ende hos hvarje enskild. En ömsesidig vexelverkan måste här städse ega rum, så att icke någon mensklig förening eller något menskligt samhälle kan blifva stort och lifs-kraftigt, som ej består af lifskraftiga personligheter, samt icke heller den enskilda

personligheten kan komma till sin fulla utveckling annat än i ett derför gynnsamt samhällslif. Äfven om arbetareföreningar ingås, måste deras framgång ytterst vara beroende af föreningsmedlemmarnespersonliga beskaffenhet; och endast en sådan inre anordning af för-eningarae kan vam lämplig, som tryggar och gynnar den qelfetändiga utvecklingen hos medlemmarne hvar för sig. Om i den närvarande ordningen de enskilde arbetarne i kroppsligt och andligt hänseende vore allt hvad de kunde vara, skulle säkerligen icke heller deras närvarande tillstånd gifva sådan anledning till farhågor eller bekymmer* De äro detta nu säkerligen icke alla, om ock bland dem finnas flera som äro det. Men just deri, att i den stora industriens fortgående finnas vissa sidor, som om de uteslutande vunne öfverhaad, skulle kunna på de enskilde verka nedtryckande, ligger tidens stora fara. Och om de enskilde arbetarnes per-sonliga duglighet och själsodling icke höjdes i jemnbredd med tidens kraf, så skulle man deraf att maschiner alltmera öfvertaga all sådan kraft, som endast är rent kroppslig, kunna sluta sig till en fortgående försämring i sådane arbetares ställning, som endast kunna förfoga öfver yttre kroppskraft. Genom maschinerna kan och skall äfven arbetarnes ställning blifva förbättrad, men endast i deii mon deras förmåga kan blifva af allt högre art, kan blifva genomträngd af själsodlingens högre kraft. Det synes ock sålunda ligga i verldsordningens syftning, att menniskans eget arbete efterhand alltmera måste blifva af andlig art och icke får inskränkas till arbete ensamt med kroppeu, utan att ”intelligensens andel i arbetet” städse måste vara i stigande. För deu med förnuft utrustade menniskan må'ste det göras lika nödvändigt som det är naturligt, att honi verkar genom förnuftig ledning af andra mekaniska krafter än hennes egna. Dithän syftar åtminstone utvecklingen. Huru långt på denna väg skall kunna hinnas, det måste för närvarande lemnas osagdt. Det sagda torde vara nog för att antyda nödvändigheten för arbetaren i nutiden att, om han icke skall gå under i den fria täf-lan, kunna förfoga öfver ett städse ökadt mått af insigt och sedlig kraft. Utan att sådane krafter allmännare blifva hans egendom, är det icke värdt att hoppas på nå* gon synnerlig förbättring i hans ställning. Men just på de nedersta trappstegen af samhällsbyggnaden är det tydligen mera än eljest svårt för den enskilde, att ensam utan stöd af andra förmå höja sig till besittningen af dessa egenskaper: att höja sig till en utvecklad själsodling samt sjelfansvarighet; och ett sjelfständigt framåtskridande häri är knappt tänkbart utan sammanslutning och förening med andra. Äfven på' detta sätt återkomma vi atttså till associationen och tvingas att derati söka mediet att genom samlad kraft öfvervinna hinder, emot hvilka dea enskildes kraftyttringar måste förblifva maktlösa och sen* derbrytas. Uppkomsten af dylika föreningar är också i nutiden väsentligt underlättad, om ej nu först möjliggjord, deraf att industriens nya gestaltning fordrat arbetarne# sammanförande i större massor. Om associationen är det kraftigaste, om icke det enda medlet att häfva nutidens onda, som äfven i sammangyttringen har en af sina orsaker, så skönjes klart åtminstone det, att botemedlet i naturens ordning blifvit lagdt nära sjukdomsorsaken !

Att här betona den enskilda personlighetens öfrer-vägande betydelse och nödvändigheten deraf att alla mensk-liga föreningars ordning syftar till denna personlighets utveckling och bevarandet af dess sjelfständighet, har varit oundgängligt, emedan insigten häri städse måste vara led-stjernan för alla bemödanden i denna riktning och emedan en förbättring i arbetarnes ställning såsom klass icke är möjlig i någon annan ordning, än en sådan som i siuverksamhet syftar att höja hvarje enskilds själawtMng, fram-tidsmedvetande och omtanke för sig sjelf. Framhållandet häraf har varit nödigt äfven derföre, att just i denna punkt och i hvad som derur härflyter ligger den stora skilnaden emellan den fria associationen och den tvungna; skilnaden emellan arbeta/reforenmgames verkligheter och socialismens eller kommunismens drömmerier. Dessa sednare åsyfta, som bekant, allmän gemensamhet i arbete och egendom; hvaruti kanske kan finnas en viss likhet med de fria arbetareföreningarne, som jemväl stödja fUg på gemensamt arbete och någon gemensam egendom. Men hvilken skilnad i öfrigt? 1 Socialismen eller kommunismen*) förstöra den enskildes personlighet genomatt göra en egendomlig qjel&tändig utveckling för honom skadlig eller åtminstone onyttig; de fria associationerna förstärka den gEKMHH att stödja sig derpå samt göra sådan utveckling för hvaqe enskild icke blott gagnelig utan nödvändig. De förra yrka rätten till arbete och till ersättning utan något ar-, betsresultat; de sednare fordra arbetets rätt till det som genom arbete vunnits. De förra uppresa sig emot egande-rätten och gifva den åt ingen genom att fordra gemensam-: het i allt; de sednare gifva eganderätt åt inånga och göra den derigenom allt mera oantastelig. De förra äro fiendtliga emot familjen och familjelifvet, emedan detta så oskiljaktigt är förbundet med den enskilda personlighetens och egan-derättens helgd; de sednare måste städae stödja sig vid de enskildes naturliga sträfvanden till ett ädelt och

tryggadt familjelif. De förra vända sig emot den naturliga verlds-ordningen och söka ersätta dess verksamhet med en konstlad af egen uppfinning; de sednare äro en nödvändig frukt, af verldsordningens naturliga utvecklingsgång. De förra upplossa banden i det bestående samhäUet och under-

*) Oaktadt den skilnad, som deras anhängare under inbördes stridigheter .vilja göra emellan dem, är dock någon verkligt sträng gränslinea emellan kommunism och socialism ej möjlig. Kommunismen är endast mera följdriktig; och genomfor fullständigare samma åskådning till det yttersta. Derföre skiljas de ej heller här ifrån hvarandra.m

gräfva dess grundvalar; de sednare tillknyta dm fnrrtrn och fullborda saarirällsbyggnftden på den bestående grunden. De form måste förtrycka friheten; de sednare värna den. Socialismen måste städse anropa staten för att med dess makt kunna utöfva sitt våld på den menskliga naturen, då nämligen dess bestånd under fri konkurrens är omöjligt och allas frivilliga ingående på dess planer, som dessutom äro olikartade och sinsemellan stridiga, ej är tänkbart, om någon deipå kommer att förlora; den fria associationen är till sitt väsende frivillig, oeh söker ej ens något omedelbart understöd af staten, af hvil-ken blott begäres att den lika. akall skydda alla. I allt är sålunda en genomgående motsats emellan socialismens tvång och associationens frihet. Näppeligen har också något varit så hindeciigt för arbetareföreningames af tidens anda och behof betingade utveckling, som den stygga, vräagbild, de socialistiska drömmerieraa framställt deraf. Denna har varit för de fria associationerna skadlig, så väl genom den deraf väckta misstron hoa de bddade klasserna och hos regeringarne, som ännut aera genom den förvillade riktning och gestaltning, i hvilken allt för många arbetareföreningar framträdt. Den enda ledning arbetarne för detta sitt sträfvande haft att tillgå har nämligen varit en soeialistisk, som lockat dem med bedrägliga lysande löften, för hvilkas infriande vexlar måst dragas på staten , hvarefter, när staten sett sig ur stånd att godkänna och infria dessa, protesten kostat strömmar af blod. Med detta sista åsyftas naturligtvis mest förhållandena i Frankrike, som ännu alltjemnt lider af en socialistisk, mot frihet och sjelfverksamhet fiendtlig samhällsordning, i hvilken staten skall göra allt, de enskilde intet; och hvarest derföre jemte den måhända mest lifliga trängtan till associationen de största svårigheterna uppresa sig emot dess stadiga och jemna utveckling. Äfven i andra länder har likväl socialismen säkerligen bidragit att göra den fria associationen misstänkt och att gifva dylika ansträngningar en skef riktning. Härmed må likväl ej förnekas, att äfven den socialistiska rörelsen må bafva varit ett af uttrycken för ti-deus riktning till och behof af förening och sammanslutning. Denna rörelse skulle säkerligen icke kunnat erhålla en s& mäktig utbredning och ett så hotande omfång, om den icke haft att stödja sig vid någon sanning, rid någon sann sida af tidens utveckling. En stor tidens rörelse sammanhänger alltid med något stort tidsbehof; äfven vrångbilden måste innehålla något af urbilden. Och så till vida lr*n äfven socialismen sägas hafva befordrat den fria associationens framtid, som äfven misslyckade och fåfänga försök gifva en rikare erfarenhet. Socialismens skeppsbrott visa, hvarest farorna ligga samt hvilka klippor och blindskär finnas i det farvatten, der den fria associationen skall lotsas fram.

Efter denna sammanträngda framställning af den skarpa motsatsen emellan socialism och association samt af deras inbördes förhållande till hvar andra, skall nu en öfvereigt gifvas af de olika ändamål, för hvilkas vinnande arbetareföreningar i nutiden uppstått, samt af de medel och former, genom hvilka de utvecklat sig. Dervid skall likväl en mera httfvttdsaklig uppmärksamhet endast fästas vid sådane föreningar som eftersträfva omedelbart ekonomiska ändamål. Om de öfriga, hvilkas hufvudsakliga uppgift är af annan art, skall i förbigående nämnas endast så mycket som är nödvändigt för uppfattningen af den ekonomiska betydelse, de tillika knnna ega.

Kap. 8.

Om föreningar Inom arbetsklassen för andra ändamål, än ekonomiska samt om ifae-ningar till inställning af arbete (”strikes”).

Angående sådane, jemyäl arbetsklassen omfattande föreningar, som åsyfta vinnandet af rent samhälliga ändamål — t. ex. skarpskytteföreningar m. fl. — må endast anmärkas dels att så vidt som arbetarnes sjelfaktning, medvetna sjelf-ansvarighet och förmåga af samverkan utan tvifvel genom dem mäktigt kan befordras, så vidt verka dessa föreningar äf*ven utom sitt egentliga ändamål fördelaktigt till höjande af arbetsklassens ekonomiska

ställning, dels ock att den genomgripande betydelsen för statslifyet i dess helhet af de enskildes vana vid samverkan samt det vigtiga inflytandet deraf på utvecklingen af ett lefvande nationalmedve-tande icke minst framstår i föreningar af detta slag. Sain,-fundsandan i stort förutsätter tillvaron af föreningsanda jemväl i det minsta. Förbises må likväl icke, att dylika föreningar möjligen också kunna verka skadligt. Att tilläfventyrs äfven samhällsvådligii ändamål sålunda kunna sökas är visserligen icke så särdeles farligt; ty i allmänhet vinner statslifvet på ett kraftigare framträdande af olika åsigter, och det oriktiga måste i öppen strid snart duka under för det riktiga. Men till och med der det sökta ändamålet i och för sig är g od t, kan verkningssättet medföra skada. Vi åsyfta härmed närmast de s. k. ”hemliga sällskaperna”, hvilkas verkningssätt i allmänhet taladt måste utöfva ett högst skadligt inflytande på den enskildes utveckling. Dylika föreningar kunna nämligen icke ega bestånd utan en i högsta grad despotisk inre anordning af deras styrelse, och en sådan måste på den enskilde verka nedtryckande i stället för utvecklande. Och om arbetsklassen indrages i dylika sällskaper, vinnes tydligen icke derigenom någon utveckling af medlemmarnes ^jelfansvarig-het samt förmåga af sjelfstyrelse.

I mera omedelbart förhållande så väl till arbetsklassen som till dess ekonomiska belägenhet stå sådane föreningar, som blifvit bildade för upplysningens spridande, till befordran af allmänt medborgerlig eller rent yrkes-messig uppfostran inom arbetsklassen: slöjdföreningar, sångföreningar, bildningscirklar, söndagsskolor m. m. Ju högre nutidens fordringar på arbetarens skicklighet stiga, ju mera "intelligensens andel i arbetet” vexer, desto omöjligare blir tydligen en fortfarande förbättring af arbets-* klassens ställning, så framt icke bildningen alltmera blir gemensam egendom samt kan genomtränga och förädla den stora mängden. Ju vidsträcktare derföre dylika bildnings-föreningar utbreda sig, ju mera på djupet deras verksamhet kan gå, desto mera vexer och utbildar sig inom

6arbetsklassen den andligt utvecklade kärntrupp, kring hvilken sedermera äfven de öfriga skola kunna ordna sig. Utan föreningar till en verksamhet i denna riktning kunna svårligen öfriga slag af associationer åstadkomma hela Bin välgörande verkan; och äfven i dem som äro riktade på rent ekonomiska ändamål har derföre också detta syfte ofta tillika ingått. Verksamhet till spridandet af bildning inom arbetsklassen har derföre också utgjort huf-föremålet för den i England under ledning af D*.r Mau-riee bildade associationen för ”befordrandét af arbetareföreningar1’ (*for promoting working mens associations11), sednare benämnd "sällskapet för befordrande af arbets-och understöds-samftmd* ("society for promoting industrial and provident societies”), hvilken förening hufvudsakligen är bildad af härför varma personer inom andra samhällsklasser. Denna förening har varit af stor vigt för utveck* lingen af associationsväsendet i England, derigenom att den verkat till undanrödjande af der befintliga hinder i lagstiftningen. Egentligast har dock dess verksamhet, som sagdt, varit riktad på befordrandet af allmän bildning. Jemte upplifvandet af och inverkan på de derstädes förut till stort antal*) befintliga ”tekniska anstalterna11 ("mechanie institutions10), ibland hvilka många besitta ganska lysande inrättningar, stundom med högtrafvande benämningar, inrättades ett icke ringa antal "arbetareskolor11 (Vorking mens colleges11), som åsyfta en mera sammanhängande och planmessig undervisning än som kunnat åstadkommas genom de visserligen bildande och underhållande, men planlösa föredragen i "mechanic institutions11. Att emellertid i dessa skolor undervisningen är anlagd efter högre måttstock än att den nu kan afse arbetsklassen i dess helhet, synes bland annat äfven deraf att latin ingår i undervisningsämnena. Meningen har väl också närmast varit, att härigenom bilda likasom ett jäsningsämne, som efterhand skall kunna genomtränga och höja det hela. Denna undervisningens beskaffenhet likasom hela inrättningen torde väl också varit föranledd af

) Omkring 1000 med tillsammans 150,000 medlemmar.den Engelska bristen på allmänna uppfostringsanstalter. Det är klart nog, att allestädes, likasom fallet varit i England, detta slags föreningar mera än andra taga i anspråk den oförtröttade personliga medverkan ifrån öfriga sam hällsmedlemmar, samt att utan denna medverkan deras utveckling skall gå vida långsammare än behofvet fordrar. Men ehuru således ofta nog både den första anstöten dertill och jemväl sedermera en fortfarande medverkan från de mera bildades sida härvid är nödig, bör visserligen icke ens på detta område arbetsklassen komma att inskränkas endast till ett viljelöst emottagande utan egen sjelfverk-samhet. Tvärtom torde misslyckandet af dylika försök samt aftynandet af flera sådane inrättningar hos

oss i väsentlig mon kunna antagas härröra deraf, att detta sjelf verksamhetens lifsvilkor icke nog blifvit påaktadt, samt att deras inre anordning icke manat arbetarne att sjelf ve medverka till ändamålets vinnande. Emellertid må det nu sagda göra tillfyllest såsom en antydning om dylika föreningars stora betydelse. Vi öfvergå derifrån till sådane förenin-ningar, som mera omedelbart syfta till åstadkommandet af en förbättring i arbetsklassens ekonomiska belägenhet, till de föreningar, hvilkas syftemål är att motverka eller om möjligt undanrödja orsakerna till nutidens ekonomiska missförhållanden inom denna klass.

Då den första af dessa orsaker angafs vara att finna i ofördelaktigare konkurrens- och löneförhållanden, ledes tanken härvid genast till de föreningar som uppkommit i ändamål att söka omedelbart verka till förhöjning af arbets* lönerna. Detta måls omedelbara vinnande har af arbetare blifvit sökt genom de företrädesvis i England olyckligt ryktbara föreningarne till arbetsinställningar (* strikes”). Dessa hvila på åsigten, att då arbetsgifvarne visserligen kunna undvara enskilda arbetare, men icke alla arbetare, så skola arbetarne genom allmänna öfverenskommelser att endast på vissa vilkor arbeta förmå på lika sätt höja arbetsr lönerna som arbetsgifvarne understundom kunnat genom sina öfverenskommelser sänka dem. Om detta skall, kunna lyckas, må^te likväl tydligen alla arbetare i något yrke gå

6*in härpå, och medel anskaffas till deras underhåll under den tid arbetet möjligen blefve inställdt* Till detta ändamål bildas s. k. ”yrkesföreningar” (”trudes unions”), till hvilka efterhand små tillskott ifrån alla arbetare infordras eller på åtskilliga sätt wttving&s, t. ex, genom bannlysning fråu inbördes umgänge, för att icke tala om de rent af våldsamma medel som icke sällan förekommit. Sedan förenings-kassan sålunda blifvit uppbringad till ett, såsom det synes, tillfyllestgörande belopp, framställas till en eller flera arbets-gifvare anspråk på löneförbättring jemte förklaring, att allt arbete i deras fabriker eller andra företag skall inställas, om anspråken ej inom viss föresatt tid uppfyllas. Vanligen gå fordringarne antingen ut på omedelbar förhöjning i lö»en eller på förkortning i arbetstiden, men någon gång äfven på afståendet ifrån vissa arbetsbesparande maschiner och dylikt. Härigenom vill man nämligen förbättra konkurrensförhållandena, så att ett större antal arbetare skulle kunna erhålla sysselsättning*). Om vid den utsatta tidens utgång arbetsgifvarne ej gifvit efter, tager sjelfva arbets-inställningen sin början. De arbetslöse underhållas under tiden, dels genom bidrag ur föreningskassan, dels genom bidrag af arbetarne i öfriga fabriker, hvarest arbetarne tillika äro förpligtade att ej på några vilkor taga anställning i de öfvergifna. Å andra sidan vidtaga naturligtvis äfven arbetsgifvarne kraftiga åtgärder. De veta nogsamt, att en eftergift för dylika hotelser ovilkorligen komme att efterföljas af andra likartade, äfvensom att de icke kunna på längden komma ut med högre arbetslöner än konkurrensen medgifver. De införskrifva derföre Irländska arbetare till de gamlas ersättande, de sätta i gång mera arbetsbesparande maschiner, som på vissa ställen just för detta ändamål hållas i beredskap såsom en ständig hotelse för arbetarne ; de förbinda sig samfäldt att icke ge anställning åt någon medlem af "trades-unions”, och slutligen äfven att, när arbetsiuställning på något ställe inträffar, ge-

*) Märkvärdigt nog har sådan agitation mot bruk af maschiner i tillverkningen kunnat förekomma inom sjelfva maschintillverkningen, nämligen af arbetarne i det östliga Londons masehinverkstäder.nast stänga alla verkstäder af samma slag (”lock outfl), på det att de gensträfvige icke skola af de öfriga kunna underhållas och på det att genom aubetsinställningens utsträckning de härtill samlade tillgångarne hastigare skola medtagas. Det är ögonskenligt, att fördelen i denna för-tviflade kamp i allmänhet ligger |>å arbetsgifvarnes sida samt att, äfven om de någon gång duka under och blifva ruinerade, detta likväl ej. hjelper arbetarner enär derigenom företagens antal icke blir ökadtr utan minskadt, samt sålunda konkurrensförhåHandena ej; blifva förbättrade. I allmänhet har derföre också utgången af dessa arbets-inställnin-gar blifvit en och samma: att nämligen arbetarne måst finna sig i att återtaga sitt arbete på samma vilkor som förut, ehuru någon gång å ömse sidor vissa eftergifter skett. Och sålunda hafva arbetarne efter uthärdandet af oerhörda lidanden och uppoffringen af ofantliga kapital vunnit intet eller så godt som intet. I sjelfva verket är det lätt be-räkneligt, att, äfven om förhöjning i arbetslönen sålunda Jcunde vinnas, denna i de flesta £ail skall mera än uppvägas af den omedelbara förlusten under den tid arbetet varit inställdt. Om t. ex. en förhöjning i arbetslönen af 5,°/0 slutligen skulle vinnasr firmer man lätt att, med beräkning af arbetsåret till 50 veckor,, kostnaden för en fyra veckors arbets-inställning icke återgäldas på mindre

än 13/6 år ; samt att förlusten af hela arbetslönen i 50 veckor eller ett år icke blir fullt ersatt på mindre tid än 20 år. Och inställningar hafva funnits, som blifvit fortsatta till och med utöfver ett års tid! *> Om likväl till slut en verklig förhöjning i arbetslönen och en stadigvarande förbättring för alla Jcunde vinnas på denna vägr så hade deltagarnes uppoffringar ej skett förgäfves, äfven om de sjelfve aldrig blefve ersatte derför; och medvetandet om vinnandet af ett sådant mål vore utan tvifvel för många en väsentlig belöning, motvägande den materiella uppoffringen för dem enskildt. — Men en sådan stadigvarande förbättring* kan icke på detta sätt vinnas.

) Jemför L. Holst: Om Associationens Betydning for den öko-nomiske Udvikling.” Kjöbenhavn 1863.Samma natur-lag, som förhindrar staten från möjligheten att kunna omedelbart stadga arbetslönens belopp, samma lag, som i längden förhindrar, att arbetslönen ge nom öfverenskommelser emellan arbetsgifvarne i väsentligare mon nedtryckes* samma lag omöjliggör jemväl arbetslönens allmänna höjaåde genom öfverenskommelser emellan arbetarne. I alla dessa fall bestämmes nämligen lönen likväl i sista hand af konkurrensen, af förhållandet emellan tillgång och efterfrågan, och hela antalet arbetare kan icke vinna anställning till högre pris. Hvad som möjligen vinnes af några skall förloras af andra inom arbetsklassen! och kapitalet, hvaraf de underhållas och understödjas, blir genom aibetsinställningen snarare minskadt än ökadt; arbetarnes ställning på det hela således snarare sämre.

Då man så inser det omöjliga af en gynnsam utgång af arbetsinställningar, deras menliga inverkningar på landets industri, som ovilkorligt måste hårdt beröras af sådana rubbningar, de svåra enskilda lidanden, som de medföra både för herrar och arbetare, samt de ofantliga kapital, som dessa inställningar uppsluka, så måste den tanken ligga nära till hands, att söka genom lag alldeles förbjuda dylika öfverenskommelser och föreningar. Så har äfven skett i de flesta af det Europeiska fastlandets länder; men i England, der man likväl mest lidit häraf, har det Engelska folkets sunda vett och rättkänsla förhindrat allt införande af dylika maktbud. Redan derföre äro dylika förbud orättvisa, att de, äfven om de formellt utsträcktes jemväl till motsvarande öfverenskommelser emellan arbetsgifvare, ej skulle med utsigt till framgång kunna tillämpas emot dessa, som i anseende till sitt ringare antal med största lätthet skulle kunna hålla sina öfverenskommelser hemliga. Sådant skulle icke kunna undgå att hos arbetsklassen framkalla ett naturligt missnöje och en klagan, att lagen ej vore lika för alla. Friheten att öppet försöka är dessutom en säkerhetsventil emot hemliga vida vådligare socialistiska an-

*) Ensamt i England kunna de förluster som genom arbetsin-Btallningar uppkommit säkerligen räknas i 100:tals, om icke lOOO.tals > millioner ll:dr.läggningar. Det är derföre endast på den fria öfvertygel-sens väg och på grund af erfarenheten om deras gagnlöshet, som England hoppas på befrielse från dessa tidtals återkommande ^jukdomsaniall. — Äfven om icke det omedelbara ändamålet med arbetsinställningarne blifvit vunnet eller på detta sätt kan vinnas, så torde man dessutom näppeligen med någon ofelbar visshet våga derföre påstå, att icke någon eller några andra fördelar derigenom blifvit ernådda. Bedan det att arbetarne sålunda kommit att sammansluta sig för ett stort och för dem begripligt ändamål, äfven om detta mål i sjelfva verket är omöjligt, att de häraf blifvit ledda till utvecklande af förutseende, omtanke och sjelf-ständig verksamhet, är för höjande af deras allmänanda af icke ringa vigt. Vidare torde det icke kunna bestridas, att, om också arbetsinställningarne icke omedelbart verka någon förhöjning i arbetslönen utöfver dennas naturliga belopp, möjligheten af deras inträffande likväl utgör en stundom behöflig motvigt mot samma slags öfverenskommelser å arbetsgifvarnes sida. Fruktan för den stora förlust, som en arbetsinställning äfven för dessa medför, måste vara ett band på all öfverdrifven vinningslystnad och kraftigt förmå arbetsgifvarne att, så långt de kunna, på ett fogligt och välvilligt sätt gå arbetarnes anspråk till mötes, när dessa äro billiga. Heldre skola de afstå något af sin vinst, när denna är större än vanligt, än utsätta sig för att låta den alldeles gå sig ur händerna.

Att emot de naturliga lagarne inverka på konkurrens-eller löneförhållanden, dertill hafva emellertid detta slags föreningar visat sig alldeles oförmögne; erfarenheten har dervid till fullo bekräftat theoriens förutsägelser. Endast genom det arbetsefterfrågande kapitalets fortsatta och hastiga tillvext kan verklig förbättring åstadkommas utan inskränkning i den förhandenvarande tillgången på arbetare. Derföre kunna också arbetarne endast på tvenne sätt inverka på konkurrensförhållandena: på arbetaretillgången genom enskild omtanke vid nya familjers grundande och den deraf följande begränsningen af tillvexten i deras antal, och på arbetareefterfrågan genom att sjelfva bidraga tillkapitalets tillvext och förökande af företagens antal, synnerligast genom föreningar till gemensam

tillverkning. Om så efterfrågan af arbetare tilltager och lönerna stegras, sker detta på en fullt naturlig väg, der framgången ej af någon kan anses skadlig. Verkligen hafva också flera af de till* verkningsföreningar, som lyckats vinna framgång, haft sin första upprinnelse från de spillror, som blifvit räddade efter något för arbetsinställningar samladt kapital. Men då tillverkningsföreningar mera än något annat slag af associationer förutsätta en hög grad af personlig utveckling hos hvarje enskild arbetare samt en redan utbildad vana vid samverkan och förening, skall redogörelsen för tillverkningsför-eningarne uppskjutas till sist och före dem afhandlas andra slag af arbetareföreningar, som vanligen tidigare kunna förekomma samt tillika oftast omfatta större antal arbetare.

Kap. 9.

Om försäkrings-föreningar till öniBesidig bjclp vid sjukdom, dödsfall o. s. v.

Bland hufvudorsakerna till den tryckta ställningen hos arbetarne nämndes äfven en hos dem ofta befintlig brist på tillräcklig omtanke och förmåga af god hushållning. En förbättring härutinnan kan vinnas genom föreningar somför den enskilde underlätta omtanke och hushållning. Sådane föreningar äro förnämligast af tvenne slag: förtäkringsför-eningar, livilkas syftemål är att på många personer och på långa tider fördela tyngden af sådane olyckor, som eljest drabba den enskilde ensam och på en gång, och att sålunda göra dessa olyckor för hvar och en mindre kännbara; samt förbruknings-föreningar (konsumtions-associationer) till gemensamt anskaffande af förnödenheter af olika slag.

Af de förra eller för säkring s-föreningarne göres nu här en kort teckning.

Hufvudorsaken till det lättsinne, livarmed arbetaren så ofta planlöst i gynnsamma tider på mer eller mindre olämp-léga förströelser och njutningar offrar det som i en annan tid kunde för honom yara det nödvändiga, ligger, anmärkte vi, till icke ringa del i hans värnlöshet emot sådana oförutsedda eller åtminstone aflägsna motgångar och faror som arbetslöshet, sjukdomar, familjefadrens frånfälle, ålderdoms-bräcklighet m. m. Möjligheten, ja sannolikheten af dylikt måste visserligen ofta nog föresväfva hans tankar, men just derföre att han i alla fall tycker sig värnlös deremot, föredrager han att slå bort och döfva all sådan oro för framtiden genom att njuta den närvarande stunden^ medan han kan det. Genom förening af flera till gemensamt bekämpande af dessa faror blifva de mera öfvervinneliga för hvarje enskild och mindre tryckande. Arbetslöshet, sjukdomar m. m* kunna lätt träffa hvilken som helst, men drabba ej gerna samtidigt alla. Genom bildandet af föreningar i of-vannämnda syftning och genom upptagande af små sammanskott ifrån alla föreningsmedlemmar, som hafva arbets-förtjenst och helsa, skall tydligen hvar och en kunna försäkra sig om att vid behof ej sakna understöd och vård. Genom att med några öre, några "pence" eller "sous" i hvarje vecka af arbetstiden bidraga till dylika föreningar skall det för arbetaren kunna blifva en säker möjlighet att kunna öf-vervinna de ekonomiska svårigheterna af en sjukdomstid eller tillfällig brist på arbetsförtjenst, att bereda sig något understöd på äldre dagar, att bereda tillgång till begrafnings-' kostnad och någon hjelp för efterlefvande o. s. v.: allt möjligheter, som utan tvifvel på hela hans lif skola verka välgörande och motsvara önskningame och förhoppningarne hos ett stort antal arbetare! Om tillika föreningen icke uteslutande bygges på penningegrund, utan, såsom den bör och det visat sig lämpligt, tager i anspråk äfven personligt deltagande af medlemmarne, så måste jemväl detta utöfva ett fördelaktigt inflytande på deras enskilda lif. I stället för att hänvisa arbetaren till den alltid förnedrande allmosan såsom hjelp emot dylika olyckor, blir det sålunda för honom möjligt att sjelf betrygga sin framtid; och deraf måste hans sjelfansvarighet och framtidsomtanke väsentligt stärkas och lifvas. Tillika inses* lätt, af hvilken ofantligvigt det måste vara för det allmänna välståndet att genom Vård i rättan tid antalet af sjukdomsdagar förminskas samt förtidiga dödsfall förekommas.

På grund af detta allmänt och lifligt kända behof hafva dylika föreningar—hvilka till en del omedelbart härstamma ifrån skrån och gesällföreningar — uppkommit i flera af Europas länder. De äro de enda som i Frankrike vunnit en större utsträckning och stadigvarande framgång under benämning föreningar till ömsesidig tyélp (”sociétés de se-cours mutueP) och föreningar till f örutseende ("sociétés de providence") o. s. v. *). Att företrädesvis detta slags föreningar slagit rot i Frankrike sammanhänger nära med det bekanta hufvuddraget i det

Fransyska folklynnet, att de flesta Fransmäns lefnadsmål är att på något sätt kunna sluta såsom innehafvare af någon bestämd årsinkomst (såsom "rentiers”) och i ro kunna lefva på denna, helst i någon stad. ingen kan för detta mål underkasta sig större uppoffringar och försakelser än Fransmännen. Deremot ega de icke Engelsmännens och i allmänhet äfven de Skandinaviska folkens rastlösa begär efter en obéroende, sjelfständig verksamhet. Säkerheten för framtiden blir alltså gerna för dem det bestämmande; och de ifrågavarande slagen af föreningar gå derföre derstädes mera än eljest arbetsklassens önskningar till mötes. Den betydande utvecklingen derstädes af detta slags föreningar har likväl blifvit befordrad jemväl af andra omständigheter, till en del af sådan beskaffenhet, att man icke obetingadt kan anse denna utveckling i allo sund och tillfredsställande. I Frankrike, cen-tralisationens land, har äfven denna angelägenhet tUl icke ringa del blifvit en statens sak; stiftandet af dylika föreningar kan af prefekten anbefallas i hvarje kommun, hvar-est han anser det nyttigt; deras tillvaro kan närsomhelst sättas i fara genom myndigheternas maktbud; deras bidrag

*) År 1862 räknade man der 4582 dylika föreningar med 639,044 medlemmar — deraf 565,163 egentliga ledamöter, de öfriga blott betalande hedersledamöter —, med en sammanräknad behållning af 30,766,244 fres, årsinkomster al 10,328,803 fres, årsutgifter uppgående till 8,253,473 fres.ingå numera oftast till statens kassor, hvaremot staten till sådane föreningar, som härpå ingå, lemnar icke obetydliga bidrag. För det närvarande understiga visserligen dessa statsbidrag betydligt de egna medlemmarnes tillskott, men i framtiden kunna de blifva mycket stora genom den ansvarighet staten så öfvertagit. På sådant sätt kan det lätt hända, att de fria föreningarne ombildas till statsanstalter för att såluuda på statens bekostnad söka underhålla en större del af arbetsklassen, som så göres omedelbart beroende af hvarje ryckning uti det i kejsarens hand sammanlöpande nätet.

Från England åter, der detta slags föreningar, ”vän-före?-ningarn Cfriendty societies”), äro ännu mera talrika och betydande *) oeh der alltså deltagandet i dem synes i ännu högre grad hafva ingått i arbetarnes allmänna vanor och föreställningssätt, klagar man att föreningarne icke hålla sina förplig-telser, att tillgångarne icke tagas tillvara och ändamålsenligt användas, utan lättsinnigt förstöras, icke sällan påförenin-garnes festliga årstillställningar och dylikt. Och då detta klagomål icke saknar all grund, har man der just på detta område ifrågasatt ett ingripande af staten, åtminstone till att med afseende på försäkringar af lif och af lifstidsrän-tor konkurrera med de enskilda föreningarne**).

I sjelfva verket mötes förverkligandet af dessa vigtiga ändamål på alla liåll af betydande svårigheter. I afseende på försäkringar emot dödsfall och till erhållande af ålder-domsunderstöd har man visserligen lätt nog att bestämma den tidpunkt då understöd skall erhållas, äfvensom dettas belopp; men den långa tid till hvilken denna verksamhet måste utsträckas och de noggranna beräkningar som der-

*) Enligt berättelsen af ”the registrarn (Tidd-Pratt) för år 1863 skulle föreningarnes antal uppgå till 20,000 med 6 mill. medlemmar; deras kapital utgöra 25 mill. P. St. (= 450 mill. Rdr Rmt)!

**) För att vinna lagligt erkännande och vissa lagliga lörmoner måste de Engelska föreningarne blifVa inregistrerade inför en särskild embetsman, som granskar deras laglighet, deröfver lemnar bevis, sedermera med en viss uppmärksamhet följer deras verksamhet och i vissa bestämda fall af missbruk eller tvistigheter emellan medlem mame kan inskrida.vid måste följas föranleda nödvändigheten af någon säkerhet för uppfyllandet af de åtagna förbindelserna, så att föreningens tillvaro och verksamhet skyddas emot tillfälliga medlemmars godtycke eller lättsinne. I fråga åter om bidrag för sjukdom eller arbetslöshet, der deltagandet visserligen icke behöfver blifva så långvarigt, är det sjelfva inträffandet af det fall, som berättigar till understöd, hvilket kan blifva underkastadt tvifvel och tvistigheter; ty omöjligt går det an, att ersätta äfven låtsad sjukdom dier sjelfförvål-lad arbetslöshet. Vidare äro de statistiska upplysrringårne i afseende på sjukdomsdagars talrikhet i olika åldrar, kön och sysselsättningar vida mindre rikhaltiga än i afseende på dödsfall och lifstidslängd. Emellertid torde dessa svårigheter, så stora de än till en början må förefalla, efterhand kunna öfvervinnas genom en förnuftig lagstiftning och klokhet i föreningarnes inre atiordning, så att denna utan att utesluta andra klassers medverkan och ett öfvervakande från det allmännas sida i fullt mått tager medlemmarhes sjelfverksamhet i anspråk.

Såsom liufvudgrunder för den inre anordningen af för-säkringsforeningar torde kunna angifvas:

1. Föreningsmedlemmarne vårda sjelfva föreningens angelägenheter; dock i öfverensstäramelse med deras egna stadgar, som måste gifva någon säkerhet om uppfyllandet af åtagna förpligtelser och derföre i någon mon böra kontrolleras af offentlig myndighet.

2. Storleken af medlemmarnes tillskott, äfvensom af det belopp som kan erhållas såsom ersättning, måste rätta sig efter statistisk och vetenskaplig erfarenhet; tillskotten få tydligen ej vara otillräckliga, ersättningarne ej för höga.

3. Ersättningarne må ej öfverstiga* snarare något understiga den verkliga förlust som skall ersättas; och må sålunda icke någon samtidigt vara medlem af flera föreningar till beredande af sjukdomsunderstöd eller till ersättande af arbetslöshet. Han skulle då kunna vinna på att göra sig sjuk eller undandraga sig arbetet.

4. Kassor för olika ändamål — t. ex. ålderskassoroch sjukdomskassor — måste ffoggrannt skiljas ifrån hvarandra, äfven der de förekomma inom samma förening.

5. Upptagande af nya medlemmar måste göras beroende af de förutvarandes bifall. Den största varsamhet och försigtighet bör dervid iakttagas, så att man före beviljande af tillträde kan känna till den nye medlemmens beskaffenhet, så väl i kroppsligt hänseende, som med af-seende på redbarhet och pålitlighet. Särskildt måste uppmärksamhet fastas vid nya medlemmars ålder, på det att icke yngre och kraftigare personer må utan motsvarig högre afgift nedtyngas af äldre. Likaså skola under vissa vilkor personer af osedligt och lastfullt, helsan undergräfvanda lefnadssätt kunna efter varning uteslutas.

6. Ersättning för sjukdom må icke utsträckas öfver en bestämd längsta tidrymd. Då föreningens grund är ömsesidig hjelp, får den icke blifva en ständig försörjningar anstalt.

På dessa och dylika grunder*) torde de svårigheter som ligga i sakens natur hufvudsakligen kunna öfvervin-nas. Den ifver, hvarmed arbetsklassen på så många ställen gripit saken an, och dylika föreningars stora antal och omfattning äro tillräckliga bevis för deras möjlighet och vigt. Emellertid må man af dem icke vänta för mycket, icke vänta allt, och icke söka rikta arbetarnes sträf-vanden uteslutande åt detta håll. Såsom förut blifvit anmärkt måste bidragen, om ock icke så stora för hvarje gång, likväl sättas jemförelsevis högt och för säkerhets skull till och med något högre än hvad som vanligen kunde vara oundgängligt. Detta skall åter kunna i två afseen-den verka ofördelaktigt. Å ena sidan kan bidragens nödvändiga storlek, om arbetslönerna ändock äro tryckta, — och till lönens höjande verka sådana föreningar endast medelbarligen, i den mon en ökad omtanke och sjelfan-svarighet kan minska hastigheten af arbetare-befolkningens tillvext — möjligen tvinga arbetarne att, om de skola komma ut med bidragen, nedstiga till ett försämradt lef-

*) Se vidare om dessa: Em. Laurent: "Le pauperisme et les associations de prévoyance" Paris 1865.nadssätt. Ett förbättrande af det vanliga lefnadssättet är deremot icke mindre ett medel än ett mål för framåtskri-dandet; och en försämring i arbetarens vanliga lefnadssätt

— af hans Törbruknings-minimum* — är särskildt af ett sorgligt inflytande på befolknings-tillvexten. Å andra sidan är det också möjligt, att det jemna borttagandet af arbetarens besparingar, som sålunda småningom sker, möjligen kan lägga en ytterligare svårighet i vägen för arbetarens bemödanden, att genom sparsamhet och fortsatta ansträngningar söka bereda sig en egen oberoende och sjelfständig verksamhet i eget yrke samt att sålunda höja sig till en högre samhällsställning. Inverkan af en sådan framtidsutsigt måste utan tvifvel vara ännu mera förädlande och stärkande än framtidsomtankens begränsning inom säkerhetens jemförelsevis trånga Tam. — Derföre må betydelsen af detta slags föreningar hvarken öfverskattas eller underskattas. För de stilla, mera undergifna lynnen, som städse i hvarje klass utgöra flertalet, äro försäk-ringsföreningar af en afgörande betydelse och skola hos dessa verka en stadigvarande utveckling af sjelfansvarig omtanke. Dessas förhoppningar motsvaras till fullo af den lugna och trygga framtid, de sålunda efterhand kunna bereda sig. Sådane eldige, oroliga sinnen åter, som häruti icke finna sig tillfredsstälda, utan i medvetande af kraften till att söka ett högre lefnadsmål äfven känna sig manade af en tvingande inre drift att, kosta hvad det kosta vill, bryta sig en egen bana, torde kunna

nedtryckas af deu börda, som genom minskande af den behållna arbetslönen skulle försvåra uppnåendet af deras högre, men också mera aflägsna lefnadsmål. Hvad för de förra kännes såsom en efterlängtad välgerning, skall för dessa sednare kunna kännas såsom en tryckande boja. Huru lifligt således dylika ömsesidiga försäkringars allmänna utbredning är att önska, huru nödvändigt det än må vara, att de i framtiden komma att allmänt ingå i arbetsklassens likasom i alla samhällsmedlemmars vanor och föreställningssätt, något tvång till inträde deri bör icke ens ifrågasättas och detta så mycket mindre, som ett sådant tvång sannolikt skulleförtaga känslan af ajdfverksam ansvarighet. Åtminstone bör tvånget, om det ej kan undvikas, icke ifrågakomma för andra än för dem, som genom giftermål åtaga sig en familjefaders ansvar och förpligtelse, hvarom förut blifvit ta-ladt. Den stora och genomgripande betydelse af försäk-rings-föreningarne torde i alla fall icke kunna förbises, änskönt man undviker att förvandla dem till tvångs-inrätt-ningar.

Kap. 10.

Om FörbruknJngs-föreningar (konsumtions-asnociationer).

Det har redan i det föregående blifvit anmärkt, att arbetaren, som i allmänhet af alla slags förnödenheter endast kan inköpa litet i sänder, på grund häräf i sin hw-hållning städse måste vidkännas olägenheterna af att vara en i smått förbrukare, ehuru visserligen i hvarje samhälle arbetarne, såsom utgörande det största antalet, sammanlagdt äro de som förbruka mest. Redan 200 familjer, med årsinkomster af 500 rdr hvardera, förbruka sammanlagdt årligen bortåt 100,000 rdr; men den ojemförligt största delen häraf utgifves efterhand i mycket små belopp för hvarje gång, genom inköp som oftast ske på olämplig tid och på olämpligt sätt; och för en gifven penningesumma erhåller derföre en arbetare i allmänhet icke lika mycket som den rikare. Det är en känd sak, att snart sagdt alla förnödenheter — bostad, bränsle, föda, kläder m. m. — jemförelsevis äro dyrare för arbetaren än för de mera förmögna. Afhjelpandet af detta missförhållande är hufvud-föremålet för arbetarnes konsumtions- eller förbruknings-föreningar.

Då orsaken till detta onda snart sagdt uteslutande är att söka i beskaffenheten af all förbrukning i smått, är det i sjelfva verket alldeles påtagligt, att detta genom mångas sammanslutande till en större enhet skall kunna hjelpas och att icke något annat än deras förening skall kunna hjelpa. Äfvenså synes det vara klart, att bildandet af dy-lika föreningar jemförelsevis skall vara lätt och icke hos medlem ra ar ne erfordra så framstående personliga egenska-per, som i åtskilliga andra slag af föreningar. Sådana föreningar fordra tydligen icke någon konstig inre anordning, ej heller blifva inköpen för dem svårare än inköpen vanligen eljest äro för enskilda arbetare.

1 följd af den större lätthet hvarmed förbrukningsförenin-gar kunna uppkomma och ordnas, tillika med de påtagliga fördelar de bereda deltagarne, förekomma också föreningar af detta slag i de flesta af Europas länder, om ock naturligtvis olika till omfattning och utsträckning. Deras allmänna ändamål är, som sagdt, gemensamt anskaffande af allehanda lefnadsförnödenheter. De börja, naturligtvis, endast med de enklaste och allmännaste; efter hand kunna de omfatta allt flera; och slutligen kan i vissa fall dessa föreningars verksamhet utsträckas äfven till anskaffandet af bostad.

Till detta slags föreningar kunna hänföras de Engelska så kallade ”skillingsföremngame” (vpenny-societies”) och de Tyska s. k. besparing sforeningame (” Sparvereine”). Verksamheten af dessa åsyftar att genom insamlande af vecko-bidrag af ringa storlek, mest under sommaren, då arbetslönerna i allmänhet äro högre och vissa behof mindre, underlätta anskaffandet af några slags lefnadsförnödenheter, synnerligast sådane som företrädesvis under vintern behöfvas. För de influtna bidragen inköpas sålunda gemensamt: bränsle, olja och belysningsämnen, någongång äfven potatis och skid-frukter m. m. Redan besparingen i rättan tid, som väcker och underhåller framtidsomtanken, är härvid en betydande fikdel. En annan finnes i den så vunna prisnedsättningeiL. Särskild t för vårt land med sina skarpa årstidsskilnader, med vinterns stora tryck på arbetarens ställning, synas detta slags föreningar synnerligt väl lämpade. Deras bildande är så mycket lättare, som en stadigvarande förbindelse emellan medlemmarne ej är nödvändig och som förvaltningen är mycket enkel, enär en hvar endast i annan värde-rikare form uttager jemnt lika mycket som han insatt.

Sin ojemförligt största utveckling hafva dock förbruk-niugsföreningarue huunit i England, i de så kallade

samver-kande toagasinerna? (”cooperative stores”}; hvilkas hastiga tillvext och storartado omfattning gränsar till det otroliga. Behofvet deraf har också varit störré i England än annorstädes, emedan detta lands längre framskridna utveckling så i ondt som godt efterhand der framkallat de mest skärande missförhållanden just i afseende på sättet för arbetarens förbrukning. Den derstädes vanliga konsum-tions-krediten hos minuthandlaren (i s. k. ntallyshops”) eller på krogen, äfvensom det s. k. "truck-systemet" äro redan förut omnämnda. Att på detta sätt arbetarne efterhand förblifva i en beroende ställning och måste finna sig vid de priser som föreskrifvas och vid beskaffenheten af de varor som lemnas, är alltför vanligt. Härtill kommer den i England så särdeles långt drifna förfalskningen af varor, iivarigenom dessa lemnas till skenbart billiga priser,' som dock i förhållande till deras verkliga beskaienhet äro alldeles för höga, så väl för sundhet som kassa. Äfven för sådane mera redbara handlande, som verkligen helst ville undvika detta, är det i följd af konkurrensen med andra svårt, hvaremot frestelsen är stark att "göra som alla andra" för att sålunda förtjena mera. Af dessa orsaker har behofvet af detta slags föreningar i England varit mera stort än annorstädes, på samma gång som verkställigheten blifvit underlättad af befolkningens täthet och vana vid samverkan. Också är historien om dessa Engelska föreningars uppkomst och verksamhet synnerligt upplysande för anordningen af förbrukningsföreningar, hvarföre här lemnas en något vidlyftigare redogörelse för den mest betydande bland dem alla, för det ”samverkande magasinef C cooperative store”) i Rochdale, för föreningen af de "billiga tvybyggwme? (”eqvitable pioneers”).

I November 1843 samlades i Rochdale ett litet antal ylleväfvare till gemensam öfverläggning om botemedel emot det sorgliga och osäkra i sin ställning. Alla andra medel till dess förbättrande hade för dem misslyckats. Fåfängt hade de med böner eller hotelser vändt sig till arbetsgifvarne; lika fåfängt försökt enstaka eller mera allmänna

arbetsinstallnmgar. En sådan hade just då gått sin van-

7liga utgång till mötes. Nu beslöto de att försöka den fria associationen, och att härför genom veckobidrag af ett eller två pence (8—15 öre rmt) — ett belopp som ej ens alla då voro i stånd att tillskjuta — bilda ett gemensamt kapital. Föreningens ändamål stod i ett nästan löjligt missförhållande till sådane tillgångar.

De föresatte sig nämligen såsom mål:

1. Att bilda en förbrukningsförening med uteslutande af all handel med spritdrycker och med ovilkorlig fordran på kontant betalning af allt som af lagret uttogs; '

2. att sjelfva efterhand tillverka sådane förbrukningsartiklar som dertill lämpade sig;

3. att åstadkomma gemensamma verkstäder och fabriker;

4. att använda en viss andel af vinsten till anskaffande af gemensamma läsnings- och samlingsrum;

5. att bygga och köpa sunda bostäder och dertill gemensamt inköpa lämpliga byggnadsplatser.

Allt detta skulle visserligen icke på en gång sättas i verket; men i alla fall kunde planen dertill uppgöras af personer, för hvilka femton öre i veckan voro en kännbar uppoffring, af personer, som voro vana att vecka efter vecka vara skuldsatta i ”tallyshops", och som derföre måste göra de största ansträngningar för att frigöra sig ifrån tvånget att anlita dessa och erhålla makt att försöka skaffa sig sina förnödenheter på andra sättl Emellertid gjorde de först detta, och inbetalte småningom sina tillskott. Emot slutet af år 1844 hade sålunda 28 medlemmar lyckats hvardera hopskrapa det för en aktie bestämda minsta beloppet af 1 P. St. (=* omkr. 18 rdr rmt); således inalles 28 P. St. (= 464 rdr rmt). Med detta kapital inköptes nu ifrån Manchester några fjer-dingar smör, mjöl, socker och hafregryn. Af detta lilla förråd tog hvarje medlem hvad han behöfde till vanliga minuthandelspmer; och när förrådet var slut, öfverraska* des medlemmarne angenämt af att finna sig i besittning af ett jemförelsevis betydligt öfverskott. Ett så godt resultat manade till försökets förnyande i något större utsträckning. Första gången sades skämtvis om föreningen,fttt hela deras lagér beqvämt kundé rymmas på en dugtig skottkärra. Nu tyckte man sig tvungen att for försäljningen anskaffa ett helt rum; och ett sådant förhyrdes på tre års tid, hvarest en af medlemmarne såsom ”försälj nings-man” skulle två gånger i veckan vara tillhands några timmar på eftermiddagen. Men ehuru ”de gamla väfvarne”, såsom de kallades, nu skaffat sig bod, skämdes de nästan att öppna den. Detta, hvartill de med någon högtidlighet gemensamt samlades, skedde med en viss ängslan under

hånet och grinet af en utanför samlad mobb, som begag* nåde sig af tillfället att på de ”gamla väfvarnes” företag öfva sin qvickhet. ”Skrattar dock bäst som skrattar sist”. Många af de skrattande har sedan med tacksamhet öfvergått till de beskrattades sida. År 1845 vexte medlemmarnes antal ifrån 28 till 74, hvilka med ett kapital af 181 P. St. förtjenade 32 P. St. i vinst. Det följande året kuude de mellan sig utdela 80 P. St.; och 72 P. St. år 1847, hvilket år likväl

i följd af flera sammanstötande svårigheter var ett kritiskt år. Sedermera har tillvexten skett med ständigt ökad hastighet och under ett stadigt utvidgande af rörelsens omfatt* ning, allteftersom tillströmmandet af nya medlemmar oeh af nytt kapital uppmuntrade till öfvertagande af nya handels-och näringsgrenar. Till hökeri-rörelsen, som 1846 utvidgades med köttförsäljuing och nu omfattar allt hvad der-till hörer, lades år 1847 lärftskramhandel. 1850 inrättades eget slagteri; 1852 begyntes tillverkning af skodon och kläder. Samma år börjades äfveu ett slags grosshandel för att såsom förläggare och mellanhand förse och understödja andra förenings-magasiner. Medlemmarnes antal år 1860 uppgick till 3,450, deras kapital till 38,000 P. St. (omkr,

684.000 rdr rmt), den årliga försäljningen till mera än 150,000 P. St. (= omkr. 2,700,000 rdr rmt) och årsvinsten till nära

16.000 P. St. (= omkr. 280,000 rdr rmt)!! I Augusti år 1863 voro medlemmarne till antalet 3,630, och försäljnings beloppet ensamt för det sistförflutna qvartalet uppgick till nära

32.000 P. St., deraf omkr. 4,700 P. St. (= mera än 70,000 rdr)

voro ren behållning. Hufvudqvarteret för rörelsen är ännu

qvar vid samma gata, der ”väfvarne” först öppnade sin bod,

1*men associationen innehar der nu fyra hela hus och dessutom vid andra gator klädesboden och slagtareboden tillika med särskilda afdelningsbodar i olika stadsdelar. Nu hållas bodarne öppna dagarne igenom, men i synnerhet lördags-qvällarne erbjuda de den lifligaste anblick, då tusentals arbetare och arbeterskor der förse sig med sitt söndags-och veckobehof. Sådane dagar uppgår omsättningen till 4 å 500 P. St. (= 7—9,000 Rdr llmt)l

Af vinsten hafva, enligt planen, vissa procent blifvit anslagna till anskaffande af ett bibliothek och läsekabinett. Dessa äro belägna i öfra våniugen af det förnämsta magasinet. I det ena finnas omkring 6000 arbeten i litteraturens alla grenar; det andra är försedt med ett urval af tidningspressen och den öfriga, i England så betydande periodiska litteraturen. ”Här kan man ofta se 50—60 läsare på en gång, roande sig åt Thackeray eller Dickens, drömmande öfvef Wordsworths elier Tennysons poemer, uppmärksamt läsande Macaulays lifliga skildringar eller Carlyles underliga bilder eller ock fördjupade i studiet af J. St. Mills ekonomiska skrifter.” Här sammanträffa ock någongång efter arbetstidens slut föreningsmedlemmar till en tref-lig pratstund, och här hållas äfven några af deras mera högtidliga sammanträden, ehuru numera efter den stora förökningen af medlemmarnes antal Roclidales rymligaste offentliga lokal måste förhyras till de största. Här förhandlas parlamentariskt på Engelskt vis dagens frågor, dervid är stadgadt, ”att hvarje medlem må ega full frihet att. uttala allt hvad han tänker och i hvilket ämne som helst samt att alla ämnen äro tillåtliga, blott de i ordentlig ordning blifvit framstälde till förhandling.” Sålunda kommer allt hvad som rör sig öfverst i arbetarnes sinuen till tals; och de blifva i stånd att bilda sig ett eget omdöme, så väl angående allmänna angelägenheter som angående deras egna mera enskilda. Här sammanträffa ock stundom arbetare-familjer till en enkel thébjudning eller små middagar. Huru mycket allt detta skall bidraga till utveckling af ett godt kamratskap och en god samfundsanda hos föreningsmedlemmarne kan bedömas af den enkla omständigheten, att, ehuru gode mänfinnas tillsatte for att afgöra tvistigheter emellan föreningsmedlemmar, icke någon enda sådan tvistighet inför dessa förekommit eller blifvit till deras afgörande hänskjuten.

Det ligger något på samma gång rörande och profetiskt i den benämning ”billighcts-nybyggare” (”eqvitablepio-neersn), som associationen i Rochdale antog. Sedan dessa en gång röjt väg och brutit bygd, efterföljdes de snart af flera

1 Rochdale och i hela Stor-Britannien. Åtskilliga af dessa härleda sig omedelbart ifrån "nybyggarne11 ; andra

hafva blott följt det gifna föredömet. I Rochdale hafva från "nybyggarne" — i öfverensstämmelse med den ursprungliga planen, dock såsom särskilda föreningar — utgått en mjöl-qvarns-förening, en byggnads- och jordinköps-förening, och en bomuUsfabriks-förening. Den första af dessa innehar eu fem våningars byggnadr der en ångmaschin om 35 hästars kraft håller i ständig rörelse 14 par stenar, vid hvilka årligen förmales mjöl till ett värde af 130,000 P. St. (= 2,340,000 rdr rmt) med en årlig nettofvinst af 10,000 P. St. (= 180,000 rdr). Vid slutet afår 1862 var hela antalet af s. k. *samverkande föreningar* (”cooperative societies”} i Englcmd 336, med omkring 90,000 medlemmar, m

2 Va mill- P. St. (= 45 mill. rdr rmt> och årlig ren behållning af 165,000 P. (= nära 3 milL rdr)L Äfven i Skottland är dessa föreningars antal ganska betydligt. Föremålen för deras verksamhet, äfvensom dennas utsträckning, äro naturligtvis mycket oiavexlande: ifrån "nybyggar-nes11 omfattande rörelse ända ned till gemensamt anskaffande endast af kol och tobak eller tillverkning af en eller par slags förbrukningsartiklar. Några föreningars affarer gå bättre, andras mindre lysande, men öfverhufvud taget måste antalet af dem vara ganska litet, för hvilka rörelsen går dåligt, enär medeltalet af samtliges rena behållning sistnämnde år ju uppgick till omkring 38 procent af kapitalet!

Man torde näppeligen kunna undgå atfc beundra den storartade vextlighet som på 20 år utvecklat sig ur det obetydliga frö som af Rochdales "nybyggare* utsåddes, ochman tvingas att fråga sig efter förklaringsgrunden till en Bådan oerhörd framgång. Hemligheten ligger först och främst i den lifliga styrkan och allmänligheten af det behof, som dessa slags föreningar voro egnade att fylla, samt i det stärkande inflytandet af en gemensam samverkan för utförandet af en stor tanke. Men detta har också blifvit understödt af det praktiska och ändamålsenliga sätt, hvarpå de gått tillväga efter mönstret af föreningen i Rochdale. Kontant betalning anmärktes såsom en hufvudgrund-sats vid grundläggningen af denna. Som föreningarne med reda penningar och i stort göra alla inköp, erhålla de på dessa den största möjliga rabatt. Som de icke sälja annat än emot reda penningar, hafva de inga dåliga bokfordringar och kunna omsätta sitt kapital hastigare än andra. Genom rörelsens drifvande i största skala blir förvaltningskostnaden den minsta möjliga. Genom den säkra besittningen af ett stort antal jemna afnämare i föreningsmedlem-marne slippa de vidare alla de betydliga kostnaderna för att vinna sådane; och för att äfven utom föreningen tilldraga sig sådane hafva de ett medel, som vida mera än annonser öch tidningspuffar är verksamt och tillika utsträcker föreningens gagnande verksamhet till alla medlemmar i samhället. En del af vinsten fördelas nämligen i förhållande till de gjorda inköpens storlek. Först afsättas nämligen af hvaqe qvartals öfverskott fem (5) procent å det tillskjutna kapitalet, derefter 2 Va proc. af behållningen till underhållet af bibliothek och läserum; men återstoden fördelas på kunderna i mon af deras förbrukning under den närmast förflutna tiden, dock så att delegare erhålla något högre andel deri än andra. Vid hvarje inköp erhållas nämligen motsvarigt belopp kontramärken af tenn, som af köparne förvaras, till dess vinstbeloppet för qvartalet efter behöriga afdrag blifvit uträknadt, då de återlemnas emot den utfallande premien, som för delegarne blir jemförelsevis ganska betydlig. Som i föreningsbodarne finues suart sagdt allt hvad en arbetare behöfver ifrån det största till det minsta, utgifves i dem största delen af arbetarens årsinkomster; och då beloppet sålunda icke blir obetydligt, kanockså premien blifva jemförelsevis ansenlig. Så kunde t. ex. en medlem, som 1850 i fem insättningar hade inbetalt inalles 14 sh. 6 pence (omkr. 13 rdr rmt) sedermera upp* höra med all insättning, emedan han redan hunnit det för delegarerätt föreskrifiia minsta beloppet af 5 P. St. (= 90 rdr rmt). Sedan uttog samma person emellan åren 1851 och 1860 inalles 41P. St. (= 736 rdrX hvilka han erhållit såsom förbrukare. En betecknande anekdot förtäljes också om en q vinna, hväken tillstyrktes att ifrån föreningen uttaga innestående penningar, emedan, försäkrade man, föreningen höll på att bankruttera. "Ja väl" svarade honr "låt dm bankruttera; göra de det, då sker det med deras peng»:. Jag har aldrig inbetalt mera än en shilling ocb jag har der nu 50 P. St” Möjligheten att sålunda i> ordet» egpatiiga bemärkelse 'äta sig sin väg fram" till graden fef delegare och til besparingar skall tydligen i hög grad verka tilldragande,- helst som den är förenad med vissheten att i föreningens bodiar icke vara utsatt för något slags bedrägeri af dåliga varor, dåligt m&tt eller vigt. Häruti ligger i sjelfva verket den icke minsta af de fördelar dessa föreningar åstadkommit för arbetsklassen i England. ”Sjelfva luften i dessa bodar*, säger med lofiig hänförelse en författarer *är hfderlig. Här finnes intet

misstroende, ingen förfalskning, jft$a prutnings-priser. Köpare och säljare mötas som väuner; ingen bedräglig öfvertalning å ena sidanr ingen xaU&tänksamhet å den andra. De som sälja hvarken Qeska, göra sig; fina eller smickra. Allt hvad de hafva att göra är att gifva fullt mått, god vigt och ren vara åt personery som aldrig förr visste hvad det ville säga att få helsosamt mjöly hvilka» skodon släppte in \atten en månad för tidigty hvilkas kläder glänste af ”djefvulsdam” (”devilsdust”) och hvilkas hustrur måste bära bomullstyger, som icke höllo tvätt. Samma personer köpa nu som millionärer och lefva som lorder hvad varornas goda beskaffenhet angår. De väfva sitt tyg sjelfva, göra sig skodon, sy sina kläder, mala sitt mjöl sjelf-va. De köpa det renaste socker samt bästa slags thé och kaffe; de slagta sin egen boskap, och de grannaste gödkreatur i hela England vanka fram genom Rochdales gatorfor att ätas af fattiga ylleväfvare.” Inflytandet till det bättre stannar tydligen icke härvid, utan måste sträcka sig äfven till andra bodar, och tvinga dessa att inskränka dier alldeles afstå ifr&n förfalskningar och andra knep. Så mycket är klart, att föreningen med dylika förfaringssätt icke behöfver befara att blifva i afsaknad af jemn afsättning.

Under sådane omständigheter hafva de fördelar som föreningen kunnat omedelbart tillskynda sina medlemmar gått hand i hand med en fördelaktig inverkan på andan och ordentligheten hos arbetarne äfven utom densamma. Önskan att vinna tillträde till de påtagliga fördelarne af delaktighet i förenings-magasinet har hos dessa väckt en allmän sträfvan att genom sparsamhet och ordentlighet frigöra sig ifrån beroendet af minuthandels-krediten; och denna önskan har led t dem de första fjäten in på sparsamhetens besvärliga, men välgörande bana. Så har man ifrån inånga, som nu hafva temligen betydliga belopp in-nestående, vittnesbördet, att de förut alltid voro i skuld, samt att begynnelsen till deras besparingar föranleddes af deras önskan att kunna göra sina inköp i förenings-boden. Sedan en gång detta första och svåraste steg blifvit taget, ske besparingarne snart sagdt af sig sjelfva, och lusten härtill underhålles af önskan att såsom delegare komma i åtnjutande af den högre förbruknings-premien. Den så uppväckta samt underhållna sparsamheten och omtänksamheten utbilda sig sålunda efterhand till en vana för hela lifvet, och de eii gång började besparingarne fortgå allt framgent. Emellertid visar erfarenheten, att, ehuru före-ningames inflytande på sparsamhetsandan varit något större än de vanliga sparbankernas, det likväl icke är så stort som man kunde hoppas. Sedan delegare hunnit det stadgade minsta beloppet af 5 P. St. stanna de vanligen; endast få hinna det bestämda högsta beloppet af 100 P. St. Att ett sådant högsta belopp för hvarje enskilds andel måste stadgas, är klart af hufvudsakligen samma skäl som vid de Tyska för-skotts-föreningarne. Då nämligen förbruknings-föreningars verksamhet måste vara begränsad af förbrukningen inom orten, böra de förnämligast beräkna endast sina egna med-.lemtnar såsom kunder, så att de i viss mening kunna sä* gas köpa af och sälja åt sig sjelfva. Såvidt som det nu är Önskligt, att flertalet af arbetarne i orten blifva dele-gare och att kunderna blifva så många som möjligt, kan det icke lemnas öppet för ett fåtal ibland dem att uteslutande blifva delegare. Säkerheten för framgång skulle derigenom förminskas och det gemensamma intresset förslappas. När beloppen öfverstiga något högsta belopp böra de alltså erhålla någon annan användning, som icke är begränsad af ortens af sättning sförhållanden. Emellertid visar sig, som sagdt, att icke ens detta högsta tillåtna belopp ofta förekommer och att de flesta medlemmarne till och med stanna vid det minsta, som gifver fulla rättigheter såsom delegare. Orsaken härtill är icke svår att finna. Då man besinnar hvilka stora umbäranden och försakelser, hvilken förmåga af uppoffring, som fordras af arbetaren, så framt han skall kunna spara af det lilla, så inses lätt, att också den fördel, som skall kunna uppväga försakelserna och förmå till uppoffringen, måste vara stor och påtaglig. Den är båda delarnedå det är fråga om vinnande af rättighet som delegare; och så långt går också besparingen. Men då räntan på innestående kapitalbelopp icke kan stiga öf-ver de bestämda fem för hundradet, erbjuder detta icke nog mycken lockelse för att motväga uppoffringen af åratals dagliga umbäranden. ”Äfven om han skulle lyckas", säger en Engelsk författare, "att under sin lifstid efterhand spara ihop så mycket som 100 P. St. och i ränta deraf årligen på sin ålderdom erhölle 100 sh., så vore detta likväl otillräckligt för hans underhåll och skulle slutligen föra honom till samma resultat som om han icke sparat alls, emedan den enda verkan deraf blefve, att just så mycket komme att afdragas ifrån fattigunderstödet, när han en gång blefve berättigad att erhålla sådant. Intet under, om arbetare icke plåga sig sjelfva för att i en framtid minska kostnaden för fattigvården. Att de icke spara är under sådane förhållanden så långt ifrån att vara ett tecken till bristande förutseende, att det just är motsatsen, emedan den lugnaste beräkning af följderna skulleleda dertiir. — I någon mon skulle detta kunna

hjelpas genom förhöjning af den vinstandel som medgifves kapitalet, antingen till 10 °/0 som ungefär motsvarar den vanliga vinsten i enskilda företag, eller till ett med den rena behållningen stigande belopp, hvilken förhöjning, huru den än bestämdes, vinstens storlek visserligen kunde medgifva. Men å andra sidan vore det en möjlighet, att den deraf föranledda minskningen i förbrukningspremien också förde med sig eu minskning i förbrukningen, i tilloppet af kunder, och att den väsentligaste fördelen af föreningen derigenom blott-städes. Bäst är derföre, om en sådan sporre till sparsamhet finnes på andra håll och på andra sätt t. ex. i egna tillverknings-föreningar m. m. Och nog är det antagligt, att åtskilliga af de besparingar, som varit frukten af den genom förenings-magasinerna alstrade sparsamhetsvanan, hafva hittat vägen till de öfriga slag af föreningar som blifvit omnämnda såsom befintliga i Rochdale. Till dylika tillverknings-föreningar erbjuda också förbruknings-förenin-garne en tjeniig öfvergång, så vidt som de utvidga sig till att för egen räkning förfärdiga vissa slag af förnödenheter.

Den lätthet hvarmed jemförelsevis förbruknings-före-ningar bildas och den större enkelheten i deras förvaltning förhindrar likväl icke, att äfven de i någon mon äro utsatta för en fara^ gemensam för alla slags associationer, nämligen faran af bristande fart och enhet i affärernas ledning. Vid utvidgning af rörelsen blir det snart omöjligt för del-egare att jemte fortsättande af sitt vanliga arbete äfven förena förvaltning och vård af det gemensamma magasinet. Förvaltningen måste derföre öfverlemnas åt särskildt aflö-nade personer. Äfven om dessa utses ibland delegarne, är det i alla fall ej sannolikt, att afiönade tjenare skulle i lika hög grad som om de skötte sitt eget kunna ega och behålla ett lefvande intresse för företagets framgång eller skada. Såsom en följd häraf skulle en viss tröghet lätt kunna insmyga sig i förvaltningen, så framt icke denna komme att ledas af särdeles utmärkta personer. — Hittills har likväl denna olägenhet i de Eugelska föreningarne ej åstad-komntit några märkbart ofördelaktiga inverkningar. Enärde ledande styresmännen utses af och ibland delegame sjelfva och delegarne i allmänhet ega god insigt i bedömandet af hvarandras egenskaper, så utses oftast till styresmän personer lika utmärkta genom rättrådighet och oegennytta som genuin förståndsutveckling och rörlighet. Utan tvifvel blifva också de valde sporrade af en kamratlik känsla för sina valmän, samt af en god samfuudsanda, och skola alltså göra sitt bästa for att motsvara deras förtroende. Ändock skulle man kunna sätta i fråga, om det icke vore tjenligt, att man här, såsom i tillverknings-föreningar samt i förskott s-och rååmnes-föreningar, aflönade tjenstemännen genom någon procent af behållningen och sålunda jemte den inre säkerheten i deras egenskaper och hederskänsla, tillika sökte förskaffa sig någon yttre säkerhet för deras nit. Detta har emellertid i de Engelska förbruknings-föreningarne icke blifvit ansedt nödigt; och då dessa ändock gifvit så förträffliga, ja glänsande resultater, synes deraf, att detta åtminstone under den första hänförelsen icke varit oundgängligt. — Emellertid är det just denna svaga punkt i föreningarnes organisation, som kan göra det mögligt för enskilda handlande att i samma handelsgrenar täfla med föreningarne. Klart är dock, att antalet af dessa måhända måste blifva mindre, och att de qvarståeude få öfvergå till rörelsens drifvaude i en större mera tidsenlig skala. Båda delarne måste för samhället på det hela vara en fördel i följd af den så vunna besparingen i arbetet. Denna konkurrens är icke hårdare för minuthandlame, än maschi-nernas täflan med handarbetet för arbetarne, och den är i sjelfva verket af alldeles samma art: en följd af framsteg och en orsak till framsteg. Ingen kan dock undra öfver, om en sådan rörelse icke är välkommen för minuthand-larne och om de gjort hvad de kunnat för att hindra den *). Efterhand reglerar sig deras antal, likasom arbetarnes, efter de nya förhållandena, och de möjligen öfverblifna öfvergå antingen till nyttig verksamhet i andra yrken eller kanske till sysselsättning i föreningsbodarne.

*) För att bekämpa föreningsbodarne uppsatte de i Rochdale till och med en egen tidning kallad ” Kryddkrämaren” (”The Grocer”).En annan fara af vådligare beskaffenhet skulle kunnä tänkas härflyta af förbruknings-föreningarnes verksamhetssätt, ehuru n&gon anledning dertill visserligen alls icke i de Engelska förekommit: en fara för det husliga lifvet och familjelifvet. Af beskrifningen öfver Rochdales nybyggare torde hafva framgått, huru väl detta slags associationer kunna passa i hop med en fortgående utveckling och förädling af arbetarens enskilda lif. Hustrun blir genom förnödenheternas bättre beskaffenhet och billigare pris mera i stånd att hemma bereda beqvämlighet och trefnad. Både bon och mannen utvecklas derigenom till sparsamhet, ordning och omtänksamhet. Genom tillfället att i mon af en i alla fall oundgänglig förbrukning göra små besparingar blir

hustruns ställning bättre och hennes inflytande på supiga männer större. Hustrurna ega nämligen, i Rochdale, rättighet att för egen räkning blifva medlemmar; och ehuru mannen icke lagligen skulle kunna förnekas förfoganderätt äfven öfver hustruns besparingar, så får han likväl rådrum att bättre betänka sig, när han för deras åtkommande måste underkasta sig kostnaden och tidsutdrägten af en rättegång. För mannen åter skall tillfallet att annorstädes än på krogen vinna nödig förströelse göra hemmet så mycket kärare. På båda måste ett ädelt och hyf-sadt umgänge med andra, tillgången till högre själsnjutnin-gar samt deras medvetande af dagliga framsteg utöfva en förädlande och höjande inverkan. Här "släckes" tydligen icke genom föreningen "elden på den husliga härden", utan deuna eld underhålles tvärtom ständigt genom tillförandet af nya ämnen. Utvecklingen är här i allo sund. — Men icke desto mindre är det en möjlighet, att förbruknings-föreningar kunna ställa sig så, att de i detta hänseende blifva farliga. Ett skaplynne af sådan art egde de verkligen i Frankrike, hvarest icke blott anskaffandet af förnödenheter, utan sjelfva förbrukandet skedde gemensamt hos förenings-kaféer, gemensamma "restaurants" o. s. v. Efter 1848 uppkommo sådane föreningar till ett icke ringa antal; och några af dem, t. ex. den i Lille, prisas till och med såsom förträffliga och utmärkta af god anda. I Frank-rike, hvarest det enskilda lifvet i familjen och hemmet aldrig varit någon hufvudsak och ett likformigt kasernlif i dess uppfostringsanstalter ända ifrån början omfattar hela landets ungdom, låg i sjelfva verket ett dylikt kasern* lif äfven för befolkningen i allmänhet ganska nära; och denna riktning af forbruknings-foreningarne i Frankrike sammanhänger derföre med vissa sidor af Fransmännens folklynne, visserligen icke med de bästa. Om föreningarne ordnas på sådant sätt, kunna de utan tvifvel, äfven de, vändas till ondo. Visserligen åstadkommes äfven då en ekonomisk fördel; men sannolikt skall denna icke kunna blifva fortfarande. Den så vunna billigare lefnadskostnaden skall snart medföra en motsvarande tillökning i den lösa prole-tariska befolkningens antal, och skall således till slut endast hafva varit ett medel till nedtryckande af arbetarnes minsta möjliga lefnadskostnad. Så har man äfven här ett slående exempel på sanningen, att det är andan som gör lefvande, och att samma slags inrättning med olika underlag i folklynnet kan frambringa alldeles motsatta verkningar. Någon mera fullständig erfarenhet om dessa verkningar har dock icke i Frankrike kunnat vinnas, emedan de flesta af de omnämnda föreningarne sedermera — sannolikt i sammanhang med December-statskuppen — blifvit tillintetgjorda såsom politiskt vådliga och såsom en härd för socialism och för de hemliga sällskaperna. I sjelfva verket torde en sådan farhåga icke hafva saknat all grund i ett land med inskränkt yttrandefrihet och tryckfrihet. 1 den fria förhandlingen uti Rochdales samlingssalar öppnades åter just en lämplig ventil för afledande af ogrundadt missnöje eller felaktiga åskådningssätt af samhällets byggnad. Sådant är för associationens bestånd och lugna utveckling oundgängligt; och äfven deri visar srg associationens innerliga samband med nutidens behof af en allmännare bildning hos alla klasser och en kraftigare utveckling af samhällsmedvetandet. Men der frihetens lifs-vilkor saknas, der måste samma syftning söka sig andra utvägar och kan blifva samhällsvådlig. Inflytandet af hemliga politiska sällskaper är såsom tillförene blifvit anmärkti allmänhet djupt förstörande för all verklig förmåga af fri sjelfstyrelse, men der frihet till offentligt framträdande och förhandling saknas, der skola de, i trots af det mest utbildade polissystem i verlden, ändock blomstra och vända alla möjliga tillfällen till förening till ondo. Så kan det vara i Frankrike, men så är det icke i England och s& behöfver det icke blifva hos något folk, som i likhet med Englands eger frihet samt förmåga att bära friheten.

Hvad nu om förbruknings-föreningar blifvit sagdt le* der alltså till följande resultater:

Genom dem upphäives i väsentlig mon arbetarnes olägenhet af att hvar för sig vara förbrukare i smått, och arbetarnes ställning blir i detta hänseende lika med andra samhällsklassers.

Genom dem uppkommer en fördelaktig täflan med enskilda minuthandlare, som deraf tvingas till större red* barhet och billighet, hvarjemte en möjlig inskränkning i antalet af mellanhänder åstadkommer samhällsbesparing i öfverensstämmelse med den allmänna utvecklingslagen om hvarje rörelses drifvande i största skala.

Härigenom befordras hos arbetarne utvecklingen af sådane egenskaper af sedlig och andlig art, hvilka äro oundgängliga för en fortfarande förbättring af deras ställning: sparsamhet, omtanke, ädelhet i familjelifvet, ett högre samkällsmedvetande och vana vid samverkan.

Dessa fördelar kunna dock möjligen vändas till faror, så framt de ieke motsvaras af utvecklingen i dess helhet, så framt de icke ställas i närmaste förbindelse med familjelifvet, så framt de icke fostras i en luftkrets af politisk fri* het och tankefrihet, så framt de icke kunna stödjas af medlemmarnes egen frihet, känsla af sjelfansvarighet och full-myndighet.

Så betydelsefulla förbruknings-föreningarne än äro och kunna blifva för arbetsklassens utveckling, så djupt de än kunna gripa in i arbetarens hela lif, äro de likväl cy ensamme i stånd att tillfredsställa det med den lilla industriens omgestaltning alltmera framstående behofvet för arbetarne att kunna i egna företag och i egen sjelf-verksamhet bereda sig utsigt till oberoende och ajelfetän-dighet.

Såvidt likväl som genom dem associationsandan starkes och vanan vid gemensam samverkan ökas, bidraga de också till möjligheten af tilIverkntMffS-föreningar, till hvilka de stundom äfven bereda en omedelbar öfvergång genom egen tillverkning af några ibland sina förnödenheter.

Kap. 11.

Om arbetareföreningar till anskaffande af bostad och jordbeaittning (bostads-associationer).

Ehuru föreningar till åstadkommande af förbättrade bostäder åt arbetare, helst egna bostäder, åsyfta ett un* derlättadt fyllande af endast ett slag af arbetarens dag* liga förnödenheter^ och de sålunda kunde hänföras till öfriga förbruknings-föreniugar, äro de likväl i anseende till denna förnödenhets egna beskaffenhet af en så egendomlig och framstående betydelse för det allmänna tillståndet inom arbetsklassen, att de kräfva en särskild uppmärksamhet oeh behandling.

För en hvar »om täukt öfver dessa ämnen måste det vara slående, af hvilken öfvervägande inflytelse bostadens beskaffenhet är så i folkens som i de enskildes lif. Folkens historia inträder med lifvet i lasta boningsplatser i ett nytt betydelsefullt skede; i alla .samhällsklasser framstår den enskildes personliga skaplynne och hållning mest i valet eller anordnandet af bostaden ;särskildt hos arbetsklassen är inflytandet af dess boningsförhållanden till godo eller ondo, täl nytta eller skada i sedligt, kroppsligt, ekonomiskt och andligt hänseende ännu vida större än i öfriga samhällsklasser. Dåliga och dyra bostäder äro måhända den allmännaste orsaken till dess sedliga eller ekonomiska förfall. Den stora industriens behof af arbetarnes sammanförande i större massor och deras i följd häraf nödvändiga sammanträngande inom ett mindre utrymme synes tyvärr egnadt att öka denna svårighet för arbetarne. Häri hafvade måhända den största olägenheten af att vara förbrukare i smått. Priset på de minsta bostäderna är i många områden af större städer, med afseende på beskaffenhet, utrymme och öfriga omständigheter, i medeltal bortåt 100 proc. högre än för de större och största. Bedan kostnaden för uppvärmning och belysning blifver i boningar med dåliga eldstäder, gistna dörrar och fönster, otäta väggar m. m. bortåt 50 °/0 högre. Kostnaden genom deraf föranledda sjukdomar och dermed upphörande arbetsförtjenst o. s. v. kan näppeligen beräknas; lika litet inflytandet af den deraf föranledda större dödligheten, särskildf under farsoter och med afseende på de efterlefvandes ställning vid familjefaderns förtidiga frånfalle. Och tagas de sedliga inflytelserna häraf i betraktande, så finnes lätt, hurusom upprätthållandet af de enklaste föreskrifter i afseende på aktning för blygsam^ beten, i afseende på renlighet och ordning, försvåras, ja ofta omöjliggöres i dåliga bostäder, samt att en kall, rö-kig, fuktig, mörk och smutsig bostad i otaliga fall är en hufvudorsak till förhindrande af ett välgörande och glädjande familjelif. Det är ofta detta som drifver mannen till krogen, de qvinnliga medlemmarne af familjen till ännu värre. Att hvarje fortfarande förbättring i arbetsklassens ställning, hvaije höjande af arbetarnes lefnadsmåttstock Cstandard of Ufen) måste förbinda sig med en förbättring af deras boningsförhållanden är alltså påtagligt. Om dermed kunde förena sig en möjlighet till egen besittning och egaHderätt till bostaden, skulle jemväl detta vara af djupt ingripande betydelse för arbetsklassens utveckling ;ty egan-det af en om också aldrig så liten jordlapp eller annan fastighet verkar icke allenast till utveckling af sedlig sjeifförtröstan och andligt mod, likasom sannolikheten, att genom arbete och sparsamhet kunna hinna derhän, befordrar dessa egenskapers allmänna utveckling och utbredning, utan ett sådant sträfvande förbinder sig jemväl med ett mera lefvande intresse för hela samhällets bibehållande och bestånd, med en högre patriotism och kärlek till fosterjorden. £n sådan besittning är också föremålet för åtrån och längtan hea just den bästa och sundaste

delen af arbetarne; hvaremotom sådant för dem synes omöjligt, den tanken ligger nära, fastän den visserligen icke af sakens natur är rättfärdigad, att betrakta andras eganderätt såsom en orättvisa, såsom en nusurpation\ 1 utvidgandet af denna möpighet ligger alltså för samhällsutvecklingen en vigtig hållpunkt af sannt konservativ art och af omätlig betydelse för det hela t 1 den mon detta behof blifvit klarare och allmännare in-sedt, hafva ock flerestädes under de sednaste 20 åren an-? steängningar i dessa riktningar blifvit gjorda, så väl af stater och kommuner som på enskild väg. Men äfven här visar sig den stora svårigheten för andra, att kunna utan arbetsklassens egen medverkan uträtta något stadigvarande godt för densamma. I fall genom andras försorg ett antal bättre bostäder inrättas för arbetare, så är det fara värdt, att äfven detta kommer att ingå i deras framtids-beräkningar, att i förlitande härpå flera oförsigtiga äktenskap ingås, som eljest skulle blifvit uppskjutna, samt att för hundrade arbetare, för hvilka sådane bostäder kunna beredas, tusentals andra skola uppkomma, som med lika rätt fördra samma fördel utan att möjlighet finnes till dess beredande för dem. Bland dessa skola samma sorgliga olägenheter återkomma, som förut hos de andra blifvit afhulpna. Härmed må visserligen icke förnekas, att i denna riktning mycket åstadkommes genom det kommunala öfvervakandet af de sämsta bostädernas beskaffenhet, så att icke uselheten får sjunka under en viss lägsta gräns. Om också ett sådant öfvervakande i enskilda fall kan synas hårdt, är det likväl för det hela ändamålsenligt, till och med nödvändigt. Lika litet må det förnekas, att redan blotta befintligheten af några arbetarebostäder af verkligt god beskaffenhet är en stor vinning, helst som erfarenheten visar att exemplets makt föranleder deras allmänna spridande, inom hela den ort, der några sådane bättre bostäder blifvit inrättade. Ej heller behöfver förbises, att just i detta hänseende arbetsgifvarnes och arbetarnes intressen mest öfverensstämma och att af arbetsgifvarne således redan mycket blifvit gjordt och annu mera kan väntas till förbättrande af arbetarnes bostäder. Men oaktadt allt detta

8villigt erkännes, så måste likväl äfven härutinnan arbe-tarnes egen sjelfverksamhet och omtanke i första rummet tagas i anspråk, så framt icke allt annat skall göras för-gäfves. Och då de hinder, som uppresa sig emot den enskildes svaghet, just i afseende på ett så omfattande mål äro större än ejjest, så måste, äfven här, associationen vara om icke det enda, åtminstone det hufvudsakligaste medlet för de enskilde att öfvervinna och genombryta de mötande hindren. Möjligheten åter för arbetarne att genom förening kunna äfven i detta hänsende hinna målet måste antagas såsom gifven i och med kännedomen om de dryga hyror, som de nu nödgas betala. Samma belopp, som dertill nu användes och förslösas, skulle med ändamålsmligare hushållning kunna blifva tillräckligt både till hyra och till kapitalafbetalning, om blott det första wiöptf-kapitalet kunde åstadkommas. Men att anskaffa detta för ett sådant ändamål är tydligen så mycket mindre omöjligt, som i sådane fall äfven fast säkerhet för krediten snart nog kunde lemnas, men man vid de tyska förskottsföreningame vunnit erfarenhet deraf, att arbetare till och med kunnat på endast personlig säkerhet genom förening bgreda sig kredit.

Äfven i denna riktning har mest, så väl genom medverkan af andra samhällsklasser som genom arbetames egna föreningar, blifvit gjordt i England, der behofvet är störst och lifligast kändt, men der också svårigheterna äro större än annorstädes. De äro större redan derföre att åtgärder härutinnan så sent blifvit vidtagne, att det onda hunnit utveckla sig till en oroande grad; men tydligea måste det härvidlag vara vida lättare att förekomma än att förekommas. Vidare försvåras der dessa föreningar af den Engelska lagstiftningen, hvilken, som bekant, orimligt och oerhördt fördyrar jordöfverlåtelse samt eger qvar en genomgående syftning till jordeganderättens samlande i aristokratiens händer. Huru denna lagstiftning skall kunna förenas med arbetsklassens billiga anspråk är för den oinvigde omöjligt att begripa. De ojemförligt största olägenheter, hvaraf arbetsklassen i England lider, hafva deri mer eller mindre omedelbart haft sitt ursprung eller samman-hänga dermed. Å andra sidan kan det icke förnekas, att äfven aristokratien i England med afseende på detta arbetarnes behof derstädes gjort ganska mycket och till en del medverkat äfven till uppkomsten af sådane arbetareföreningar, som åsyfta förbättring af bostad och förvärf af fastighet inom arbetsklassen. Den har det så mycket villigare som detta för de stora partierna varit ett medel att förstärka sitt politiska inflytande genom att så öka antalet af valröster (freehold votes). Att detta inflytande af politiska biändamål ej i allo varit fördelaktigt, torde likväl kanna misstänkas, ehuru det är svårt att säga det med någon visshet. Emellertid må i korthet redogöras för dessa föreningars beskaffenhet och för deras sätt att gå tillväga. — Vid tal om Rochdales ”cooperative store” nämndes, att äfven detta ändamål ingick i ”uybyggarnes”

ursprungliga plan; och i öfverensstämmelse dermed var bland de föreningar som derur uppkommit ett ”jordinköps- och byggnads-sällskap” fland and btrilcUng company”). Af sådane föreningar fun-nos i England på 1850-talet omkr. 130 med ett nominellt kapital af 3,600,000 P. St. (nära 65 mill. rdr). Deraf hade blifvit använda omkr. 900,000 P. St. (= omkr. 16 mill» rdr), med hvilka 310 gods (”estates”) blifvit inköpte och fördelade i 19,560 smärre delar. Dessa föreningars allmänna grundsats är att inköpa i stort, för att, sedan grunddikning, jorduljemning och andra gemensamma åtgärder blifvit vidtagne och någon gång äfven byggnader uppförde, i små delar till kostnadspriset öfverlåta dem åt delegare, hvilket oftast sker genom lottning eller på samma grunder som i ”tontinen”. Resultatet är, att den af lotten gynnade delegaren med en årlig afgift, som är föga högre än vanlig hyra, erlägger både ränta och kapital-afbetalning samt efter en tid har fullständig eganderätt till bostaden, hvilken han ända ifrån första stund kan betrakta som sin egen, endast belastad med en intecknad ouppsäg-bar skuld. Inverkningen häraf på arbetarnes hållning, sjelf-verksamhet, kraft till arbete och sparsamhet skildras såsom utomordentlig. Ett sådant mål som att blifva grundegare, — ett sträfvande hvilket för Engelsmannen är lika betecknande

som för Fransmannen önskan att blifva ränteegare (’Ven-

8*tier”) — måste, derigenom att den öppnar en utsigt till en oberoende ställning for den som dertill alltid egt en ständig åtrå utan någon sannolikhet för dess tillfredsställande, också ovilkorligen hos mången medlem af arbetsklassen alstra en förut ej anad kraft, uppväcka anlag, som eljest för alltid skulle förblifvit slumrande, framkalla en sparsamhet och återhållsamhet, som intet annat kunnat åstadkomma. Å andra sidan bör det icke undanhållas, att äfven härvid missbruk hafva förekommit, att stundom de så uppförda bostäderna varit lika dåliga som de gamla, att de af deras nya egare blott blifvit begagnade såsom en spekulation till att förtjena genom deras uthyrande till andra o. s. v. Och nog torde också åtskilligt i denna anordning kräfva förbättring, samt särskildt en annan ordning för fördelningen än lottningens eller tontinens härvid vara att föredraga. Byggnadens fulla närvarande värde kunde gerna af dele-garne betalas, blott betalningsvilkoren lämpades efter deras förmåga. Om t. ex. de uppförda byggnaderna med på förhand bestämda betalningsvilkor i afseende å ränta och årlig kapital-afbetalning försåldes på auction emellan delegare, blefve ingen lidande; och de delegare, som icke genast finge hus, finge åtminstone i stället motsvarig penningeersättning. Emellertid torde icke kunna bestridas, att redan tillfället att så kunna arbeta sig upp och genom besparing vinna ett så vigtigt mål måste vara af ett oberäkneligt inflytande. Äfven i detta hänseende är skiljaktigheten mellan England och Frankrike ögonskenlig. I England sökes målet genom utbredande af eganderätt till små lägenheter, i Frankrike genom uppförande af s. k. ”cités ouvrieres", der arbetarefamiljer sammanföras i stora byggnader, af hvilka den s. k. "cité Napoléon* i Paris inrymmer 100 arbetarefamiljer. Lika litet som det torde kunna anses oundgängligt för en hvar i de högre klasserne att ensam förfoga öfver en hel byggnad

— ehuru detta visserligen är Engelsk sed — lika litet kan detta anses vara för arbetarne oundgängligt; och det fulla genomförandet af en sådan plan medförde sannolikt — att icke tala om kostnaderne, som för små hus jemförelsevis blifva större —- allt för stora svårigheter på sådane ställen derinångas närhet till en viss punkt är oundgänglig. Och den hos en del arbetare befintliga trånaden efter eganderätt kan på annat sätt tillfredsställas, aldrahelst om såsom i Skottland en verklig eganderätt till olika våningar i samma hus kunde införas. Men i alla fall torde icke utan stora betänkligheter ett stort kasernartadt sammanförande af arbetarne i ett slags ”phalanstérer" såsom i Frankrike kunnat tillrådas. Åtminstone skall detta lika väl kunna verka ondt som godt. Det bör dock tilläggas, att jemväl i Frankrike och särskildt i Muhlhausen systemet af särskilda »bostäder i enskilda fall blifvit på ett efterföljansvärdt sätt tillämpadt.

Äfven på detta område torde alltså i framtiden mycket vara att vänta och hoppas af arbetarnes vexande vana vid förening och samverkan.

Kap. 12.

Om tillverknings-föreningar (produktions-associationer).

I sista rummet skola nu afhandlas tillverknings-föreningar eller sådane arbetare-föreningar, som gå ut på en

gemensam tillverkning af varor med fördelning af den uppkommande vinsten på alla de i arbetet personligen deltagande.

I det föregående har redan blifvit anmärkt, hurusom en öfvergång till detta slags arbetareförening ligger nära tiU hands och förberedes så väl genom råämnes- och utställnings-föreningar som genom forbrukningsföreningar, der dessa äfven ombesörja tillverkning af vissa slag bland sina förnödenheter. En öfvergång dertill bildas också i sådane företag, der arbetsgifvarne utöfver vanlig arbetslön gifva arbetarne någon andel i den rena behållningen. Likaså har det redan flera gånger blifvit sagdt, att de svårigheter, som möta åstadkommandet af detta slags arbetareföreningar, äro större än vid några andra. Dessa svårigheter äro ganska påtagliga. Om tillverkningsföreningar skola kunna ega bestånd, måste de i ekonomiskt hänseende kunna åstadkomma lika eller bättre resultat än vanlig&företag och måste kunna uthärda fri täflan med dessa; ty ett upphäfvande af konkurrensen, såsom socialisterne så förvändt fordrat, är hvarken Önskligt eller möjligt. Menni-skan har behöft en sådan sporre för att aflägsna sig ifrån barbariet; hon behöfver den fortfarande, om hon ej skall stanna stilla eller gå tillbaka. Tillverkningsföreningar emellan arbetare må alltså i öfriga hänseenden visa sig än så önskvärda, kunna de icke i ekonomiskt hänseende bestå profvet, så är det icke denna väg som utvecklingen skall gå. Detta är Bå mycket betänkligare för tillverkningsföreningarnes utsig-ter som vid första ögonkast åtskilliga dem vidhäftande ekonomiska olägenheter skarpt framstå. Först och främst ega icke arbetarne, såsom sådane, kapital. Bristen på eget kapital är ju den närmaste orsaken till att de åt den som kan förfoga öfver kapital försälja sitt arbete. Men kapital är i alla företag oundgängligt; här lika mycket som eljest. Kapitalet är menniskoarbetets bästa och oundgängligaste bunds-förvandt; och det blir så i högre grad, ju ypperligare, ju sinnrikare och fullkomligare de redskap och verktyg blifva som den menskliga uppfinningsförmågan förmår anskaffa och utbilda; det blir så i högre grad, ju mera invecklade och sammansatta de varuslag äro som skola åstadkommas, och ju längre tid alltså måste förflyta emellan arbetets begynnelse och dess fullbordan, emellan arbetandet och den för arbetandet i varan gifna resultatet. Just i detta hänseende är skilnaden märkbar emellan förbruknings- och tillverkningsföreningarne. Ty om kapital tydligen äfven vid de förra är nödigt, så återkommer det likväl så hastigt, och dess rikliga afkastning betryggas genom den på förhand gifna säkerheten om ett stort antal ständiga kunder. Ingen sådan fördel eges af tillverknings-föreningen; dennas medlemmar kunna ej sjelfva ensamma blifva sina varors afnämare. Men deremot måste de, likaväl som alla andra tillverkare, bevilja kredit på samma vilkor som alla andra; och detta ökar ytterligare behofvet af det nödvändiga kapitalets storlek. Äfven under förutsättning, att de i likhet medandra skulle lyckas att få begagna sig af kreditens häf-stång, äro likväl de faror som oskiljaktigt åtfölja kredittagandet för dem fördubblade; ty i kritiska tider skall kreditens fiende, misstroendet, mycket lättare uppväckas emot dem, om hvilka det är kändt, att de utom sitt företag ingenting ega; och genom en så framtvingad hastig försäljning, skulle deltagare i en sådan förening lätteligen blifva utsatta för att förlora allt hvad de förut vunnit.

Till och med om arbetare genom underverk af tålamod, försakelser, uppoffringar, flit och sparsamhet — hvarigenom ett kapital efterhand alltid km bildas — genom förening med utom dem stående kapitalister och genom bildande af tillräcklig reservfond lyckas öfvervinna svårigheten af bristande kapital, återstå i alla fall stora andra svårigheter. En sådan är utfinnandet af något sätt för fördelningen af vinstbeloppen. När denna fördelning bestämmes genom konkurrensen, genom förhållandet emellan tillgång och efterfrågan af kapital och arbete, så går detta af sig sjelf. Men här blifver det svårt att bestämma ej mindre huru stor den andel må blifva som skall tillkomma dem som tillskjutit kapital, än äfven fördelningen af det återstående beloppet emellan de arbetande medlemmarne. Kapitalets andel måste vara tillräckligt stor för att förmå till den härför nödiga uppoffringen och sparsamheten, men får icke vara så stor att den uppäter fördelen af ett flitigare, ihärdigare arbete. Fördelningen emellan arbetarne måste hvila på grunder, som icke förtaga någon enskild hans odelade och fulla iutresse för företagets framgång. Det godtyckliga bestämmandet af grunderna för sådan fördelning kan tillika lätt nog gifva anledning till tvister och misshälligheter, som äro ovilkorligt dödande i föreningar, hvilkas förnämsta styrka ligger i sambällighet och endrägt. Men icke nog härmed. Dessa föreningar måste, äfven de, lida af samma svårighet, som så ofta verkar förstörande för de stora kapital-aktiebolagen, nämligen svårigheten att i företagets

ledning kunna sammantränga icke allenast nödig skicklighet, utan äfven det mod, företagsamhet och omtanke, som hos en enda egare uppväckes af hans personliga intresse. Denna brist måstehar vara så mycket betänkligare, som arbetarnes tillverk-ningsföreningar icke hafva den fordel af stort kapital, som vid de stora kapitalaktiebolagen möjligen kan uppväga bristen, samt icke heller kunna inskränka sig ensamt till sådane företag, der ledningen mera kan lämpas efter på förhand uppstälda allmänna reglor och föreskrifter, utan tvärtom äro hänvisade just till sådane arter af tillverkning, der den enskilda företagsamheten eljest är verksam. De hafva icke fördelen af en husbondes kraftiga vaksamhet, allt sökande och genomforskande öga; och de kunna dertill vid gemensamma öfverläggningar och beslut vara i afsaknad af don enhet i handling, som i allt är så oundgänglig.

Emot allt detta, som syftar till en ekonomisk underlägsenhet i den fria täflan, hafva tillverkningsföreningarne endast att sätta en enda motvigt, men denna är visserligen ganska betydande och kan blifva det mera i den mon arbetarnes förståndsutveckling och sedliga kraft ar mera utbildad : den motvigten nämligen, att hvarje medverkande sjelf eger omedelbart intresse i företagets framgång. Hos hvaije enskild deltagare kan visserligen icke intresset vara så spändt, som hos en enskild arbetsgifvare, på hvilken det hela af företagets framgång eller misslyckande faller; men föreningen af många enheter åstadkommer tillsammans en sammansatt kraftenhet, som mångfaldigt kan öfvergå den öf-vervakande förmågan hos en enda herre. Hvarje medlem vet, att äfven hans lott bestämmes af arbetets gemensamma resultat, att endast ett allmänt godt sådant resultat kan förbättra hans ställning, samt att storleken af detta arbetsresultat uteslutande skall bestämmas af honom sjelf och hans kamrater, af det sätt hvarpå de, alla och en hvar, uträtta sitt arbete. Och detta allas medvetande om arbetets vigt för alla och en hvar måste frambringa en synnerligt spänd ifver i arbetet, förenad med en verksam hederskänsla, att icke vilja svika kamraters förtroende. En sådan hederskänsla skall hos sådane arbetare, som med någon utsigt till framgång kunna inlåta sig på försöket af gemensam tillverkning, i de flesta fall vara tillräcklig för att hindra försummelse, men i alla fall ersättes den genom allas in-bördes uppmärksamhet på hvaraudra. då en hvar sporras af sitt eget personliga intresse i de andras fullgörande äf sin pligt. Visst kan äfven detta inbördes öfvervakande hafva sina vådor, nämligen såsom en anledning till missnöje och inbördes tvistigheter; men det torde icke heller i allmänhet vara så behöfligt hos sådane medlemmar, sem äro mogne för en förenad verksamhet, utan kan der ersättas af kamratskänslan och täflan. Denna kamratskänsla är mäktig nog äfven i andra företag, men är då riktad emot husbonden; och lusten att inför kamrater utmärka sig är der icke sällan riktad till att visa, huru det går än att frigöra sig ifrån någon del af arbetet, men ändå kunna taga lika stor arbetslön. Men samma person som sålunda icke skulle sky att undansnilla arbete från sin husbonde och som i förhållande till honom tydligen skall gifva så litet arbete han för att få bibehålla sin anställning vågar, skall ändock sky att vara ohederlig i förhållande till kamrater, att söka rikta sig eller vara lat på deras bekostnad. Den vore bra lågsinnad, på hvilken tanken härpå icke egde något inflytande, och den bra olik andra menniskor, för hvilken det allmänna omdömet af dem, med hvilka han lefver i daglig beröring, vore likgiltigt. En viss ”heder i förhållande till hvarandra” förekommer ju äfven, enligt Engelska uttrycket, ”emellan tjufvar” (”honour among thieves”). Det vore verkligen mera än underligt, om en dylik hederskänsla icke utbildades ibland sträfeamma, andligt utvecklade arbetare. Att på grund häraf samma arbetstid kan och skall gifva större arbetsresultat är möjligt och äfven sannolikt. Härmed sammanhänger äfven en annan fördel, nämligen den bättre vård af verktyg, maschiner och råämnen, som följer af det personliga intresset hos en hvar som begagnar dem. Ingen fabrikant saknar erfarenhet om de förluster, som arbetares naturliga vårdslöshet i dessa hänseenden åstadkommer, så snart de icke omedelbart stå under ledarens upp-sigt. En sådan uppsigt är, äfven den, ganska dyr; och åtskilliga besparingar kunna på grund häraf på många håll göras i arbetares tillverkningsföreningar. Det förenade inflytandet af dessa kan i täflan blifva afgörande.Hvilketdera som slutligen skall ega öfvervigt, tillverk-nings-föreningarnes företräden eller deras nackdelar, äfveh-som i hvilken inre ordning de ena kunna vinnas, de andra undvikas eller minskas, måste tydligen i väsentlig mon vara beroende af deltagames personliga bes7cafenhet i afseende på utvecklingen af deras förståndsförmögenheter och sedliga kraft. För öfrigt måste vägen visas af erfarenheten, om också under många misslyckade försök och förkänningar. En kort redogörelse för den hittills vunna erfarenheten torde der-före också bäst visa vägen till svårigheternas öfvervinnande och till den lämpligaste inre anordning för tillverkning sfor-eningars verkningssätt.

Det anmärktes vid Rochdales förbrukningsförening, att denna genom att för egen räkning tillverka mjöl, bröd, kläder och skodon kunde sägas bilda ett slags öfvergång till gemensam tillverkning. Men ehuru arbetare äro egare till dessa olika rörelser och drifva dem för egen räkning, saknas likväl här det utmärkande kännemärket för till-verkningsföreningen, att nämligen samma personer, som i ett företag verkställa arbetet också äro de som stå före-tagets risk och dela dess behållning. Vid denna förbruk-nings-förenings olika tillverkningar går man tillväga alldeles på vanligt sätt: med legda arbetare, som betalas med viss dagspenning eller efter beting. Helt annorlunda förhöll det sig likväl med 11Rochdales manufaktur bolag” (”ihe Rochdale manufacturing company”) för ylle och bomulls-väfnader, en arbetare-förening, som också var ett barn af de "billiga nybyggarne". Grundläggarne af detta bolag begynte 1854 med ett kapital, som icke medgaf mera än hyrandet af ett enda rum för bolagets räkning. Såsom ledande grundsats antogs, att, sedan fem procent å tillskjutet kapital blifvit afdragne ifrån vinsten, återstoden skulle fördelas lika emellan kapitalet och arbetarne, samt arbetarnes så uppkommande andel emellan dem fördelas i förhållande till den arbetslön enhvar under året intjenat. Arbetarne gingo också till arbetet med en ifver, som endast finnes hos den som arbetar för egen räkning, samt gjorde det med sådan framgång, nit och skicklighet, attbehållningen genast första året blef ganska betydlig, Häraf lockades nya deltagare och nytt kapital, som uppbringades ända till 5000 P. St. (= 90,000 rdr). Härmed förhyr* des en gammal fabrik, som försågs med nya väfstolar och tillbehör. Efter ytterligare ett år eller par hade föreningens tillgångar så blifvit ökade att man kunde inköpa tomtplats för en ny fabrik och på denna för en kostnad af 50,000 P. St. (= 900,000 rdr) uppföra den ståtligaste* bäst inredda och bäst försedda fabriksbyggnad i Rochdale. Föreningsmedlemmarne uppgjorde sjelfva byggnadens ritning och plan, köpte sjelfva alla materialier, slöto med lämpliga personer aftal om byggnadens uppförande efter visst för hvarje qvadratfot och betalte allting med reda penningar. I denna fabrik sysselsattes före det Nordamerikanska inbördes krigets utbrott omkring 300 arbetare med en årlig nettobehållning af åtminstone 20 %. Fa*-briken var äfven under bomullsbristen den sista att öf-vergå till half arbetstid, den första att återvända till fullt arbete. Men då öfvergaf den sitt gamla system och resul-taterna torde sedan ej heller blifva de samma. Orsaken till denna förändring var, att affärernas lyckliga gång lockat en mängd nya aktieegare att ingå i föreningen; dessa tyckte att utdelning jemväl på arbetarne medtog för mycket af den rena behållningen och beslöto derföre att dä-danefter utdelning skulle ske endast i mon af tillskjutet kapital. Som några arbetare också ega kapitalandelar, fortfar visserligen äfven nu deras intresse af företagets framgång, ehuru tydligen i vida mindre grad. Framtiden får utvisa, huruvida snålheten icke här bedragit visheten och huruvida kapitalegarne med uteslutande af arbetets extra belöning icke också uteslutit den extra vinst, som endast varit grundad på den ovanliga fart och kraft, hvarmed hvarje enskild arbetat. Emellertid har detta företag, så länge det fortfarit, med påtaglig framgång visat möjligheten af tillverkningsförening äfven för fabriksrörelse. Detta är likväl icke det enda Engelska företag af denna art, som lyckats att utveckla sig på den fria associationens grund. Såsom sådane yppgifvas t. ex. ”Rosse&dale industrial com-pany* med kapital af 40,000 P. St.; *the Bacup and Com-mercial Company” också med 40,000 P. St. kap.; ”Wal-den cooperative company” med 8,000 P. St, m. fl. Att likväl icke så få dylika företag gått under är visserligen också otvifvelaktigt, men är ingalunda underligt om man besinnar de stora svårigheter, som synnerligast i bristen på tillräckligt kapital städse möta tillverknings-föreningar. Att äfven några sådane företag icke kunna be$tå utan gå under, måste man för öfrigt kunna vänta sig, då af alla nya företag så många misslyckas *). Motsatsen vore snarare att undra öfver. Särskildt bortsopades flera associationer af 1857 års handelskris. Bland dessa förtjenar särskildt omnämnas ”föreningen af det östliga Londons maschintillverkare”, emedan denna förening leddas med synnerlig kraft och framgång samt synes hafva gått under endast i följd af den under krisen dubbelt vådliga bristen på tillräckligt kapital. Emellan handtverkare åter förer komma i England åtskilliga tillverkningsföreningar, för hvilka dock icke särskildt här kan redogöras. Det torde ändock vara klart, att i handtverken dylika föreningar äro vida lättare, än i fabriksrörelse, på samma gång det blir svårare att uppvisa de vunna resultaterna. Att åtskilliga sådane tillverknings-föreningar i Tyskland på den sednaste tiden utvecklat sig har redan i det föregående blifvit anmärkt, äfvensom deras nära sammanhang med andra slag af der befintliga föreningar. Utrymmet medgifver dock icke någon vidlyftigare framställning af dessa.

I stället må vi vända oss till de erfarenheter som blifvit vunna i Frankrike. Såsom redan blifvit anmärkt är detta lands politiska samhällsskick icke synnerligen gynnsamt för arbetare-föreningars sunda utveckling. Den allt

genomgående centralisationen, hänförandet af all verksamhet till staten, måste förhindra de enskildes utveckling af sjelfverksamhet och sjelfhjelp. Härtill kommer inverkan

*) En fransysk fabrikant med vidsträckt erfarenhet beräknar, att af nya företag 20 °/0 ganska snart gå under, 50—60 °/0 fortlefva någon tid under ständig fara för undergång; och endast 10 °/0 kunna påräkna någon tryggad framgång.af de socialistiska theoriema I Dessa innebära en fara för associationerna ej mindre genom sin omedelbara inflytelse på deras inre anordning och sätt att gå till väga än äfven genom återverkningen emot de öfverdrifna förhoppningar, som socialismen framkallat. När dessa förhoppningar icke uti föreningen blifva uppfylda — och huru skulle de väl kunna det? — måste de framkalla ett omslag i sinnesstämningen, som kan spränga föreningarne, synnerligast som hållfast ihärdighet gemenligen icke kan anses vara något utmärkande drag i det Franska folklynnet. Om också dessa för Frankrike egendomliga svårigheter till icke ringa del uppvägas af Fransmännens naturliga förståndsskärpa, af deras beundransvärda förmåga af sjelfuppoffring och sparsamhet samt af deras lifliga och lefvande hänförelse för idéer, af hvilkas storhet de känna sig gripna, så är likväl klart, att om tillverkningsföreningar äfven i Frankrike, i trots af alla svårigheter, kunnat ega bestånd och utveckla sig, detta är ett mycket starkt bevis för deras inre lifskraft och tillämplighet äfven annorstädes.

Strax t efter Februari-revolutionen bildades der omkring 300 tillverkningsföreningar under inflytelsen af de socialistiska idéerna samt på grund af uppmaning ifrån nationalförsamlingen, som till associationers understödjande anslog ett lånebelopp af tre mill. fres (= något öfver 2 mill. rdr). Det inses lätt, att ett sådant statsbidrag långt ifrån att trygga associationernas bestånd och sunda beskaffenhet måste verka motsatsen. Genom denna lockelse förmåddes till associationers bildande äfven personer, som dertill voro alldeles olämpliga, som visst icke voro i arbetets skola uppfostrade dertill, utan, i saknad af all insigt i de stora anspråk associationen städse måste göra på sina medlemmar, i denna blott sökte större beqvämlig* het, i nödfall äfven på statens bekostnad. Med statsbidraget förenades också en trakasserande polisuppsigt och andra förderfliga inblandningar från statens sida. Icke utan skäl har derföre statsbidraget kunuat kallas "den Nessus-klädnad, som uppfrätte associationernas lifsmerg"! Också hafva endast få af de föreningar som då bildades haftvaraktigt bestånd. Såsom exempel på det förderfliga in«< flytandet af de socialistiska theorierna på samma föreningars inre anordning bör nämnas, att i åtskilliga af dem kunde antagas såsom grundsats att dela behållningen lika efter hufvudtalet, utan afseende på beloppet af tillskjutet kapital eller verkstäldt arbete! En verklig premie för lät-janl Och detta kunde ske äfven i sådana föreningar, hvilkas framgång, sedan denna olycksbringande grundsats blifvit öfvergifven, nogsamt bevisat medlemmarnes duglighet och inre kraft 1 För närvarande fortgå emellertid i Paris åtminstone 16 tillverknings-föreningar, som alla äro fullt lifskraftiga och bland hvilka några vunnit mera lysande framgångar än man varit berättigad att vänta. Andra åter hafva visserligen upphört, men först efter utgången af den tid, för hvilken föreningen blifvit ingången och sedan företaget blifvit fördt till en fördelaktig utgång. Som dessa sednare erbjuda bilden af ett afslutadt helt, torde redogörelsen för åtminstone en ibland dem vara af intresse. Naturligtvis väljes den mest framstående: en förening af boktryckare, hvilken efter grundläggaren blifvit benämnd "association BemquetDå år 1848 det boktryckeri, i hvilket denne såsom faktor var anstäld, blef ledigt till öfvertagande, föreslog han öfriga arbetare derstädes att med sig härtill bilda en förening på 10 års tid. Ledningen deraf skulle uppdragas åt grundläggaren emot bestämd aflöning, likasom alla öfriga deltagarne under den öfverenskomna föreningstiden endast skulle erhålla viss arbetslön. Först vid dennas utgång skulle behållningen fördelas i mon af hvad hvar och en förut intjenat. Femton arbetare gingo in härpå. Vid den slutliga uppgörelsen var föreningen i besittning af ett kapital, stort 155,000 frcs (= ungef ir 108,000 rdr), hvilket i medeltal på hvaije deltagare gjorde 10—11,000 frcs (= 7000—7,700 rdr). Det minsta någon erhöll var 7000 frcs (= 4,900 rdr), det högsta 18,000 frcs (= 12,600 rdr). Sålunda hade 15 obemedlade arbetare, som i början voro tvungna att låna ända till materielen och verktygen för sitt yrke, på ett tiotal af år hunnit derhän, att de hvardera förvärfvat ett för derasframtid någorlunda betryggande kapital. Låt vara. att de äfven utan förening kunnat i vanlig ordning i sitt yrke hinna samma resultat, så framt de dervid gått till väga med lika sjelfuppoflring, sparsamhet och ihärdig anstränga ning. Utan föreningeu och dess lifvande inflytande är dock all sannolikhet för att dessa egenskaper icke skulle hafva blifvit sä utvecklade *). Ett så allmänt godt resultat är under andra förhållanden exempellöst.

Framgången af fortepiam-makarnes tillverkningsföre -ning har likaså varit synnerligt slående. År 1848 ville också dessa sammansluta sig till en association. Fördetta slags rörelse behöfdes likväl påtagligen ett ganska stort ka* pital. Af statsanslaget begärde de derföre 300,000 frcs såsom det minsta möjliga. Och då endast en del af detta belopp kunde beviljas, afstodo de heldre alldeles derifrån. Fjorton arbetare voro dock mera oförvägna och beslöto att, kosta hvad dei kosta ville, utan något statsbidrag våga försöket. Några ibland dem egde förut något verktyg och materialier till ett ungefärligt värde af 2,000 frcs (= omkr. 1400 rdr), hvilka öfverlätos till föreningen. Till rörelsekapital hopskrapades dessutom af hvarje delegare 10 frcs (= 7 rdr rmt), hvar-jemte någon försträckning ifrån några andra arbetare erhölls, så att de den 10 Mars 1849, då föreningen förklarades konstituerad och arbetet tog sin början, kunde förfoga öfver 229 frcs 50 centimer (= omkr. 161 rdr rmt). Detta belopp var likväl tydligen alledeles för litet för att deraf skulle kunnat lemnas ens den minsta arbetslön. 1 två månaders tid ängo de ej heller ett öre i ersättning för sitt

*) Att äfven arbetarne sjelfva hafva öppna ögon för detta asso. ciationens helsosamma inflytande visas af det svar, som Prof. Huber erhöll af en medlem i fortepiano-tillverkarnes association i anledning af en anmärkning, huru svårt det skulle vara för dem att genom en kris eller dylikt förlora frukten af alla föregående försakelser. ”Ja, det är sannt”, svarade arbetaren. ”Det vore hårdt, min själ, mycket hårdtt Men i alla fall, utan associationen skulle vi aldrig lagt ihop något, och det ena vore lika väl uppätet som det andra. Och se’n! Inte finge vi tid att tänka på sådant. Då fordrades mod och hand vid verket mera än någonsin”. (”Faudrait du courage et la main å 1’oeuvre plus que jamais”). Här förefanns tydligen den kraftiga, modiga anda» som i arbetareföreningar är oundgänglig.arbete. Huru kunde de under tiden uppehålla sig? Vi veta det icke. Sannolikt gick det till på samma sätt som arbetare eljest lifnära sig i tider af sjukdom eller arbetslöshet: genom tillfällighetslån af andra, genom förpantning eller försäljning stycke för stycke af det lilla de egal Änd-teligen den 4 Maj erhölls första betalningen för några utförda arbeten. Sedan skulderna blifvit betalte, uppgick den utdelning som åt hvardera kunde lemnas till hela 6 fres och 61 centimer (4 rdr 60 öre). Men i glädjen öfver att en gång hafva hunnit till denna punkt beslöto de att denna gång utdela endast 5 fros samt använda det öfverskjutande beloppet tfll en anspråkslös festmåltid, så att de en gång kunde få jemte hustrur och barn äta sig riktigt mätta. Minnet af denna festdag lefver ännu lifligt i delta gar nes hjertan. Under ännu en månad måste man likväl låta sig nöja med en veckopenning af endast fem fres. Men i Juni lyckades man sälja ett fortepiano till en bagare, som i utbyte deremot åtog sig en daglig leverans af bröd. Man hade nu åtminstone det mest oundgängliga; och efterhand kommo bättre tider. I Augusti kunde veckoaflöningen höjas till 10 fres och ökades sedermera först till 15 och slutligen till 20 fres (= 14 rdr), utan att deri inberäkna föreningens gemensamma kapitalbehållning. Den 30 Dec. 1850 utgjorde denna 32,930 fres (=23,051 rdr); år 1854 icke mindre än 56,000 fres (= 39,200 rdr), och ehuru under 1857 års kris stora svårigheter äfven för dem forekommo, uppgår numera deras kapital till mera än 160,000 fres (= 112,000 rdr) och deras årliga omsättning till 2 å

300,000 fres (= 150,000 å 200,000 rdr). Under tiden har likväl medlemmarnes antal blifvit förökadt ifrån 14 till 23. Men hvilken otrolig skilnad är det icke emellan deras belägenhet nu och vid företagets begynnelse!

Ungefär likartad med den nu anförda om dessa två föreningar är historien om alla de återstående, hvilka kunnat motstå de menliga inflytelserna af statsbidragen, af 1852 års statskupp, af 1857 års kris samt af socialismen och den deraf uppväckta omkastningen i det allmänna tänkesät-r tet. Enskildheterna kunna vara olika, utvecklingen ochframgångarne äro dock likartade. Blott oin ^murarnes” förening må tilläggas, att hon af alla är den mest betydande. År 1852 lemnade deras rörelse 45,000 frcs (= 31,500 rdr) i-vinst; år 1858 uppgick omsättningen till 1,231,000 frcs (= omkring 876,000 rdr) med én vinst af 130,000 frcs (=

&1,000 rdr). Denna vinst fördelades på något öfver 80 medlemmar, oberäknadt biträden och ”profmedlemmar”. 1 spetsen för sina angelägenheter hade de två ledare (gé-rants), en för den yttre förvaltningen, bokföring m. m., den andra för sjelfva arbetet. 1 medeltal uppgick i alla 16 föreningarne den vinst, som kunde utö/ver arbetslön utdelas, till icke mindre än 23 procent! Dessa exempel och statistiska verkligheter tala för sig sjelfva och visa uppenbart, att äfven tillverknings-föreningar emellan arbetare icke allenast äro möjliga utan i enskilda fall till och med kunna krönas af stor framgång. En sådan framgång är dock visserligen ej att vänta annorstädes än der de

nödiga förut-sättningarne derför finnas utvecklade.

Vända vi oss derföre nu, för att finna under hvilka förutsättningar och i hvilken inre anordning af verkningssättet någon dylik framgång kan väntas, till de omtalade föreningarnes inre byggnad, så finna vi denna särskildt i afseende på vinstens fördelning ganska olikartad. I åtta föreningar bestämmes lönen per stycke, i de öfriga för dagsarbete, olika för hvarje olika slags arbete. Utöfver lönen utdelas bland arbetarne antingen hela årsvinsten eller någon del deraf. I några föreningar fördelas hela vinsten i förhållande till intjenad arbetslön; i andra utdelas så endast 8/7 eller */io e^er 9/io deraf. Tre föreningar dela vinsten lika emellan samtlige arbetarne utan afseende på den intjenade arbetslönens belopp; uti en förening sker fördelningen i förhållande både till arbete och tillskjutet kapital; och uti en förening, i hvilken likväl endast arbetande medlemmar äro delegare, i förhållande ensamt till kapitalet. Man ser, att fördelningsgrunderna kunna vexla på mångfaldigt olika sätt; de måste det till och med för att kunna motsvara företagens olika art. Men i andra punkter af anordningen är denna likväl öfverhufvud taget all-

9deles lika hos alla; och dessa punkter torde derföre böra anses såsom af väsentlig betydelse för framgången af detta slags associationer. Såsom sådane gemensamma hufvud* drag i anordnandet af de ifrågavarande Parisiska tillverk-ningsföreningarne kunna angifvas:

1. Någon fullkomlig likhet i afseende å medlemmar-* nes fördelar eger ingenstädes rum. Åtminstone är den dagliga arbetslönen föränderlig till sitt belopp; i det öf-vervägande antalet af föreningar rättar sig äfven den slutliga vinstens fördelning både efter arbetslön och kapitaltillskott*

2. Ledningen är allestädes sammanförd i en endas hand *). Denne utses vanligen genom val af de öfriga och bar skyldighet att, jemte slutlig redogörelse för sin verksamhet inför alla, i vigtigare fall rådgöra med ett utskott bestående af några dertill särskild t utsedda förenings-med-lemmar.

3. Inträde såsom ny medlem står i allmänhet ické öppet för hvem som helst, eller för den förstlcommande, Utån är beroende af de förutvarandes särskilda medgif-vande. Deremot finnas fierestädes biträden och ”profmed-lemmar”, hvilka antagas till medlemmar först sedan deras pålitlighet och arbetsskicklighet hunnit blifva pröfvade samt de medhunnit att sammanspara något kapital-tillskott.

4. För kriser och olycksfall finnes merendels utom omsättnings-kapitalet en särskild reservfond, som endast i nödfall får tillgripas och ej förr än vid föreningens allmänna upplösning kan bland föreningens medlemmar utdelas. I följd häraf blifva de medlemmar, som före dess allmänna upplösning frivilligt utträda ur föreningen och uttaga sitt innestående kapital-tillskott, dermed förlustige af sin andel i reservfonden: ett stadgande, som verkar tiU qvarhållande både af medlemmar och af kapital.

På grund af dessa allmänna bestämmelser och de lärdomar som associationens utvecklingshistoria i öfrigt gifva

*) Vid murarnes förening anmärktes visserligen två ledare, men dessa hafva alldeles skildt verksamhetsområde.Tid handen, torde såsom oundgängliga vilkor för beståndet och den fortfarande framgången af arbetares tillverk-nings-föreningar kunna uppställas ungefär följande grund-reglor:

1. Tillräckligt kapital måste anskaffas. Kapital är för företag af denna art icke mindre nödvändigt än för alla andra. Vare sig i arbetsförening eller derutom är kapitalet alltid för arbetaren lika oundgängligt. Hans ställning förbättras, om tillgången derpå är ymnig, försäm-* ras, om den är knapp. Inga uppoffringar må derföre skys eller synas för stora, om derigenom efterhand ett tillfyllestgörande eget kapital kan sammanskrapas och hopläggas. På sådane uppoffringar, synnerligast i böljan, måste hvarje arbetare vara beredd som vågar taga steget till en egen, sjelfständig och oberoende verksamhet. Att efterhand ett kapital slutligen km vinnasr visa åtskilliga af de anförda exemplen. Men också visa flera erfarenheter — och det äfven från eljest förträffligt ledda och af den; bästa anda lifvade föreningar t. ex. från det östliga Londons mascliintillverkare —r att bristen på kapital är en af arbetare-associationens svåraste stötestenar. Så vidt deremot ett eget kapital verkligen blifvit förvärfvadt, bör en arbetare-förenings ställning, till och med vara säkrare än enr staka arbetsgifvares, emedan vid kritiska tider arbetarnes eget intresse manar dem att till det yttersta inskränka sig, och deras kapital så låter uttänja sig Iangre än någon

annans af lika storlek. Till förminskande af denna svårighet för tillverkningsföreningar skall utan tvifvel myc* ket bidraga, om sådane för arbetaren lämpade bankerr som de förut omtalade Tyska ”for skotts-för en ingarne” finnas bildade. Det är ögonskenligt, att genom dessa så väl tiUverknings-föreningars första uppkomst underlätta» som deras fortfarande bestånd stödjes medelst utvidgandet af arbetarens kredit

2. Tillverknings föreningen må eg för tidigt begynna sin verksamhet. Denna bör såväl genom kapitalinsamling som i öfrigt hafva blifvit grundligt förberedd.

Då mycket erfordras för hvarje företags framgång och4& särskilda svårigheter möta arbetares gemensamma företag, kan nödig försigtighet och förberedande omtanke icke nog inskärpas. Arbetaren måete akta sig för att tro på några öfvernaturliga eller undergörande egenskaper hos arbetare-föreningen. Denna kan gifva mycket, men fordrar ookså mycket. Till dess grundande behöfrefe icke allenast inod, utan äfven tålamod*).

) Schulze-Delitsch yttrar härom i sin sista årsberättelse: ”På intet håll är ett löst försökande och oförberedt förfaringssätt mera betänkligt än här (i afseende på tillverknifigs-föreningar), emedan ett misslyckadt försök, hvarigenom arbetaren dier mångahanda slags .uppoffringar och umbäranden blir försatt i den sorgligaste belägenhet i grund förderfvar jordmonen för utvecklingens vidare fortgång, gör hela saken misstänkt samt kännbart skadar äfven öfriga på ”sjelfhjelp, grundade sträfvanden. Hvarhelst alltså icke undantagsvis gynnande omständigheter äro förhanden, är ett förberedande stadium, en genomgångspunkt i utvecklingen, nödvändigt iör att trygga företagets framgång. Derigenom ku tina medlemmarnes affärsvana och samfiindsanda vinna utveckling och hand i hand dermed kapitalbildningen fortgå. 1 sådana fall, der icke öfvergången till gemensam produktion förmår efterhand utveckla sig sjelfmant, såsom från föreningar till gemensamt anskaffande af råämnen eller till gemensam förbrukning, torde man derföre tjenligast kunna börja med en ”besparingsförening” eller dylikt» aå att medlemmame der icke allenast grundlägga det nödvändiga kapitalet, utan kunna under gemensamma öfverläggningar rådgöra om grund-vilkoren för den blifvande affärsverksamheten, vänja sig vid ordentlig bokföring samt i någon mon så att säga lefva sig in i samfald verksamhet och, framför allt, vinna erfarenhet om, åt hvilken ibland dem företagets ledning tjenligast kan blifva anförtrodd. Verkligen har också författaren på den sednaste tiden haft den glädjen att finna > hurusom de Tyska arbetames kloka omdöme allt mera leder dem in på denna väg till målet. Likasom redan förut shawl-våfvarneiBer-Un på detta sätt böijat, så har på sednaste tiden maschmtillverkame på samma ort, boktryekame i Mainz, ett antal väfvare i Langenbie• lau och urmakare i Freiburg (Schlesien) alla på lika sätt gripit saken an; och kan man hos dem vänta den bästa utgång, så vida de kunna ihärdigt hålla ut.”

”Hvilka svåra olägenheter och förvecklingar deremot sådane till-verkningsföreningar bereda sig, som tvärt börjat dermed, utan all föregående förmedling, utan att i ringaste mon vara vuxna den före-satta uppgiftens lösning, derom borde alla de, som uppmuntra till dylika öfverilade försök, genom omedelbar åskådning sgelfve öfVertyga sig. Författaren, som från första böijan uppstält för sig såsom grundsats, att genom personligt deltagande i olika slag af arbetareföreningar göra sig fullt förtrogen med deras verksamhet, har icke heller undandragit sig att, då de derom i nödens stund anlitat honom,4emna3. Ledningen af föreningens företag måste sammanh foras hos en enda person eller hos så få som möjligt.

Då hvarje företag är ett slags organisk enhet som skall utveckla sig till vissa bestämda ändamål, är det påtagligt att intet sådant kan utan att sönderfalla umbära sin ledande och beherrskande vilja. Eljest blir intet uträttadt i sin riktiga ordning; alla befalla, ingfn lyder. Tvärtom måste inom föreningen den utsedde ledaren under arbetstiden obetingadt och utan alla slags invändningar genast blifva åtlydd. Denna myndighet ar för honom nästan mera oundgänglig än i andra företag, der ledaren i förhållande till arbetarne intager en mera oberoende ställning. Nödvändigheten häraf har också efterhand allestädes af arbetareföreningarne blifvit klart insedd. I England angåfvo arbetarne vid de flesta lifskraftiga föreningar sår som förnämsta orsaken till deras framgång, "att ledningen blifvit öfverlemnad kc få personer11 (”management being inve-sted in fete hands”)*). I Frankrike åter har denna nödvändighet blifvit så klart insedd, att den inre ordningen i de fria associationerna vanligen är vida strängare än i andra verkstäder. Hvilket också är ganska naturligt I Sjelf kan man pålägga sig hårdare band än

man tål af andra. Den som vet sig vara fri, lyder lättare lag. Den demokratiska andan och begäret efter sjelfstyrelse för i alla fall tillfälle att göra sig gällande, dels vid de allmänna

råd och bistånd äfven åt sådane föreningar, som, enligt hans mening, begynt sin verksamhet förtidigt; ja, han har till oeh med, så långt hans tillgångar medgifvit, sjelf påtagit sig del i deras risk, der detta kunnat förekomma deras fall. Men just derigenom har han också af egen erfarenhet lärt känna de bittra bekymmer och den hårda kamp, som under dylika omständigheter städse måste utstås af medlemmarne. Huru inånga missgrepp och förluster, som nu hår dt tynga på unga foretag och nedtrycka medlemmarnes mod och sjelffortröstan, skulle icke hafva kunnat i flertalet af fall alldeles undvikas, om man endast ett eller par år uppskjutit den första boijan!* ("Jahresbericht fur 1864." Leiprig 1865 sid. 9-10).

) "Huru kan man väl vänta", tilläde de, natt folk skulle söka en, om de icke visste, hvem de hade att vända sig till och hålla sig till? Huru vinna förtroende och beställningar, när man fann oss hela dagen om .gräla och öfverlägga i stallet för att arbeta"?!större lagstiftande sammankomster ne, dels genom dét utskott eller råd, som i de flesta fall är satt vid ledarens sida utan intrång på hans myndighet. — Man tycker sig här hos de fria arbetare-föreningarne i smått återfinna hufvuddragen af nutidens statsförfattningar i stort. — Vildare vet hvarje arbetare med sig, att han genom att utmärka sig för en större förmåga eller pålitlighet qjelf en gång kan komma att bokläda ledarens ärofulla och an* svarsfulla plats. Han vänjer sig derföre vid att väl lyda, för att kunna väl befalla. Huru mycket måste icke en sådan anordning utveckla medlemmarnes, synnerligast ledarens, enskilda personlighet och kansla af sjelfansvarig-het? Också ger teckningen af lyckade arbetare-föreningars ledare städse intrycket af ovanliga öfverlägsna personligheter, Om det är ledaren, som i föreningen ingjutit sin anda, eller om det är föreningen, som uppväckt hans förut slumrande förmåga, är tydligen omöjligt att afgöra. Visst är i alla fall, att en sådan inre anordning måste vara högst gynnsam för utveckling af de till en god ledning nödiga egenskaperna.

4. Föreningen måste draga försorg om ett urval af medlemmar.

Ehuru således föreningen städse må vara öppen till sin förstärkning genom tillförandet af nya, dugliga beståndsdelar, så får likväl icke inträdet utan pröfning med-gifvas åt den förstkommande. Det är ju på de enskilde arbetarnes öfverlägsna kraft och duglighet i en mängd små förrättningar, som hela föreningens ekonomiska bestånd samt förmåga af täflan med andra skall grundas. Då är det också klavt, att inga drönare må tålas i den flitiga bikupan, Derföre måste noga tillses, att i föreningen upptagas endast sådane arbetare, som genom egen utveckling i förståndskraft och sedlig sjelfbeherrskning erbjuda någon säkerhet för ett verksamt befordrande af de gemensamma ändamålen. Särdeles lämplig synes härutinnan inrättningen af "profmedlemmar", hvilka till en böijan endast erhålla viss arbetslön och när som helst kunna af-skedas, men efterhand, i den mon de genom arbete ochsparsamhet göra sig förtjente deraf, blifva upptagne ibland de verkliga föreningsmedlemmarne. Så vidt som de för-, delar, hvilka genom föreningen göras tillgängliga för del-* tagarne, äro större än vanligt, så vidt som arbetare deri-genom kunna lyckas förverkliga en sjelfetändighet, ett obe-» roende och ekonomiskt välstånd, som de icke på annan väg kunna hinna, så måste de icke heller finna det underligt, att mera än vénligt fordras af dem, som vilja söka fördelarne. Lika litet kan en sådan förberedande prövning, som utgör en verklig lifvets skola för goda arbetare, anses obillig eller tryckande.

Detta står också i öfverensstämmelse och sammanhänger med den sista och mest omfattande grundregeln:

5. Föreningens inre anordningssätt måste i allo vara gynnsamt för utvecklingen af hvarje medlems enskildaper-sonlighet och af hems intresse för arbetets framgång.

Hvaije menskligt samhälles framgång måste vara bygdt på den personliga beskaffenheten af dess medlemmar, hvar för sig och alla. Så väl i föreningarnes små samhällen som i staternas stora måste derföre den inre anordningen i allt syfta till den mest fullständiga utveckling af hvarje enskild medlems personlighet. Hela anordningssättet måste vara sådant, att derigenom hos hvaije enskild medlem framkallas och understödjes framåtgåendet i ihärdig kraft, in-sigt och arbetsskicklighet, i nit, punktlighet och ordningssinne, i billighet och foglighet emot andra, i förmåga af sjelf-uppoffrande förutseende och sjelfansvarig omtanke. Hvarje arbetares

personlighet måste, om ett sådant uttryck om menniskor är tillåtligt, i föreningen utvecklas till ett högre andligt och industriellt värde än medelmåttans; och just härigenom skall deras arbete blifva mera värdt. Alla de uppräknade egenskaperna äro hvar för sig svåra att uppnå, ännu svårare att förena; men likväl får hos medlem-marne i en tillverkningsförening ingen enda alldeles saknas om ej föreningens undergång för täflan med andra eller upplösning genom oenighet skall blifva sannolik 1

1 nödvändigheten för tillverkningsföreningars bestånd af sådana egenskapers utveckling kan man dock omöjligtse endast en svårighet. Man måsté tillika just häruti seeir förtjenst, häruti se denna nya rörelses öfverensstämmelse med verldsordningens utvecklingslagar, som städse syfta till att för menniskorna göra deras ädlaste och bästa, sannast menskliga egenskaper alltmera oundgängliga. Lagen om jemnvigt emellan "tillgång och efterfrågan11 håller stånd äfven utom det rent materiella området, åtminstone så till vida som ett mål, hvars upphinnande varmt ligger stora massor af menniskor om hjertat, skall syfta att hos dem frammana och utveckla sådana dygder, hvilkas tillvaro för målets uppnående är oundgänglig. Ett sådant mål är för ar-: betsklassen i allmänhet en egen sjelfständig och oberoende verksamhet i egna företag. När nu till följd af industriens nya. gestaltning samt dess syftning till allt större omfattning och större skala för tillverkningen en sådan sjelfständighet under . nutidens ekonomiska förhållanden endast i tillverkningsföre-ningar kan göras åtkomlig för en större mängd af arbetare, så skola ock hos arbetsklassen efterhand utvecklas de dygder, som för möjligheten af sådane arbetareföreningar äro nödvändiga. Om dessa dygder vore s&dane, att de kräfdd en ständig sjelf uppoffring af egna önskningar och behof till uteslutande förmon for andra, och de således innebure ett fullkomligt upphäfvande af menniskans sjolfbevarelsedrift och intresse för sig sjelf, då vore visserligen en fullständig omstöpning af menniskans natur ett vilkor för föreningarnes tillvaro; och denna kunde då betraktas såsomen onaturlig omöjlighet. Men af sådan art äro icke de nu uppstälda fordringarne. De stå i fullkomlig öfverensstämmelse med lagar ne för menniskans jordiska tillvaro. För hvaije uppoffring som begäres utlofvas också riklig vedergällning. Om medlemmarne i en tillverkningsförening anmanas att ut- , veckla mod och företagsamhet, att öfva tålamod och flit, att lämpa sina enskilda åsigter efter den allmänna viljan, att till det yttersta, hvar på sin plats, göra sin pligt, så ledes hvarje enskild härtill icke allenast af tanken på den fördel som derigenom skall tillskyndas andra gemensamt med honom utan företrädesvis af tanken på egen fördel och sporras dertill af sitt eget personliga intresse. Hans lätja,uppstudsighet eller vårdslöshet skada utan tvifvel i någon mon äfven de andra, men skada lika otvifvelaktigt mest honom sjelf.

Så ringa och jemförelsevis obetydliga de erfarenheter än äro, som hittills kunnat vinnas i afseende å arbetares tillverkningsföreningar, torde man likväl af dem och af deras öfverensstämmelse med den menskliga naturens och samhällets utvecklingslagar vara berättigad att sluta sig till, att äfven detta slags arbetareföreningar för sig hafva en stor och i betydenhet tilltagande framtid. En sådan slutsats står också i fullkomlig samklang med det sätt hvarpå bestämmandet af arbetets ersättning i verldshistorien hitills utvecklat sig. Denna utveckling har alltjemnt fortgått ifrån de mera fixa och oföränderliga, af arbetsresultatet oberoende ersättningsgrunderna och till sådan anordning af ersättningen, att ett mera omedelbart deltagande i det vunna arbetsresultatet stegrat arbetarens personliga intresse i arbetets verksamhet och kraft. Utvecklingen har gått ifrån personlig träldom till lifegenskap, ifrån denna till fri arbetslön for dag eller år, ifrån denna till ersättning efter beting och för stycke. En öfvergång till fortsättning i samma riktning blir också städse mera möjlig, i den mon en stigande af kastning af arbetet mera sätter arbetaren i stånd att sjelf öfver-taga arbetets risk och att på andra sätt vinna lika stor säkerhet som i de föregående formerna blifvit sökt och funnen.

Härmed har denna sammanträngda framställning af arbetareföreningars olika slag, syftemål och verkningsätt blifvit förd till sitt slut. De hittills på detta område vunna erfarenheterna äro alla af sådan art, att de måste ingifva förhoppning derom, att nutidens samhällen, och särskildt arbetsklassen, kunna på arbetareföreningens grund motse en ljusare framtid och vänta befrielsen från de faror, som den nya industriella utvecklingen i sin fortgång fört med sig.” Det är knappast möjligt” säger med anledning häraf J. St. Milh ”att få annat än en förhoppningsfull åsigt om menniskoslägtets

framtid, när man i dylika arbetareföreningar sett, huru sam-

10hällenas dunkla djup innehålla simpla arbetare, hvilkas oförvitlighet, sunda vett, sjelfbeherrskning och förtroende till hvarandra satt dem i stånd att till en så lysande utgång föra så ädla försök.” Visserligen kan man lika lika litet här som i andra menskliga samhällsförhållanden tro, att dessa föreningar skola föranleda någon plötslig omgestaltning af nutidens industriella lif. Man kan icke ens antaga, att någonsin de industriella förhållandena skola uteslutande antaga arbetsföreningens form. För hvarje högre organisk utveckling är ju mångfalden och omvexlingen i dess beståndsdelar betecknande. Den närvarande ordningen är för djupt rot-fästfcd i vissa sidor af menniskolynnet och för nära förbunden med förhoppningarne och syftemålen hos en betydlig del af arbetsklassen sjelf,. för att ett fullständigt öfver-gifvande deraf skall kunna vara sannolikt eller ens tänkbart. Men deremot är det ögonskenligt, att äfven ett jemförelsevis ringa antal af tillverkningsföreningar icke allenast skola kunna motsvara deltagarnes högre sträfvanden och förhoppningar, utan mäktigt bidraga att hos hela arbetsklassen väcka och underhålla en ny, tidsutvecklingen motsvarande anda; att föreningsmedlemmarnes föredöme icke skall blifva fruktlöst; att äfven de arbetare som föredraga att qvarstanna i enskilda företag under arbetsgifvares ledning skola sträfva att tillegna sig sådane egenskaper, som för dem eller deras barn kunna öppna vägen till eget oberoende; att genom förbrukning sföreningar en allmän förbättring i arbetarnes hushållningssätt, deras bostäder och lefnadsvanor skall kunna åstadkommas; att genom försäkring sföreningar det städse skall blifva arbetare möjligt att bereda sig någon trygghet emot de ekonomiska farorna af sjukdomen eller ålderdomsbräckligheten; att genom förskotts-föreningar och föreningar till gemensamt anskaffande af råämnen och verktyg kreditens och den stora industriens förmoner äfven för de ringare skola blifva mera åtkomliga; att kapitalet under inflytandet af arbetarnes allt större sparsamhet, omtanke och arbetsduglighet skall vexa, under det att en förökad känsla af ansvarighet för sig och de sina och ett ädlare familjelif skola förhindra befolkningensomåttliga, befordra dess jemna tillvext; att härigenom på det enda möjliga sättet en for arbetet fördelaktig förändring i konkurrensförhållandena skall inträda och bibehållas; att härmed stånds- och klassskilnaderne efterhand alltmera skola utjemnas, på samma gång som den enskilda personlighetens betydelse skall vara i ständigt stigande genom de många nya uppgifter som i en högre industriell utveckling städse ställa nya anspråk på de enskildes olikartade anlag och förmåga; att det allmänna samhällsmedvetandet genom vanan vid enighet och samverkan på smärre områden skall höjas; samt slutligen, att aktningen för sig sjelf och för andra skall hos alla frammana en allt djupare och mera lefvande insigt i arbetets pligt och arbetets ära.

Tillägg till sid. 23.

Under tryckningen af denna uppsats har den af Schuhe-Delitsch utgifna årsberättelsen för år 1864 (tryckt 1865) hit ankommit Den utvisar en fortfarande tillvext i omfattningen af de Tyska arbetare-föreningarne. Så uppskattar han numera föreningarnes antal till minst 1,300, de deltagande medlemmarnes antal till omkring 300,000, summan af föreningarnes affärer under år 1864 till nära 160 mill. rdr, deras rörelsekapital till omkring 54 mill. rdr samt det kapital, som eges af föreningarne sjelfve, till ungefär 12 mill. rdr! — Man måste ju häpna inför en så storartad utvecklingskraft!Sid. 20 rad. 15-16 nedifr. står Delitsch-Schultee läs Schulze-Delitsch

11 29 ii 2 ii ii Stockholm ii Stockholm 11 41 ii 29 ii ii ksola ii skola ?? 57 ii 17-18 ii ii den en ii den ene 11 63 ii 32 ii ii må om n må, om 11 68 M 2 ii ii I. St. Mill n j; St. Mill: 11 75 11 8 ii n utträtta ii uträtta 11 102 11 1 ii ii samver- ii nsamver- 11 127 11 16 ii ii Engelska ii det Engelska 11 133 V 15 ii ii alledeles ii alldeles